

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
AYDIN İNSAN ve TOPLUM DERGİSİ

Yıl 7 Sayı 2 - Aralık 2021
Year 7 Issue 2 - December 2021

İstanbul Aydın Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Aydın İnsan ve Toplum Dergisi

ISSN: 2149-7206
E-ISSN: 2667-4289

İmtiyaz Sahibi

Doç. Dr. Mustafa AYDIN (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Yazı İşleri Müdürü

Zeynep AKYAR

Editörler

Prof. Dr. Hacı DURAN (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Şahide Güliz KOLBURAN (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Editör Yardımcısı

Arş. Gör. Burak AKDENİZ (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Arş. Gör. Fatma Nur ŞENGÜL (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Yayın Periyodu

Yılda iki sayı: Aralık & Haziran

Dil

Türkçe

<http://aydininsanvetoplum.aydin.edu.tr/tr/editorler-kurulu/>

Akademik Çalışmalar Koordinasyon Ofisi

İdari Koordinatör

Selin YILMAZ

Grafik Tasarım

Deniz Selen KAĞITCI

Türkçe Redaksiyon

Süheyla AĞAN

İngilizce Redaksiyon

Neslihan İSKENDER

Yazışma Adresi

Beşyol Mahallesi, İnönü Caddesi, No: 38 Sefaköy, 34295

Küçükçekmece/İstanbul

Tel: 0212 4441428 - 20402

Fax: 0212 425 57 97

Web: www.aydin.edu.tr

E-mail: aitdergi@aydin.edu.tr

Baskı/Printed by

Levent Baskı Merkezi

Sertifika No: 35983

Emniyetevler Mahallesi Yeniçeri Sokak No:6/A
4.Levent / İstanbul, Türkiye

Tel: 0212 270 80 70

E-mail: info@leventbaskimerkezi.com

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Hacı DURAN (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Şahide Güliz KOLBURAN (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Burcu GÜDÜCÜ (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Elif Özge ERBAY (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Prof. Dr. Yücel BULUT (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi/Sosyoloji Bölümü)

Prof. Dr. Ömer SAY (İstanbul Medeniyet Üniversitesi/Sosyoloji Bölümü)

Prof. Dr. Abdullah TAŞKESEN (Bitlis Eren Üniversitesi)

Prof. Dr. Kadir CANATAN (İstanbul Zaim Üniversitesi)

Prof. Dr. Talip KÜÇÜKCAN (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Nacer Eddine DJABER (Université de Biskra/Algerie)

Prof. Dr. Ahmet SABIHA (American College Of Dubai/Uneted Arab Emirates)

Dr. Manal Finjan ALAK (Dijlah University/Irak)

İstanbul Aydın Üniversitesi Aydın İnsan ve Toplum Dergisi, özgün bilimsel araştırmalar ile uygulama çalışmalarına yer veren ve bu niteliği ile hem araştırmacılara hem de uygulamadaki akademisyenlere seslenmeyi amaçlayan hakem sistemini kullanan bir dergidir.

Bilimsel Danışma Kurulu

- Prof. Dr. Abdülhaluk ÇAY**, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet Korkut TUNA, *İstanbul Ticaret Üniversitesi*
Prof. Dr. Cebrail KISA, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Prof. Dr. Erdinç ÖZTÜRK, *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa - Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü*
Prof. Dr. Ertan EĞRİBEL, *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Esin CANTEZ, *İstanbul Kent Üniversitesi*
Prof. Dr. İbrahim Hakkı AYDIN, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
Prof. Dr. M. Rita Krespi ÜLGEN, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Prof. Dr. Mahmut ASLAN, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Prof. Dr. Nihal MAMATOĞLU, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
Prof. Dr. Ömer ÖZYILMAZ, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Prof. Dr. Rahime Nükhet ÇIKRIKÇI, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Prof. Dr. Salih GÜNEY, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Prof. Dr. Şuayip KARAKAŞ, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Prof. Dr. Uğur TEKİN, *İstanbul Kent Üniversitesi*
Prof. Dr. Zeki ARSLANTÜRK, *Doğuş Üniversitesi*
Doç. Dr. Ahmet AKIN, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
Doç. Dr. Alev DURAN, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Doç. Dr. Elvin YILDIRIM, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Doç. Dr. İtir Tarı CÖMERT, *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi*
Doç. Dr. Mesut YAVUZ, *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa*
Doç. Dr. Neylan ZİYALAR, *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa - Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü*
Doç. Dr. Sinem GÖNENLİ, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Doç. Dr. Ufuk ÖZCAN, *İstanbul Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan ERBAY, *Haliç Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi E. Tutku VARDAGLI, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Gökçen ÇATLI ÖZEN, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Hakan İŞÖZEN, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi M. Hakan ÖZÇELİK, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Hande TASA, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Haydeh FARAJİ, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Kahraman GÜLER, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zeki ILGAR, *Biruni Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Meltem NARTER, *Üsküdar Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Naim BABÜROĞLU, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi N. Selcen KORKMAZCAN, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Vildan GÜLPINAR DEMİRCİ, *Aksaray Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep SET, *Namık Kemal Üniversitesi*

İçindekiler - Contents

Araştırma

Yoksulluk ve Din İlişisine Dair Sosyolojik Bir Araştırma

A Sociological Research on the Relationship between Poverty and Religion

Burcu GÜDÜCÜ, Serpil ÇAKIR 121

Borderline Personality Features and Jealousy Traits in University Students

Üniversite Öğrencilerinde Borderline Kişilik Özellikleri ve Kıskançlık

Haydeh FARAJI, Kahraman GÜLER 137

Ceza Adaleti Açısından Psikolojik Travma ve Görgü Tanıklığı ile İlgili Bir Meta-Sentez Çalışması

A Meta-Synthesis Study about Psychological Trauma and Eyewitness Testimony in Terms of Criminal Justice

Musa BOZKURT, Neylân ZİYALAR 155

Cinsel Yönelime ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılıkların Nefret Suçları Bağlamında İncelenmesi

Investigation of Sexual Orientation and Gender Identity Discrimination in the Context of Hate Crimes

Ergin KARATABAN, İbrahim BALCIOĞLU 169

Konuşma Güçlüğü Çeken Çocukların Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi

Investigation of the Psychological Of Resilience Children with Speech Disorders

Cansu GÖKÇE, Elif Özge ERBAY 191

Derleme

Dünya ve Batı Edebiyatı Karşısında Kutadgu-Bilig

Kutadgu-Bilig against the World and Western Literature

Mahmut ARSLAN 221

Pierre Bourdieu Kavramları Ekseninde Pleasantville Filmi Analizi

Analysis of the Movie Pleasantville with Pierre Bourdieu Concepts

Tuğçe CELEP 231

Doi Numaraları - Doi Numbers

Genel DOI: 10.17932/IAU.AIT.2015.012

AIT Aralık 2021 Cilt 7 Sayı 2 DOI: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/2021.702

Yoksulluk ve Din İlişisine Dair Sosyolojik Bir Araştırma

A Sociological Research on the Relationship between Poverty and Religion

Burcu GÜDÜCÜ, Serpil ÇAKIR

10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i2001

Borderline Personality Features and Jealousy Traits in University Students

Üniversite Öğrencilerinde Borderline Kişilik Özellikleri ve Kıskançlık

Haydeh FARAJİ, Kahraman GÜLER

10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i2002

Ceza Adaleti Açısından Psikolojik Travma ve Görgü Tanıklığı ile İlgili Bir Meta-Sentez Çalışması

A Meta-Synthesis Study about Psychological Trauma and Eyewitness Testimony in Terms of Criminal Justice

Musa BOZKURT, Neylân ZİYALAR

10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i2003

Cinsel Yönelime ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılıkların Nefret Suçları Bağlamında İncelenmesi

Investigation of Sexual Orientation and Gender Identity Discrimination in the Context of Hate Crimes

Ergin KARATABAN, İbrahim BALCIOĞLU

10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i2004

Konuşma Güçlüğü Çeken Çocukların Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi

Investigation of the Psychological Of Resilience Children with Speech Disorders

Cansu GÖKÇE, Elif Özge ERBAY

10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i2005

Dünya ve Batı Edebiyatı Karşısında Kutadgu-Bilig

Kutadgu-Bilig against the World and Western Literature

Mahmut ARSLAN

10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i2006

Pierre Bourdieu Kavramları Ekseninde Pleasantville Filmi Analizi

Analysis of the Movie Pleasantville with Pierre Bourdieu Concepts

Tuğçe CELEP

10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i2007

Editörden

Aydın İnsan ve Toplum Dergisi, düzenli yayınlarını yedinci yılın ikinci sayısı ile tamamladı. Bu sayı ile yayın hayatındaki istikrarlı duruşuna bir başarı daha katmış oldu. Aydın bir toplum oluşturmanın bilim araştırmalarının yayınlanması ile gerekleŖeceđine duyulan inançla araştırmacıların makalelerini okurlara ulaştırmaya devam ediyor. Bu amaçla srdrdđđ faalietlerin sekizinci yılına girmiş bulunmaktadır.

Aydın İnsan ve Toplum Dergisinin bu sayısını da önceki sayıları gibi, eř zamanlı olarak hem Dergipark üzerinden hem de matbu olarak yayınlamış olmanın sevinci içindeyiz. İstanbul Aydın Üniversitesi yetkililerine dergimizin yayını için verdikleri destekten dolayı müteşekkiz.

Aydın İnsan ve Toplum Dergisi'nin bu sayısında yedi farklı bilim araştırmasının sonuçları yayınlanmaktadır. Araştırmalar, psikoloji ve sosyoloji müdevvenatına katkı yapacak niteliktedir. Araştırmaların birçoğu konu olarak çok özgün bir tarzda seçilmiştir. Bilim yöntemine ve mantığına uygun olarak tasarlanmış ve yayınlanmışır.

Bütün alışmalar, titiz bir tarzda editör incelemesinden geçtikten sonra hakemlere yönlendirilmiştir. Dergi hakemleri, özverili bir tarzda metinleri bilim ölçütlerine göre, Türkçe dil kullanım yetkinliklerine bağlı olarak tahlil etmişlerdir. Gerekli gördükleri düzeltmeleri yazarlara şeffaf bir tarzda gerekçeleri ile birlikte sunmuşlardır. Bu süreç içinde hem editör incelemesi sürecinde hem de hakem incelemeleri süreçlerinde yayınlamaya uygun görölmeyen çalışmalar da olmuştur.

Bu sayının özgün çalışmalarından birisi Mahmut Arslan tarafından yazıldı. Mahmut Arslan, Kutadgu Bilig'in dünya ve Batı edebiyatındaki yerini tartışmaktadır. Çalışma dil ve edebiyat sosyolojisi ve arkeolojisi alanında nadir bulunan değerlendirmeler içermektedir.

Bu sayının ilginç makalelerinden birisi de kıskançlık veya eski deyimi ile haset ile borderline/kararsız kişilik yapısı arasındaki ilişkiyi ve bağlantıları uygulamalı örneklerle alan çalışmalarıyla kanıtlamaya çalışmaktadır. Dr. Haydeh Faraji ve Dr. Kahraman Güler tarafından yapılan araştırma "Borderline Personality Disorder Features and Jealiously Traits in University Students" başlığı ile İngilizce olarak dergide yayınlanmaktadır.

Dr. Burcu Güdücü ve Serpil akır tarafından yoksulluk ile dindarlık düzeyi arasındaki ilişkiyi ele alan bir araştırma bulgusunu makale olarak din sosyolojisi alanında çalışan çevrelere ulaŐtırmaktayız.

“Ceza Adaleti Açısından Psikolojik Travma ve Görgü Tanıklığı ile İlgili Bir Meta-Sentez alıŐması” baŐlıklı makale, Musa Bozkurt ve Neylan Ziyalar tarafından hazırlanmıŐ. Hukuk sosyolojisi ve Psikoloji bilimi verilerine bağlı kalınarak titiz bir tarzda yapılan bir araŐtırmadır.

“Cinsel Yönelime ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılıkların Nefret Suçları Bağlamında İncelenmesi” baŐlıklı makale, Ergin Karataban ve İbrahim Balcioğlu tarafından hazırlanmıŐtır.

“Konuşma Güçlüğü çeken ocukların Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi” adlı çalışma bu sayıda yer alan bir diğer makedir.

Tuğçe Celep “Pierre Bourdieu Kavramları Ekseninde Pleasantville Filmi Analizi” adlı makale ile görsel sanatların temalarını sosyolojik bir incelemeye tabi tutmaktadır.

Aydın İnsan ve Toplum Dergisi yayıncıları olarak, bu sayıyı okurlara eriŐtirmenin mutlulđunu hissediyoruz. Yayın sürecinde katkı yapan, hakemlerimize, araŐtırmacılarımıza, yayın kurulu üyelerimize derginin dijital ve matbu yayınına titizlikle hazırlayan takımlarımıza teŐekkür ederim.

En önemlisi de İstanbul Aydın niversitesi'ne bilim yayınlarına ve çalışmalarına verdiği bu cömert destekten dolayı özellikle teŐekkür ederim.

İyi okumalar diler, saygıyla beğenilerinize sunarız...

Prof. Dr. Hacı Duran

Editör

Yoksulluk ve Din İlişisine Dair Sosyolojik Bir Araştırma*

Dr. Öğretim Üyesi Burcu GÜDÜCÜ

İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Türkiye
burcuguducu@aydin.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-5229-1565>

Serpil ÇAKIR

İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,
Yüksek Lisans Öğrencisi, Türkiye
serpil_taskaya86@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1887-8324>

Öz

Tarihsel süreç içerisinde Batı’da ortaya çıkan Kapitalizm uzun yıllar devam eden sömürge ve emperyalizm neticesinde ortaya çıkan bir ekonomik düzendir. Kapitalist düşünce, emperyalizm ve bunun bir sonucu olarak uygulanan sömürge sistemi ile birlikte gelişme gösteren tüketim anlayışı tüm dünyayı etki alanına çekmekle birlikte yoksullar bu etki alanının dışında kalmışlardır. Çalışmamızda yoksulluğun din ile ilişkisi irdelenerek yine yoksulluğun dindarlığa etki boyutları sosyolojik zeminde ele alınmıştır. Çalışmamız İstanbul genelinde yaşayan 40 dindar katılımcı ile derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak uygulanmıştır. Örneklem grubumuz, çevresi tarafından dindar olarak nitelendirilen kişilerden oluşmakla birlikte çalışmamız söylem analizine dayanmaktadır. Araştırmamızın sonucuna göre yoksulluğun insanları daha çok dua etmeye, umut etmeye, çaresizliklerinden dolayı onları Allah’a daha çok yaklaştırdığı sonucuna elde edilen veriler neticesinde ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yoksulluk, Din, Dindarlık*

* Geliş Tarihi / Received: 03.09.2020 - Kabul Tarihi / Accepted: 10.09.2020
DOI: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i2001

A Sociological Research on the Relationship between Poverty and Religion

Abstract

Capitalism, which emerged in the West in the historical process, is an economic order that emerged as a result of long years of colonization and imperialism. Although the understanding of consumption, which developed with the capitalist thought, imperialism and colonial system implemented as a result, pulled the whole World into its sphere of influence, the poor remained outside this sphere of influence. In our study, the relationship between poverty and religion is examined, and again the effects of poverty on sociological grounds. Our study was conducted using an in-depth interview technique with 40 religious participants living throughout Istanbul. Although our sample group consists of people who are described as religious by their environment, our study is based on discourse analysis. According to the results of our research, it has been revealed that poverty brings people closer to Allah, to pray and hope due to their desperation.

Keywords: *Poverty, Religion, Religious*

Giriş

Türkiye’de hemen her gün din ile ilgili tartışmalar yaşanmak ve bu tartışmalarla birlikte aslında din herkesin hayatını, sosyal ilişkilerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Din olgusu aslında yalnızca dindar kesimlerce değil toplumun genelini meşgul eden bir konu olmuş ve dolayısı ile her kesimden insanlar kendilerini bir şekilde din karşısında konumlandırmıştır. Dindarlık kavramına ise genel olarak baktığımızda bireyin kendisini çeşitli dinsel kavram ve sembollerle ifade etmesi, bununla beraber hayatını dinsel sınırlar çerçevesinde devam ettirme durumu olarak tanımlanabilmektedir. (Sönmez, 2017, s. 280)

Sosyolojik ve dini kaynaklar dindarlık ve yoksulluk arasında çoğu zaman bir uyumsuzluk görmüşlerdir. Max Weber’in asker, çiftçi, işçi, köle, tüccar, entelektüel sınıfların dini hayatlarına ilişkin olan tasviri, din sosyologlarına öncülük etmiştir ve bu doğrultuda Weber’in ifadesi ile ayrıcalıklı, zengin tabakalar daha az dindardırlar. Batı’da yapılan çeşitli araştırmalara göre dindarlık ve ekonomik gelişmişlik düzeyi arasındaki ilişki her zaman belirgin olmamakla birlikte kullanılan ölççeğe göre çeşitlilik göstermesi ile

beraber yine de aralarında çok belirgin bir ilişkiyi göstermiştir. Türkiye’deki araştırmaların da bu düzlemde sonuç verdiğini görmekteyiz (Kurt, 2009, s. 18-9). Yoksulluk olgusuna dikkat çeken ve yoksullukla mücadele eden önemli kurumlardan biri de dindir. Yoksulluk ile din arasındaki ilişki anlayışımızı, içerisinde yaşadığımız çağın sosyo-ekonomik şartları belirlemektedir. Bu bağlamda post modern tüketim kültürünün tüm insanlığı etkisi altına aldığı günümüzde yoksullar bu yarışı içerisinde geri bırakılmakla birlikte yoksulların içerisinde yaşadığı bu durum yoksulları dine daha mı çok yaklaştırdığı ya da uzaklaştırdığını anlamak için İstanbul genelinde yaşayan 40 dindar katılımcıyla gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar çalışmamızın içeriğini oluşturmaktadır.

Araştırma, gözlem ve görüşme tekniği ile içerik analizinden oluşmaktadır. Görüşme formu yarı yapılandırılmış form şeklinde belirlenmiş bir soru üzerinden uygulanmakla beraber görüşmede “not alma” ile “ses kayıt cihazı“ kullanılmış ve bununla toplanan verilerle birlikte içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Çalışmada katılımcıların isimleri yerine G1, G2 vd. şeklinde belirlenmiş kodlar uygulanmıştır.

1. Yoksulluk

Yoksulluğun tanımı ve ölçüsü ile ilgili birçok görüş ve yaklaşım bulunmaktadır. Genel yoksulluk çalışmalarında özellikle öne çıkan iki yaygın tanım ve ölçme yöntemler bulunmaktadır. Bunlardan birincisi “mutlak yoksulluk” olarak adlandırılan kişinin ya da ailenin hayatını fiziksel olarak idame ettirmesi için gerekli olan asgari tüketim seviyesidir. Burada genellikle kişinin günlük kalori ihtiyacının maddi olarak hesaplanmasına dayanır. Bir diğer tanım olan ve ülkeden ülkeye oldukça farklılık gösteren yoksulluk tanımı ise “göreceli yoksulluk”tur. Burada genellikle ülkenin gelişmişlik düzeyine göre yani bireyin ortalama hayat standartlarına göre kişi ya da ailenin göreceli durumunu yansıtır (Çukur, 2008, s. 99). Bu doğrultuda mutlak yoksulluğa göre toplum içerisinde yoksul dahi olmayabilirken, yoksulluğu toplumsal eşitsizlik olarak ifade eden göreceli yoksulluğa göre de toplum içerisinde yoksul her zaman olacaktır.

İnsani yoksulluk ise UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) tarafından geliştirilen bir kavram olup, beslenme yetersizliği, yaşam süresi, anne-çocuk sağlığı eksikliği, okur-yazarlık gibi çeşitli insani gereksinimlerinin yoksunluğu olarak belirlenmiştir (Yaşar & Taşar, 2019, s.122, Bauman, 2008, s. 18).

2000 yılındaki UNICEF raporlarına göre; dünya nüfusunun 2.4 milyarı yoksulluk sınırında yaşarken 1.3 milyar insan ise mutlak yoksulluk sınırı altında yaşamlarını sürdürmektedir. Örneğin zengin ülkelerden olan Katar'da ve yine en yoksul ülkelere olan Zimbabve'de kişi başına düşen gelirin 428 kat daha fazla olması ve dünyanın %20'sinin tüm dünyada üretilen mal ve hizmetlerin %86 oranında tüketmesi eşitsizliği küresel boyutları ile ortaya koymaktadır (Kafalı, 2019, s. 17-8). OECD (Aralık 2014) raporuna göre yoksul ile zenginler arasındaki gelir farkının en fazla olduğu ilk üç ülke Amerika Birleşik Devletleri, Meksika ve Türkiye olmuştur (Sungur, 2016, s. 43).

İslam dini yoksullukla mücadelede önemli bir rol üstlenmektedir. Zira dinin temel kaynaklarından olan Kur'an-ı Kerim ve hadislerde yoksullara yardım edilmesiyle ilgili olarak çok sayıda teşvik edici ifadeler yer almaktadır. İslam'ın esaslarından olan zenginlerin kazançlarını yoksullarla paylaşması ve insanlara karşı bu doğrultuda daha duyarlı davranmayı teşvik etmektedir (Özdemir, 2003, s. 95). Araştırmamızda bir sonraki konuda yoksulluk ve din ilişkisi irdelenecektir.

Yoksulluk ve Din

İslami inanç ve ilkelerine göre yaygın olarak yapılan tanım "sağduyu sahibi bireylerin bu dünyada doğruluk ve ıslaha; ahirette de kurtuluşa erdiren ve Allah tarafından ortaya konulan kanunlar" olduğu şeklindeki bir tanımdır (Kafalı, 2019, s. 70). Din, sosyal yaşamın diğer alanlarını etkilediği gibi onlardan da etkilenmektedir. Zira din ve iktisat karşılıklı bir etkileşim halindedir. Weber, bu etkileşimi Hristiyanlık yaklaşımında, "Protestan ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu" çalışmasıyla ortaya koymuştur. Karl Marx da dinin bir istismar aracı olarak kullanıldığını iddia etmekle birlikte yine bu doğrultuda dini "afyon" olarak vurgulamıştı. Zira Şerif Mardin'in ifadesiyle din toplumun minyatürleşmiş modelini veren bir kurum olma özelliğitaşır (Mardin, 2018, s. 45).

Uysal'a göre dindarlığın temelinde Allah'a olan inanç ve onu tanıma vardır. Max Weber din tanımı yapmayı zor ve yanlış olduğunu "Din Sosyolojisi" adlı kitabında belirtmiştir. Bu zorluğun nedeninin yalnızca sosyo-ekonomik ve siyasal etkilerinden ziyade kişinin kendi kişisel özelliklerinden de kaynaklı olabileceğini vurgulamıştır (Uysal, 1996, s. 12). Ahmet Onay'a göre ise din yalnızca inanan ve inanılan varlık arasındaki sübjektif ilişkiden doğan bir olgu olmamakla beraber din aynı

zamanda bireyin duygu, düşünce ve davranışlarına yön veren ve etkileyen bir olgudur. Bu bağlamda kul ile Allah arasındaki manevi bağ din, bu bağın kişinin yaşam tarzına yansıma şekli de dindarlık olarak tanımlanmıştır (Onay, 2004, s. 17). Dinin her şeyin yalnız Allah'tan geldiğini ve isyan etmemek gibi inançlarla yakından ilişkili olduğu düşünülebilir. Din bireyi dünyanın geçiciliği gibi fikirlerle kişinin bilinç düzeyini yükseltmekle birlikte yoksulluk karşısında daha dirençli kılmaktadır (Kafalı, 2019, s. 136).

Steven M. Beaudoin “*Yoksulluğun Tarihi*” isimli kitabında; “*Hz. Muhammed, ‘Cennette daha fazla yoksul, cehennemde ise daha fazla zengin,’ olacağını söylerken, Hz. İsa da ‘Devenin iğnedeliğinden geçmesi, zenginin cennete girmesinden kolaydır,’ olarak aktarmıştır. Ortaçağ Hristiyan ve İslam âlimlerinin bazıları yoksulluğun kutsallığını ve özellikle gönüllü yoksunluğun kutsallığını tartışmışlardır. Mesela yoksullar gereksinimleri için yalvarmak ve dua etmek amacıyla Allah’ın bilgisini takip etme yoluna başvurmuşlardır. Zira bu duruma göre gönüllü yoksul olmak, içerisinde yaşadığı inancı destekleme biçimiydi.*” Beaudoin bu aktarımı ile yoksulluğu din ile ilişkilendirmiştir. (Beaudoin, 2017, s. 52)

Din ile ekonomi arasındaki ilişki bazında öne çıkan araştırmacılardan olan Mensching, ekonomik düzey ile dindarlık düzeyi arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Ona göre maddi kaygı taşımayan ve maddi zenginliğin getirdiği tehlikelerden uzak yaşayan yoksul kesimler birçok şeyin değerini daha kolay bilir ve zenginlere göre Allah’ın ilgisine daha yakın bir yaşam sürdürürler (Macit, 2016, s. 563). İbn-i Haldun’a göre yoksullar dine ve dini görevleri üstlenme ve yerine getirmeye zenginlere göre daha çok meyillidirler. İmam Gazali ise yoksulluğun terbiye edici ve nefsi yönlerini vurgulamıştır (Kafalı, 2019, s. 90).

Emeği sömürmek Kur’an-ı Kerim’de en büyük günahlardan olup Allah’a şirk koşmak anlamına gelir. Emek, açlık ve yoksulluk kavramları Kur’an söylemlerinin özünü ihtiva eder.

“Allah rızık konusunda kiminizi kiminizden üstün kıldı. Üstün kılınanlar, ellerinin altındakilere kendi rızıklarından vermiyorlar ki, o rızık hususunda eşit olsunlar. Yoksa Allah’ın nimetini inkar mı ediyorlar?” (Nahl- 71.)

Dini inancın güçlü olması, yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik edici bir fonksiyon olarak görülmektedir. Bu duruma göre zengin dindarların zekât ve sadakalarını yoksul ve ihtiyaç sahiplerine aktarmaları, sosyo-ekonomik

farklardan kaynaklanan bölünmeleri de ortadankaldırarak toplumsal eşitlik ve dayanışmanın gerçekleştirilmesinin canlı tablosunu oluşturmaktadır.

Bulgular ve Yorumlar

“Yoksulluk dine yaklaştırmı?” sorusu ile ilgili olarak edindiğimiz bulgular şöyledir; 40 katılımcıdan 25’i yoksulluğun dine daha çok yakınlaştırdığı, dua, umut gibi unsurların din yoluyla tatmin edilmeye çalışıldığını ifade etmişlerdir. 8 katılımcımız ise soruya katılmayıp yoksulluğun dine yaklaştırmadığı gibi aksine dinden uzaklaştırıp hatta isyana sevk edeceğini vurgulamışlardır. 7 katılımcımız ise bu durumun kişiden kişiye değişmekle birlikte daha dindar ya da dinden tamamen uzaklaştırabileceği sonuçlarına dikkat çekmiştir.

Bu tabloya baktığımızda katılımcıların büyük çoğunluğu yoksulluğun din ile yakından ilişkili olup, yoksul insanların dini kendilerine bir çare olarak gördükleri ve bu doğrultuda inançlarına daha fazla bağlı olduklarını ileri sürmüşlerdir. Sorudaki iddiaya katılmayan 8 katılımcımızın görüşlerine bakalım:

“Zannetmiyorum, aksine uzaklaştırabileceğini zannediyorum neden Allah bunu yapmadı istersin, bir şeyleri elde edememenin daha çok inançsızlığa iteceğini düşünüyorum. Neden diyecek neden bana verilmedi daha çok?” (G5, K, 24)

İlk olarak G5 katılımcımızın görüşlerine baktığımızda yoksulluğun bireyleri dine yaklaştırmamasından ziyade isyana sevk edebileceğini yani yoksul istediği şeyleri elde edemediğinde Allah’ın varlığından dahi bir şüpheye girebileceğini ve bunun da kişiyi isyan ettirebileceğini vurgulamıştır.

“İsyan ettirmesin de (güldü). Yoksulluk yani yoksullukla dinin bir şeyi yok, din zaten her zaman lazım olan bir şey. Din yaşadıkça dinine ne parayla satılır ne pulla satılır ne yoksulluklasatılır benim bildiğim o.” (G8, K, 67)

G8 katılımcımız konuya biraz daha farklı bir açıdan yaklaşmış, dindar olmanın yoksullukla bir ilgisinin olmadığı gibi yoksul olmak dine kesinlikle yaklaştırmaz olmuştur. Farklı bir açıdan yaklaşan bir diğer katılımcımız ise yoksulluğun dine yaklaştırmadığı gibi aksine uzaklaştırdığı, yoksulun zengin olmadığına ötürü intihar ve isyana daha yakın olduğunu zira zenginliğin insanları dine, Allah’a daha da yaklaştırdığını ifade etmiştir.

“Yoksul insanlar aslında hep Allah’tan istiyor ve zengin de çalışıyor bana göre. Pazarda limon satarak ve buna devam ederek de Allah’tan ne kadar istersen iste

kesinlikle bir holdingyönetme düzeyine gelemezsin. Yani burada zengin aslında her zaman topluma faydalı oluyor. Mesela zengin olanlara Hac da farz kılınmış. Yoksul kişi ise intihara daha da meyillidir. Çünkü zengin değildir. Aslında sonuç olarak bakıldığında da yoksulluk dinden uzaklaştırıyor.” (G35, E, 31)

Yine benzer ifadeler kullanan diğer iki katılımcımızım da ifadelerine baktığımızda;

“Yaklaşmaz ya yoksulluk dine yaklaştırır diye bir şey yok, yani bir insanın şeyinde varsa, kalbinde varsa dindarlık zaten yoksul da olsa dindardır, zengin de olsa dindardır.” (G11, E, 59)

“Böyle olduğunu düşünmüyorum, bu tamamen kişinin yaşadığı çevre ve terbiye ile birlikte ahlaki ile ilgilidir ve kesinlikle yaklaştırmaz.” (G35, E, 29)

Sorudaki iddiaya katılmayan ve burada ifadelerine yer vermediğimiz G7, G17, G38, katılımcılarımızın da kısa olarak verdikleri “kesinlikle yaklaştırmaz” ifadeleri oluştur. Sorumuza kişiden kişiye ve durumdan duruma değişebileceğini ifade eden 7 katılımcılarımızın ifadelerine baktığımızda;

“Buna bir şey diyemem, diyorum ya insanların yapısında bir şey diyemem yani her insan farklı oluyor, bazıları dine inanmıyor yani diyor ki mesela kalkıyorum dua ediyorum, ediyorum, ediyorum ama bana bir şey olmuyor, iyice farklı şeylere yöneliyor. Öyle insanlar da görüyoruz duyuyoruz yani o da insanın kendi yapısı, bazıları belki yöneliyor, bazıları yönelmiyor.” (G9, K, 38)

G9 katılımcımızın ifadelerine baktığımızda kişinin Allah’tan çok istediğini ve bunun için birçok ibadet ve dua etmesine rağmen durumda herhangi bir değişiklik olmadığı takdirde kişi din hakkında şüpheye girebilir ve bu da kişiyi dinden uzaklaştırır ancak yine de “her insan farklı oluyor” söylemi ile katılımcımız bu durumun yani yoksulluk olgusunun bireyler üzerinde çeşitli sonuçlara yol açtığını ifade etmiştir.

“(e) (s.t) isyan da ettirebilir yani bazıları var çünkü bakıyor o zengin ben niye değilim Allah’ım senin yüzünden böyle duyan söyleyen insanlar çok var. E bazı kesimde rabbın hani rabbine dua ediyor hani olduğu konumuna bile şükreden insanlar var fakir olsa bile, yoksul olsa bile şükreden insanlar var yani ne uzaklaştırır diyebilirim ne de (ee) yaklaştırmaz diyebilirim.” (G21, K, 24)

G21 katılımcımızın ifadelerinde ise yoksulluğun din ile ilişkili olmadığı bu durumun kişinin sosyo kültürel ve psikolojik faktörlere bağlı olduğunu vurgulamıştır.

“O da şeye yaklaştırabilir isyana itebilir yoksullukta belki insanı (ee) Allah karşı inancıyla itikatıyla yani teslim olmasıyla alakalı bir durum zenginlik de yoksulluk da. Hani aklıma itikatla alakalı bir durum bu da isyana iterek dinden uzaklaştırabilir Allah’ım neden ben, onabu kadar çok para verdin de ben niye bu durumdayım diyebilir.” (G25, K, 37)

G29 katılımcımızın görüşlerine baktığımızda yine yoksulluğun din ile ilgili değil daha ziyade kişinin sosyo-psikolojik ve kültürel olgulara göre çeşitlilik göstereceğini ve bu doğrultuda kişinin Allah’tan istemesine rağmen bir cevap alamaması durumunda sadece dinden değil dindar insanlarda da soğuyabileceğini, ya da yoksulluk olgusunun Allah’a aynı zamanda yaklaştırabileceğini de vurgulamıştır.

“İman artan ve azalan bir şeydir yani ayetlerde de geçiyor rabbim imanımı arttır diye. Bu yoksullukta azaltabilir isyan da bazı insanların isyan ettiğini soğuduğunu namazı bıraktığını insanlara artık güvenmediğini söyleyen insanlar var. Eğer yoksulluk insanı Allaha yaklaştırıyorsa (ee) bir o kadar da uzaklaştırıyor diyebiliriz.” (G29, K, 39)

Bir diğer benzer görüşteki katılımcımız ise;

“Alakası yok, zenginlik de yaklaştırabilir. O paranız çok hayırlı işlerde kullanmanız denk gelebilir, merhamet edersiniz, birine yardım edersiniz o dua eder Allah size yakınlaştırır kendini yoksulluk da yine yaklaştırabilir uzaklaştırabilir de yani bunun yoksullukla ve ya zenginlikle bir alakası yok bence.” (G30, E, 38)

G39 katılımcımız kişinin gerçek dindar bir kimliğe sahip olduğunda zenginlik ya da yoksulluğun birey üzerinde herhangi bir etkiye sahip olamayacağını belirtmiştir.

“Yoksulluk yani yarı yarıya diye düşünüyorum, uzaklaştırabilir de. Hani onlar niye zengin o kadar şey yapıyorlar da ya da biz niye böyle fakiriz, yani aslında kimini yaklaştırır kimini uzaklaştırır eğer kişinin imanı kuvvetli değilse, göstermelik diğer zenginlerin göstermelik Müslümanlığı gibi burada da yoksulun bilinçli bir inancı yoksa onun da kayması olabilir. Daha farklı yöne kayabilir dindar olmaz da bu sefer de isyana götürebilir ya da imanı terke götürebilir, şirke götürebilir.” (G39, K, 58)

Sorudaki iddiaya katılıp yoksulluğun dine yaklaştırdığını ifade eden katılımcılarımızın görüşlerine baktığımızda;

“Ee yoksullar aslında din tüccarlarının sevdiği kesimlerdir. Bu

durum eğitimsizliğinde sebeplerinden ötürü dini kurumlar adları altında olan kesimlerden ıı medet ve yardım umuyorlar. Ve zengin zenginleşmeye devam ettikçe dindarlık boyutu kaybolur, yoksul da dindarlığa doğru gitmeye başlar.” (G37, E, 38)

G37 katılımcımız yoksulluğun dine yaklaştırdığını belirttiği gibi buna paralel olarak zenginliğin de dinden aynı boyutta uzaklaştırdığını ve ayrıca zenginlerin hatta zengin dindarların yoksulların yoksul olarak kalmalarını istediklerini “yoksullar din tüccarlarının en sevdiği kesimlerdir” ifadesiyle açıklamıştır.

“İslamiyet’te aslında bir terbiye sistemi vardır ve yoksulluk da bu çerçevede bir terbiyecihazıdır, yani yoksulluk dine yaklaştırır.” (G34, K, 28)

G34 katılımcımız yoksulluğun İslam dininde olması gereken bir unsur olarak yani kişininnefsine hâkim olma unsuru olarak yoksulluğun olması gereken bir olgu olduğunu ifade etmiştir.

“Bence yaklaşıyor çünkü çaresizsin paran yok veya sağlığın olmadığı durumlarda hiç kimsenin bir yardımı dokunamıyor, bununla ilgili ayet de var da hani. **-Hangi ayet var?-** Zor zamanlarınızda hatırladığınız gibi varlıklı olduğunuz zamanlar da öyle bir şeydi işte zor zamanlarda çok muhtacız ve hiç kimsenin gücü yetmiyor ve biz gücü yetecek birisine ihtiyaç duyuyor. Ama paramız olduğu zaman o kadar çaresiz değilim deyip kapısına yanaşmamaya başlıyoruz.” (G33, E, 27)

G33 katılımcımızın görüşlerine baktığımızda sadece yoksulluğun değil yaşanan bütün zor zamanlarda kişi dine ya da Allah’a sığınabilir ifadesi ile aslında yoksulluk da kişi için yaşanan zor bir süreç olduğundan dolayı bu da kişiyi dine yaklaştırabilir olarak ifade etmiştir.

“Yani sıkışınca tapındığın güce el açarsın genelde de işte yaklaşıyor oradaki Allah da o dengeyi zaten sağlıyor. Ayet var, ayetler var diyor ki; sen dara düştüğün zaman Allah diyor hani feraha erdiğin zaman da beni diyor unutuyorsun ama fakir en azından şöyle diyebilir ona yaklaştırmak için fakirleştirmesi. Yani hani şu anki durumu görürsek insanlar Allah demeye başlar fakirlikten ama işte bu kısır döngü olmasın yani olmaması lazım fakirsen Allah’a yaklaştın Allah rızkını verdi zenginleştin unutuyorsun sonra fakirleşiyorsun Allah öyle işte öyle süreler veriyor öyle bir şey.” (G32, E, 40)

G32 katılımcımız da G33 katılımcımız ile yoksulluğun dine yaklaştırdığı bağlamında benzer bir anlam ve ilişki kurarak açıklamıştır.

“Tabii daha çok camilere gider dua eder namazına belki doğrulur hani çok Müslüman olup mesela zengin olan da var ama bizi zenginlik şımartıyor, bence bizi zenginlik şımartıyor ya ben şimdi kendi çoluk çocuğuma bile bakıyorum yani bizi zenginliğin şımarttığını düşünüyorum.” (G27, K, 47)

Konuya farklı bir açıdan yaklaşan G27 katılımcımızın görüşlerine baktığımızda; yoksulluğun kendilerini dine yaklaştırdığı gibi “kendi çoluk çocuğuma bile bakıyorum yani bizi zenginliğin şımarttığını düşünüyorum” ifadesi ile zenginliğin de dinden uzaklaştırdığını kendi ailesi üzerinden verdiği örnekle açıklama yoluna gitmiştir.

“Evet o biraz çünkü her anlamda yoksulluk dine yaklaştırır bence hem maddi hem manevi çünkü ne olur en basit bir şeyde Allah’a sığınıyoruz, Allah’tan istiyoruz sıkıştığında nasıl başımız sıkıştığında Allah’a sığınıyorsak yani aynı şekilde yaklaştırdığını düşünüyorum.” (G22, K, 34)

G22 başımız sıkıştığında nasıl ki Allah’a sığınıyorsak aynı şekilde yoksulluk da bir zor durumda kalma durumu olduğundan dolayı aynı şekilde yine yoksullukta da Allah’a sığınıp dua edilir olarak ifade etmiştir.

“(Güldü) Zaten o zengin dindarlar yoksulları öyle kandırıyorlar. Siz dindar olun, biz zengin olalım diyorlar. Sen ağa ben köle. -Nasıl kandırıyorlar?- Halkı cahil bırakır da iftarını ayet ile bir şeyler anlatırsan cahil her şeye kanar dinle kandırıyorlar.” (G20, E, 55)

G20 katılımcımız zengin dindarların yoksulluları din ile kandırdıklarını ifade etmiştir.

“Yaklaşabilir ama şöyle bir umut kapısı için yaklaşılabılır yani belki umut ettiği için tanrıya yaklaşmak istediğinden ve buna bağlanması için dini kullanıyor olabilir, elinde hiçbir şey olmadığı için dine bağlanıyor olabilir tam tersi de olabilir ama genelde daha çok dindarlaştıklarını düşünüyorum yoksulların.” (G19, K, 25)

İnsanların yaratılan modern ve post modern dünyada yaşadıkları çeşitli bunalımlar karşısında sığındığı ve inandığı kendisini rahatlatıcak olgu olarak gördüğü en önemli asli unsurlarından biri din olmuştur bu doğrultuda G19 katılımcımızın da ifade ettiği şekliyle din, yoksullar için toplumda adeta bir “umut kapısı” olmuştur.

“Yani kendini kandırıyorsun bir nevi sonuçta hani Allah’a yalvarırsam yakarırsam zengin olurum, Allah’a yakın olursam Allah bana daha çok verir mantığıyla öyle düşünülüyor olabilir.” (G16, K, 35)

G16 katılımcımız yoksulların zengin olma umuduyla Allah'a yaklaştıklarını ve bundan dolayı daha çok dindarlaştıklarını ifade etmiştir.

“Yoksulluk dine, yoksulluk evet yani yoksullar daha fazla ona bir umut besliyor öbür tarafa bir şey bağlıyor yani daha fazla dindar yoksul yoksul şükrediyor gece gündüz şey yapıyor yani dua ediyor inşallah ben de bu hayattan kurtulayım diyor insan daha çok bağlıyor bir de özellikle hani vakıflara camilere falan işte böyle yardım amaçlı olduğu ya da işte çocuğuhani tarikatlar daha uyguna okuttuğu için mecbur kalıyor. Ben çevremde şahsen buna şahit oldum yani çocuğum yani ne yapayım okutamıyorum tarikatın şeyhine verdim kuran kursu işte benzeri bura aşağıda olan yere okutuyorlar yani ücretsiz diyor uygun diyor ve maddi destek alan gıda- erzak yardımı alanlar var o şekil daha fazla mecbur oraya gidiyor yani.” (G15, E, 43)

G15 katılımcımız yoksulların ihtiyaçlarından dolayı ve yoksulluktan kurtulmak adına dua edip Allah'a mecbur olarak sığındığını ve ayrıca buna ek olarak da yoksulluktan kaynaklı olarak cami ve Kur'an kurslarının daha uygun olması ve hatta çeşitli yerlerde ücretsiz eğitim verdiklerini bununla beraber çeşitli yardım almalarından dolayı daha dindar olmayı zorunlu olarak tercih ettiklerini ifade etmiştir.

“Tabii Allah'a tevekkül eder, dua eder Allah'a dine yaklaş yakın olur hıhı yaklaştırır yoksul olan insan ne yapar Allah'ım bana da sağlık, sıhhat ver bana da zenginlik ver bana da iş güç ver nasipver diye dua eder yani yaklaştırır yani.” (G13, K, 56)

“Maalesef evet, insanlar yoksullaştıkça şükür etmeye, şükür ettikçe de yoksullaşmaya giderler zaten.” (G14, E, 44)

G14 katılımcımız yoksulların sadece şükür ettiklerini zira yoksulluklarını kader olarak gördüklerinin ve bu durumun da onları daha da yoksullaştırdıklarını ifade etmiştir.

“Evet yaklaştırır çünkü inancınızı artırıyor daha çok şükrediyorsunuz Allah'a daha çok yakarıyorsunuz ama bunu tabi şey yapmayalım yani dediğim gibi insandan insana değişiyor ama çoğuna baktığımız zaman bir insanın bir yerlere taşıyan inancıdır. Yani bu her toplumda böyledir bir inanç lazım insanların iyi bir yerlere gelmesi için ya da bir dua etmesi lazım zorda kaldığı sığınacak bir liman bulmak için eğer kişi yanında bir insan sığınacak biriyorsa Allah'a sığınır dine sığınır dinden artık yardım beklemeye başlar.” (G4, 24)

G4 katılımcımız da insanların yaşadıkları zor zamanlarında tutunacak

herhangi bir desteği yoksa -keza yoksulluk bu duruma neden olmaktadır-mecbur kaldığından dolayı ”Allah’a yani dine sığınmakta bulur çareyi” olarak yorumlamıştır

“Yoksulluk dine yaklaştırır şöyle yaklaştırır artık kişi öyle bir çaresizdir ki o çaresizliğini artık işte böyle bilinmez bir güce taparak, ona yaklaşarak kendi o kötü kaderini ve talihini değiştireceğini düşünmeye başlar ve o yüzden dine yaklaşır sabah akşam işte dini inancı gereği nereye gitmesi gerek kiliseye mi gitmesi gerekiyor, sinagoga mı gitmesi gerekiyor, cem evine mi gitmesi lazım, camiye mi gitmesi lazım gidiyor işte sabahtan akşama kadar orda Allah’ım bana da ver, bana da ver diye yalvarıp duruyor. Oysa talihini değiştirmek için bir çaba içerisinde olması lazım kendini geliştirmesi lazım başına gelen bu olayın nedenolduğunu anlamaya çalışması lazım niçin fakir kaldığını düşünmesi lazım, fakirlik bir kader değil aslında ama işte gel gör ki günümüz koşulları içerisinde onun kaderi olmuş oluyor”(G3,E, 39)

G3 katılımcımızın görüşlerine baktığımızda yoksul insanların aslında yoksulluklarını bir kader olarak gördüklerini, kaderi olarak gördükleri bu durum değiştirmek adına herhangi bir şey yapmadıklarını ve bundan dolayı da tek yaptıkları şey olarak dine yöneldiklerini aktarmıştır.

“Ya belki yaklaştırabilir çok dua edip durumunun düzelmesini isteyen dine daha yakın olur belki. Allah daha çok versin diye öyle başka açıda yaklaştırmaz” **“Duanın haricinde başka bir şey var mı peki dine yaklaştırdığını düşündüğünüz?”** : “İşte namazını kılar, camiye gider hani yaranmak için yapar Allah’a yaranmaya çalışır.”(G2, K, 53)

G2 katılımcımız yoksulların dine yaklaşımlarını onların yalnızca zenginleşmek ve buldukları durumdan kurtuluş yolu olarak tercih ettiklerini ifade etmiştir.

“(düşündü, soruyu tekrar etti) yani şöyle yaklaştırır hani şükretme daha fazla ortaya çıkar olmazsa bile şükrederek onun yokluğunu giderme (düşündü) mesela alamadığım bir şeyi Allah’a şükür bu şeyim var onu onunla değerlendirip hani onun yerine koyma olarak yaklaştırır yoksa başka açıdan değil de yani hastalıklarda da aynı şey” Peki yoksullar dua ederek nasıl yoksulluklarından çıkabilir?” ,“Yoksulluklarından tabi çıkamazlar, sadece hani

ilerde belki sahip olabileceklerini düşünürler sadece yoksa yoksulluklarından kurtulamazlar”(G1, K, 56)

Burada zikretmediğimiz diğer katılımcılarımız da kısa ve benzer görüşler ifade ettiklerinden ötürü çalışmamızda yer verilmemiştir.

Sonuç

Din, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Din ile ilgili yapılan çalışmalar ve bilimsel olarak ele alınıp irdelenmesi ancak 19. yüzyıl dünyasında başlanmıştır. Konumuz kapsamında ele aldığımız din ve yoksulluk ilişkisi bağlamında yoksulluk da insanlık tarihi kadar geçmişe uzanan bir olgu olmasına rağmen sanayi çağı ile birlikte derinlik kazanmış ve bununla birlikte modern ve post modern toplumda dikkat çeken ve araştırılan konulardan biri haline gelmiştir. Yoksulun dini yaşayış tarzına olan ilgi ise sosyo-ekonomik değişkenler açısından dinin irdelendiği Max Weber dönemine kadar uzanır. Weber’in ileri sürdüğü; “*Din, orta sınıfların aşağı kesimlerinde en canlı yaşayış biçimlerine sahiptir.*” düşüncesi tüm dünyada ve Türkiye’de de genel olarak kabul görmüş bir görüş olmuştur.

Dua yoksul toplumların en çok başvurduğu dini ibadet olmuştur. Yaptığımız araştırmada da bu verileri elde ettik. Yoksulluktan kurtulmak adına ve rızkın bollaşması için yapılan duaları yapmak için her fırsatta dua edildiği durumu göze çarpmaktadır.

Umut insan yaşamındaki önemli dinamiklerden biridir. Umutsuzluk, birey ve toplumlarda çeşitli buhran ve sorunlara neden olabileceği gibi toplumsal anomilere ve çatışmalara da yol açabilmektedir. Din bu bağlamda inanç, hoşgörü, şükür ve mana ile din dili meydana getirerek, kişilerin umutlarını inşa etmede önemli bir rol oynar. Böylece din vesilesi ile kişiler umutsuzluğun neden olacağı birçok olumsuzluktan korunmakla birlikte, yoksulluğun yol açtığı zorluklara da direnç kazanmalarında katkıda bulunmaktadır. Araştırmamızda insanların yoksulluk karşısında umut olarak gördüğü ve motivasyon kaynağı olarak dini ve dindar yaşamın tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Günümüz toplumlarında gelir düzeyi arttıkça dünya çapında görülen yoksulluk görünümünün arttığını görmekteyiz. Araştırmamız kapsamında derinlemesine mülakat yaparak görüştüğümüz örneklem grubumuz, *yoksulluk dine yaklaştırır mı?* sorusu üzerinden elde ettiğimiz verilerde 25 katılımcımızın büyük çoğunlukla ifade ettikleri yoksulların yaşadıkları

zor şart ve buhranlardan kurtuluş yolu olarak dini gördüklerinden dolayı bu da bireyleri dine, Allah'a daha çok yaklaşılmaya ve yaptıkları ibadetlerde de yoksulluktan kurtulmaya yönelik yönelimler sergiledikleri görüşleri yoğun olarak ileri sürülen görüşlerden olmuştur. Bu ifadeleri kullanan katılımcılarımız bununla birlikte zengin olan bireylerin de zengin olduklarından ve ihtiyaçları azaldıklarından dolayı zenginlerin dinden uzaklaşabileceğini ifade etmişlerdir.

Kaynakça

- Bauman, Z. (2008). *Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına Mıdır?* İstanbul: Ayrıntı.
- Beaudoin, S. M. (2017). *Yoksulluğun Tarihi*. İstanbul: Dedalus Kitap Yay.
- Çukur, C. Ş. (2008). *Yoksulluğun Psikolojisi: Yoksulluğun Sosyal Bilişsel Olarak Yapılandırılması ve Sosyal-Duygusal Sorunlar ile İlişkisi*. N. Oktik içinde, *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*. İzmir: Yakın Yayınları.
- Kafalı, H. (2019). *Yoksulluk ve Din*. Ankara: İlahiyat.
- Kurt, A. (2009). Dindarlığı Etkileyen Faktörler. *U.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, 18(2), 1-26.
- Macit, M. (2016). Yoksulluk ve Din. N. Akyüz, & İ. Çapcıoğlu içinde, *Din Sosyolojisi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yay.
- Mardin, Ş. (2018). *Din ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yay.
- Onay, A. (2004). *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim Üniversite Öğrencileri Örnekleme*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Özdemir, Ş. (2003). Yoksullukla Mücadelede İslam'ın Ortaya Koyduğu Bazı İlkeler. *Diyanet İlmî Dergi*, 95-108.
- Sönmez, B. (2017). Dindarlık algısının Açmazları. *Journal of Islamic Research*, 279-289.
- Sungur, E. (2016). Postmodern Yoksulluk Karşısında Dintar Tavrına Dair Bir Araştırma. *Recep T. Erdoğan. Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, 29-64.

- Uysal, V. (1996). *Din Psikolojisi Açısından Dinî Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay.
- Yaşar, S. & Taşar, M. (2019). Kavramsal Olarak Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 118-144.

Borderline Personality Features and Jealousy Traits in University Students*

Dr. Öğr. Üyesi Haydeh FARAJI

İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü,

İstanbul - Türkiye.

haydehfaraji@aydin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-5306-6546>

Dr. Öğr. Üyesi Kahraman GÜLER

İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü,

İstanbul - Türkiye

kahramanguler@aydin.com

<https://orcid.org/0000-0002-0049-0658>

Abstract

Borderline personality disorder is a disorder in the functioning of the personality. It is stated that borderline people who are known to have difficulties in emotional, behavioral, cognitive areas and especially in interpersonal relationships may have higher levels of jealousy compared to healthy others. This study was conducted to investigate the existence and direction of the relationship between borderline personality features and jealousy traits in healthy individuals. The sample consists of 435 university students, 195 (44.8%) women and 240 (55.2%) men, who are studying in the Faculty of economics, administrative and Social Sciences of Istanbul Gelisim University, in the 2018-2019 academic year and participated voluntarily to our study. The sociodemographic data form, Borderline Personality Questionary (BPQ) and Multidimensional Jealous

* I. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Davranış Temelli Araştırmalar Sempozyumunda sunulan “Borderline Personality Disorder Features and Jealousy Traits in University Students” isimli bildiriden oluşturulmuştur.

Received / Geliş Tarihi: 20.05.2021 - Accepted / Kabul Tarihi: 20.10.2021

DOI: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i1002

Scale (MDJS) were applied to the students and the data obtained in the study were analyzed using the Statistical Program for Social Sciences (SPSS 25.0). According to the findings of the study, there is a relationship between borderline personality disorder and jealousy. In this relationship, it was observed that the dimension of emotional jealousy came to the forefront. Since traumas in childhood may cause psychopathologies in later life, studies aiming to prevent traumas in childhood are important. For this reason, it is important to raise the awareness of the families on this issue and to raise social awareness.

Keywords: *Borderline personality disorder, Jealousy, Cognitive jealousy, Emotional jealousy, Behavioral jealousy*

Üniversite Öğrencilerinde Borderline Kişilik Özellikleri ve Kıskançlık

Öz

Borderline kişilik bozukluğu, kişiliğin işleyişindeki bir bozukluktur. Duygusal, davranışsal, bilişsel alanlarda ve özellikle kişilerarası ilişkilerde zorluk yaşadığı bilinen borderline kişilerin sağlıklı olanlara göre daha yüksek düzeyde kıskançlığa sahip olabileceği belirtilmektedir. Bu çalışma, sağlıklı bireylerde borderline kişilik özellikleri ile kıskançlık özellikleri arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü araştırmak amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul Gelişim Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesinde öğrenim görmekte olup çalışmaya gönüllü olarak katılan, 195 (%44,8) kadın ve 240 (%55,2) erkek olmak üzere 435 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılara sosyodemografik veri formu, Borderline Kişilik Anketi (BPQ) ve Çok Boyutlu Kıskançlık Ölçeği (MDJS) uygulanmış ve çalışmada elde edilen veriler Sosyal Bilimler İstatistik Programı (SPSS 25.0) kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, borderline kişilik özellikleri ile kıskançlık arasında bir ilişki vardır. Borderline kişilik özellikleri ve kıskançlık ilişkisinde duygusal kıskançlık boyutunun ön plana çıktığı görülmüştür. Çocukluk dönemindeki travmalar yaşamın ilerleyen dönemlerinde psikopatolojilere neden olabileceğinden, çocukluk dönemindeki travmaları önlemeye yönelik çalışmalar önemlidir. Bu nedenle ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve toplumsal farkındalığın artırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Borderline kişilik bozukluğu, Kıskançlık, Bilişsel kıskançlık, Duygusal kıskançlık, Davranışsal kıskançlık*

Introduction

1.1. Borderline Personality Disorder

Borderline Personality Disorder is a mental disorder with 1% to 3% incidence in the general population and has serious effects on the individual's quality of life (Tomko et al., 2014). Borderline personality shares the common features with borderline personality disorder but their levels will be fever so people with borderline personality features experience less dysfunction than those with borderline personality disorder. People with borderline personality organization have a very low tolerance capacity to face anxious situations and suffer from a general ego weakness (Rockland, 2016). Ego weakness includes limitation of frustration, inability to control impulse, and the use of primitive ego defences and personality disorganization (Volkan, 2015). DSM-5 characterizes borderline personality disorder, so borderline organization, as a picture of significant disturbances in important personality functioning, such as inconsistent self-image, excessive self-criticism, excessive engagement with real or fantasy abandonment.

The effect of disorders related to borderline personality organization on personality functioning; It increases with the addition of pathological personal characteristics such as engaging in negative activities, impulsive behavior, risk taking, self-harm, suicide and hostility. Borderline personality disorder usually becomes visible during late adolescence and early adulthood, where close relationships with others, especially romantic relationships, gain importance (APA, 2013). According to Erikson's theory of psychosocial development, in the stage of isolation against intimacy, between 18 and 25 years of age, the individual can love and work if everything is normal. The goal in this phase is to establish partnerships with others with similar qualities and develop skills that can establish strong social ties with others without losing their own self (Friedman & Schustack, 2009). If this does not happen, the individual can become selfish and self-indulgent (Sadock et al., 2015). Interpersonal relationships of borderline individuals suffering from severe problems during intimacy vs isolation period are characterized by patterns of instability and idealization

of others, which lead to small social networks and a small number of long-term relationships (APA, 2013; Liebke et al., 2017). Inconsistency prevails in the emotional, behavioral, cognitive domains and interpersonal relationships of these individuals (Ntshingila et al., 2016).

The behavior of individuals with borderline characteristics towards their immediate surroundings is in fact a way of coping with the unpredictable and dangerous world, reflections of their inner world, a microcosm. (Ntshingila, 2016). They struggle with intense and fast-changing emotions and experience serious difficulties in impulse control and interpersonal relationships (APA, 2013; Hepp ve ark., 2018).

1.2. Jealousy

A violent attempt to protect the object, entity or position of the individual in the face of the perception of loss as threatening is defined as jealousy (Spielman, 1971). Jealousy occurs especially in interpersonal relationships, where the fear of losing an individual due to a potential opponent occurs. Jealousy can be accompanied by emotional experiences such as anxiety, doubt, sadness, insecurity, hostility, and anger, in addition to fear (Zandbergen & Brown, 2015). Jealousy is associated with chronic depression, romantic relationship and marriage problems, aggression, suicide, homicide causes negative consequences (Pines & Aronson, 1983).

Jealousy, which has emotional, cognitive, and behavioral dimensions, is seen as natural human emotion at one end, and it can be seen at different levels up to pathological jealousy where jealousy level is high but the person has a low insight. Cognitive jealousy includes irrational ideas and doubts about partner infidelity, behavioral jealousy includes superior effort to seek clues about infidelity; emotional jealousy includes intense anger, fear, sadness and guilt (Stravogiannis, 2018).

Romantic relationships are an important part of our lives. While a healthy relationship can protect us from the damaging effects of stress and increase our life satisfaction and psychological well-being, the relationship that has become unhealthy due to extreme jealousy can turn into a source of great sadness and pain (Kawamichi et al., 2016; Love and Holder, 2016; Kiecolt-Glaser and Wilson, 2017). While jealousy is a natural human emotion shared by all humanity, the fact that this feeling is experienced in extreme levels without insight is accepted as an indication that it has become pathological (Stravogiannis, 2018).

In studies, borderline personality organization was found to be associated with high levels of aggression in romantic relationships. The characteristics of borderline personality organization, such as anger and aggression, often appear in the form of jealousy in close interpersonal relationships (Stockdale et al., 2015). It is also noted that these people have higher levels of jealousy in interpersonal relationships, especially romantic relationships, compared to healthy others (Stepp et al., 2010; de Montigny-Malenfant et al., 2013)

The public costs of borderline features which needs more treatment due to the difficulties and impulsivity they experience in interpersonal relationships are also quite high (Quek et al., 2018). Both the difficulties experienced by individuals in interpersonal relationships and the negative repercussions of the disease to the public increase the importance of understanding borderline personality organization. The aim of this study was to determine the relationship between borderline personality trait levels and types of jealousy (emotional, cognitive and behavioral) and levels of jealousy in college students between the ages of 18 and 25.

2. Materials and Methods

The universe of the study consists of university students. The sample consists of 435 university students, 195 (44.8%) women and 240 (55.2%) men who could adapt to the psychological interviews and evaluations, participated voluntarily in the Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences of Istanbul Gelisim University, in the 2018-2019 academic year.

The sociodemographic data form prepared by us and the Turkish versions of the Borderline Personality Questionnaire (BPQ) and Multidimensional Jealousy Scale (MDJS) scales were administered to the participants through face-to-face interviews.

2.1. Scales

2.1.1. Sociodemographic Data Form

The sociodemographic data form includes gender, age, education level, economic level, marital status, etc.

2.1.2. Borderline Personality Questionary (BPQ)

While the Borderline personality scale was created, it was aimed to develop a self-assessment scale with separate subscales for the Borderline

personality disorder criteria defined by DSM- IV. Development studies were conducted on a healthy sample at a school in the United States. Psychometric properties of the scale were determined by sample groups from Australia, America and England (Poreh et al., 2006). Validity and reliability studies were conducted with 763 university students and the internal consistency coefficient was 0.65 to 0.84 and the Cronbach α value was 0.94. The scale consists of 80 questions. It consists of 9 sub-dimensions: impulsivity, ambivalence in emotion, abandonment, relationships, self-image, suicide/self-mutilation behavior, sense of emptiness, intense anger and psychosis-like situations (Ceylan, 2017).

2.1.3. Multi-dimensional Jealousy Scale (MDJS)

The multidimensional jealousy scale, developed by Pfeiffer and Wong (1987), consists of cognitive, emotional, and behavioral sub-dimensions. The multidimensional jealousy scale, a self-assessment scale, consists of 23 items. It was designated that reliability in development is between .80 and .90. In the pilot study conducted in the Turkish sample: for cognitive jealousy, it is .91; for behavioral jealousy, it is .86 and for emotional jealousy, it is 86 (Karakurt, 2001).

2.2. Statistical Evaluation

Statistical evaluations were analyzed using SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 25.0 package program. Independent Samples t-tests were used to compare the quantitative data of the study and Pearson Correlation, Regression analysis was performed. When interpreting the results, the p value is less than 0.05.

3. RESULTS

%17.2 of participants was psychologically treated, %82.8 of participants was not psychologically treated, %88.7 of participants' parents are married, %11.0 of participants' parents are divorced.

As shown in the table, Participants were on average 21.24 years old ($SD = 2.66$), and minimum age is 16, maximum age is 48.

Table 1. *Descriptive Statistics of Multi-dimensional Jealousy Scale, Borderline Personality Questionary Scores*

	n	Min	Max	M	SD
Borderline Total	414	19	77	54.18	11.94
Jealousy Total	418	25	161	81.06	23.79
Emotional Jealousy	419	8	56	19.02	12.36
Behavioral Jealousy	425	8	56	23.23	10.90
Cognitive Jealousy	427	7	49	38.80	10.36

As shown in the table, Borderline Total scores were on mean 51.18 (SD=11.94), Jealousy Total scores were on mean 81.06 (SD=23.79), Emotional Jealousy scores were on mean

19.02 (SD=12.36), Behavioral Jealousy scores were on mean 23.23 (SD=10.90), Cognitive Jealousy scores were on mean 38.80 (SD=10.36).

Table 2. *Findings on Examining the Relationship between Age and Multi-dimensional Jealousy Scale, Borderline Personality Questionary*

	1	2	3	4	5	6
1-Age	1					
2-Jealousy Total	-.115*	1				
3-Emotional Jealousy	-0.073	.753**	1			
4-Behavioral Jealousy	-0.073	.773**	.412**	1		
5-Cognitive Jealousy	-0.093	.593**	.103*	.216**	1	
6-Borderline Total	.122*	-.289**	-.353**	-.221**	-0.014	1

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Table 3. T-test Results Comparing Married and Divorced on Multi-dimensional Jealousy Scale Scores and Borderline Personality Questionnaire Scores

		n	M	SD	t	df	p
Borderline Total	Married	369	53.98	12.00	-0.95	412	0.342
	Divorced	45	55.78	11.43			
Jealousy Total	Married	372	82.03	24.03	2.40	416	0.017*
	Divorced	46	73.17	20.34			
Emotional Jealousy	Married	373	19.45	12.60	2.51	65.53	0.015*
	Divorced	46	15.52	9.66			
Behavioral Jealousy	Married	378	23.54	10.81	1.69	423	0.092
	Divorced	47	20.70	11.40			
Cognitive Jealousy	Married	380	39.03	10.44	1.32	425	0.187
	Divorced	47	36.91	9.57			

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

Table 4. T-test Results Comparing Psychologically Treated and Psychologically Not Treated on Multi-dimensional Jealousy Scale Scores and Borderline Personality Questionnaire Scores

		n	M	SD	t	df	p
Borderline Total	Yes	72	47.47	13.67	-4.73	91.53	0.000*
	No	342	55.59	11.05			
Jealousy Total	Yes	71	84.59	27.93	1.21	90.10	0.231
	No	347	80.33	22.83			
Emotional Jealousy	Yes	72	21.72	13.47	2.05	417	0.041*
	No	347	18.46	12.07			
Behavioral Jealousy	Yes	74	25.45	13.16	1.65	92.86	0.102

	No	351	22.76	10.32			
Cognitive Jealousy	Yes	74	37.47	11.53	-1.21	425	0.227
	No	353	39.08	10.10			

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

Table 5. Findings of the Relationship between Multi-dimensional Jealousy Scale Scores and Borderline Personality Questionary Scores by Regression Analysis

	B	SE	β	t	p
(Constant)	50.590	5.234		9.666	.000
Age	.444	.209	.098	2.121	.035
Emotional Jealousy	-.301	.049	-.310	-6.129	.000
Behavioral Jealousy	-.104	.057	-.095	-1.839	.067
Cognitive Jealousy	.059	.055	.051	1.068	.286

A. Dependent Variable: Borderline Total

In the regression model we established, R2 value was 0.133 and it was found to be effective on age and borderline level of jealousy.

Table 6. Findings of the Relationship between Borderline Personality Questionary Scores and Multi-dimensional Jealousy Scale Scores by Regression Analysis

	B	SE	β	t	p
(Constant)	112.335	5.232		21.469	.000
Borderline Total	-.577	.094	-.289	-6.119	.000

a. Dependent Variable: Jealousy Total

In the regression model we established, R2 was found to be 0.084 and borderline level was found to be effective on jealousy.

Table 7. Findings on Examining the Relationship between Multi-dimensional Jealousy Scale and Borderline Personality Questionary

	1	2	3	4	5
1-Jealousy Total	-	.753**	.773**	.593**	-.289**
2-Emotional Jealousy		-	.412**	.103*	-.353**
3-Behavioral Jealousy			-	.216**	-.221**
4-Cognitive Jealousy				-	-.014
5-Borderline Total					-

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

4. DISCUSSION

Romantic relationships are an important part of our lives. They provide a variety of positive rewarding effects, such as friendship, passion, and intimacy (Gable and Impett, 2012). While a healthy relationship can increase our life satisfaction and psychological well-being, it empowers us against the harmful effects of stress (Kawamichi et al., 2016; Love and Holder, 2016; Kiecolt-Glaser and Wilson, 2017). Unfortunately, romantic relationships can also be a source of great sadness and pain when factors such as abandonment, rejection, jealousy, discord come into play (Stravogiannis, 2018).

The sense of jealousy is defined as a complex emotional response that occurs as a result of a perception that a relationship that is important for the individual will be harmed or threatened by fear of losing (Pines, 1998). It is known that individuals with borderline personality organization have an extremely increased sensitivity to abandonment, relationship damage and interruption (Atak, 2012). Therefore, jealousy is expected to have a dominant role in their close relationships.

Anger, which is a characteristic feature of borderline personality, often appears as jealousy in close interpersonal relationships (Stockdale et al. 2015). Intense anger is the basic way to maintain contact with the needed object, to control it, and to maintain the sense of self depending on the

relationship with the object. In this study, it was seen that the increase in borderline personality level accompanied the decrease in the level of jealousy total, emotional jealousy and behavioral jealousy. This is one of the basic defense mechanisms of borderline individuals and points to the widely used “denial”. There is a lack of a holistic and consistent self-design in borderline personality. The individual becomes dependent on the existence of the other in order to obtain a consistent and valuable sense of self (Gunderson, 2007). Denial, on the other hand, is a defense mechanism characterized by the exclusion of a phenomenon that causes perceptions of danger or anxiety in the self (Öztürk & Uluşahin, 2014). There may be a high level of denial in isolation, as well as lower level denial mechanisms associated with the partition. In borderline pathologies, it is seen that the opposite level of denial is applied by denial of the main emotion (Kernberg, 1967).

In this study, it was observed that the increase in borderline personality level was accompanied by a decrease in jealousy level, but emotional jealousy was associated with borderline level. This situation is explained by the fact that the borderline individuals have emotion regulation difficulty (Faraji, 2020). This is why they have difficulty recognizing and recognizing their emotions. Therefore, they experience jealousy at the emotional level, but with the mechanisms of splitting and denial, jealousy is immediately removed from the level of consciousness. Instead of emotions such as jealousy and sadness that are removed from consciousness, anger is revealed and opens the way for the “putting into action” that we often encounter in borderline tables. It is known that borderline individuals who can simultaneously carry feelings of both commitment and hostility can have irregular interpersonal relationship patterns (Hero, 2018). Another point that leads to deterioration in the interpersonal relationships of individuals with Borderline organization is their tendency to treat the individuals around them in a hostile way (Hepp et al. 2018). Again, due to the difficulty of emotion regulation and ego weakness, they cannot bear the feelings of inner emptiness and they have a compelling need for the presence of the other (Faraji, 2020). This weakness is thought to lead to their avoidance of searching for clues about cheating and to lower behavioral jealousy.

In a study conducted with babies (12 months), it was determined that higher levels of jealousy appeared in infants with depressed mothers. Babies which have mothers with depressive patterns, showed more negative

reactions and jealousy when their mothers turned towards another baby or a toy, and (Hart et al., 1998). This situation is not only valid for infants and in this study, adults with a family history of mental illness have a higher level of jealousy.

Borderline individuals (Kahraman, 2018), whose tolerance to loneliness is quite low, are dependent on others because of their lack of holistic self-perception and a consistent self-design. In this respect, it is expected that an individual with borderline characteristics should experience their attitudes and beliefs as if they were their own, rather than being influenced by individuals in their immediate surroundings. In this study, the increase in borderline features, the level of general jealousy and the level of emotional jealousy were found to be related to the increase in the effect of the close environment on relationships.

In the same way that borderline individuals determine themselves through their close relationships, their virtual environment is expected to have a significant impact on themselves, and therefore social media relationships are expected to have an effect on their attitudes, behaviors and beliefs. In this study, it was observed that the increase in borderline level and the increase in total jealousy and emotional jealousy were associated with the increase in the level of influence on an individual's social media account. There is evidence in other studies that social media use is positively associated with situations where feelings and behaviors related to jealousy are more frequent (Elphinston & Noller, 2011; McAndrew & Shah, 2013).

In this study, it was observed that the total scores of emotional jealousy and jealousy were higher if the parents of the participants were divorced. As a result of the individual's sensitivity to loss due to the fact that other individuals can enter in their parents lives as a result of the individual's parents, who are the first love objects, are divorced or live separately from each other, In the face of the perception of loss that the individual experiences as a threat, jealousy defined as an attempt to violently protect the object, asset or position is likely to be triggered (Spielman, 1971).

Sullivan (1953) also argues that jealousy decreases with age and maturation. This may be due to increased experience with age, as noted by Mathes (1992). However, in this study, no significant relationship was found between age and jealousy and borderline personality features. This situation can be explained by the limited age range, since the participants of the study are only university students.

In this study, it was observed that the total scores of borderline personality scale levels were higher if the participants had previously received psychological treatment. As we highlighted before increase in borderline personality features makes the borderline personality organization close to borderline personality disorder. The comorbidity of borderline personality disorder with first-axis disorders was approximately 75%. This disorder is mostly seen with depressive disorders and it is stated that 41–83% of patients are diagnosed with major depression and show a 12-39% prevalence of lifelong dysthymia (Lieb et al., 2004). It is accompanied by depressive disorders, anxiety disorders, substance abuse and eating disorders (Oldham et al., 1995; Zanarini et al., 1998; Skodol et al., 1999). There are studies linking borderline personality disorder genetically with schizophrenia and psychopharmacologically with mood disorders (Atak, 2012). The fact that borderline personality disorder shows high comorbidity with other mental pathologies shows consistency with our findings.

It is thought that it would be beneficial to extend the age range and to include individuals with the diagnosis of borderline personality disorder in the later studies.

REFERENCES

- American Psychiatric Association (2013). Diagnostic and statistical manual mental disorders (5th ed.). doi: 10.1176/app.books.9780890425596.910646.
- Callan, J.A., & Howland, R. H. (2009). Borderline personality disorder: inpatient psychiatric nursing management. *Journal of Psychosocial Nursing*, 47(5), 13-14.
- Ceylan, V. (2017). *Borderline Kişilik Ölçeği (Turkce Bpq): Geçerlik, Güvenirliği, Faktör Yapısı*, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- de Montigny-Malenfant, B., Santerre, M., Bouchard, S., Sabourin, S., Lazaridés, A., & Bélanger, C. (2013). Couples' negative interaction features and borderline personality disorder. *American Journal of Family Therapy*, 41, 259–271. [http:// dx.doi.org/10.1080/01926187.2012.688006](http://dx.doi.org/10.1080/01926187.2012.688006).

- Douglas, K. S., & Dutton, D. G. (2001). Assessing the link between stalking and domestic violence. *Aggression and Violent Behavior*, 6, 519–546. [http://dx.doi.org/10.1016/S1359-1789\(00\)00018-5](http://dx.doi.org/10.1016/S1359-1789(00)00018-5).
- Dutton, D.G. (1994). Behavioral and affective correlates of borderline personality organization in wife assaulters. *International Journal of Law and Psychiatry*, 17, 265–277. [http://dx.doi.org/10.1016/0160-2527\(94\)90030-2](http://dx.doi.org/10.1016/0160-2527(94)90030-2).
- Elphinston, R. A., Noller, P. (2011). Time to face it! Facebook intrusion and the implications for romantic jealousy and relationship satisfaction. *CyberPsychology, Behavior, and Social Networking*, 14, 631–635
- Faraji, H. (2020). *Borderline Kişilik Bozukluğunda Duygu Düzenleme ve İlk Nesne İlişkileri ile Ruhsal İşleyişin Rorschach Testindeki Görünümü* (Tez No. 10343398) [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Doğuş Üniversitesi. Ulusal Tez Merkezi]
- Friedman, H. S., & Schustack, M. W. (2009). *Personality classic theories and modern research* (4th ed.). USA: Pearsons.
- Gunderson, J. G. (2007). Disturbed relationships as a phenotype for borderline personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 164(11), 1637–1640.
- Hart, S., Field, T., Letourneau, M., & Del Valle, C. (1998). Jealousy protests in infants of depressed mothers. *Infant Behavior and Development*, 21(1), 137-148.
- Hepp, J., Störkel, L. M., Kieslich, P. J., Schmahl, C., & Niedtfeld, I. (2018). Negative evaluation of individuals with borderline personality disorder at zero acquaintance. *Behaviour research and therapy*, 111, 84-91.
- Hepp, J., Störkel, L.M., Kieslich, P.J., Schmahl, C., & Niedtfeld, I. (2018). Negative evaluation of individuals with borderline personality disorder at zero acquaintance. *Behaviour research and therapy*, 111, 84-91.
- Johnson, D. M., Shea, M. T., Yen, S., Battle, C. L., Zlotnick, C., Sanislow, C. A., et al. (2003). Gender differences in borderline personality disorder: Finding from the collaborative longitudinal personality disorders study. *Comprehensive Psychiatry*, 44, 284–292. [http://dx.doi.org/10.1016/S0010-44X\(03\)00090-7](http://dx.doi.org/10.1016/S0010-44X(03)00090-7).

- Kahraman, H. (2018). Klinik Bir Olgu Olarak Yalnızlık: Yalnızlık ve Psikolojik Bozukluklar. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(2) 1-24.
- Karakurt, G. (2001). *The impact of adult attachment styles on romantic jealousy*. Master thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Kawamichi, H., Sugawara, S.K., Hamano, Y.H., Makita, K., Matsunaga, M., Tanabe, H.C., Ogino, Y., Saito, S., Sadato, N., 2016. Being in a romantic relationship is associated with reduced gray matter density in striatum and increased subjective happiness. *Front. Psychol.* 7, 1763. <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01763>.
- Kawamichi, H., Sugawara, S.K., Hamano, Y.H., Makita, K., Matsunaga, M., Tanabe, H.C., Ogino, Y., Saito, S., Sadato, N., (2016). Being in a romantic relationship is associated with reduced gray matter density in striatum and increased subjective happiness. *Front. Psychol.* 1763 (7), 1-9. <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01763>.
- Kernberg, O. (1967). "Borderline personality organization." *J Am Psychoanal Assoc* 15(3): 641-685.
- Kiecolt-Glaser, J.K., Wilson, S.J., 2017. Lovesick: How couples' relationships influence health. *Annu, Rev. Clin. Psychol.* 13 (1), 421-433.
- Lieb, K., Zanarini, M. C., Schmahl, C., Linehan, M. M., & Bohus, M. (2004). Borderline personality disorder. *The Lancet*, 364(9432), 453-461.
- Liebke, L., Bungert, M., Thome, J., Hauschild, S., Gescher, D.M., Schmahl, C., ... Lis, S. (2017). Loneliness, social networks, and social functioning in borderline personality disorder. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 8(4), 349-356.
- Love, A.B., Holder, M.D., 2016. Can romantic relationship quality mediate the relation between psychopathy and subjective well-being? *J. Happiness Stud.* 17, 2407-2429. <http://dx.doi.org/10.1007/s10902-015-9700-2>.
- Mathes, E. W. (1992). *Jealousy: The psychological data*. Lanham: University Press of America.
- McAndrew, F. T., Shah, S. S. (2013). Sex differences in jealousy over Facebook activity. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2603-2606.

- Meloy, J. R., Boyd, C. (2003). Female stalkers and their victims. *Journal of American Academy of Psychiatry and the Law*, 31, 211–219.
- Miller, A. L., Muehlenkamp, J. L., & Jacobson, C. M. (2008). Fact or fiction: Diagnosing borderline personality disorder in adolescents. *Clinical Psychology Review*, 28, 969–981. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cpr.2008.02.004>.
- Morris, J., Reese, J., Beck, R., & Mattis, C. (2009). Facebook usage as a measure of retention at a private 4-year institution. *Journal of College Student Retention: Research, Theory, and Practice*, 11, 311–322.
- Muise, A., Christofides, E., & Desmarais, S. (2009). More information than you ever wanted: Does Facebook bring out the green-eyed monster of jealousy? *CyberPsychology & Behavior*, 12, 441–444.
- Ntshingila, N., Poggenpoel, M., Myburgh, C.P.H., & Temane, A. (2016). Experiences of women living with borderline personality disorder. *Health sa gesondheid*, 21(1), 110-119.
- Oldham, J.M., Skodol, A.E., Kellman, H.D., Hyler, S.E., Doidge, N., Rosnick, L., Gallaher, P.E. (1995). Comorbidity of axis I and axis II disorders. *Am J Psychiatry*, 152(4), 571-8.
- Öztürk, M. O., & Uluşahin, A. (2014). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Parrott, W. G. (1991). “The Emotional Experience of Envy and Jealousy”. *The Psychology of Envy and Jealousy*. Ed. Peter Salovey. New York: The Guilford Press.
- Pines, A., Aronson, E. (1983). Antecedents, correlates, and consequences of sexual jealousy. *Journal of Personality*, 51, 108–136. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-6494.1983.tb00857.x>.
- Quek, J., Bennett, C., Melvin, G.A., Saeedi, N., Gordon, M.S., & Newman, L.K. (2018). An investigation of the mentalization-based model of borderline pathology in adolescents. *Comprehensive psychiatry*, 84, 87-94.
- Rockland, L.H. (2016). *Borderline Hastalar İçin Destekleyici Terapi Psikodinamik Bir Yaklaşım*. İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.

- Skodol, A.E., Oldham, J.M., and Gallaher, P.E. (1999). Axis II comorbidity of substance use disorders among patients referred for treatment of personality disorders. *Am J Psychiatry*, 156(5):733-8.
- Stepp, S.D., Pilkonis, P.A., Hipwell, A.E., Loeber, R., & Stouthamer-Loeber, M. (2010). Stability of borderline personality disorder features in girls. *Journal of Personality Disorders*, 24, 460–472. <http://dx.doi.org/10.1521/pedi.2010.24.4.460>.
- Stockdale, L.A., Coyne, S.M., Nelson, D.A., & Erickson, D.H. (2015). Borderline personality disorder features, jealousy, and cyberbullying in adolescence. *Personality and Individual Differences*, 83, 148-153.
- Stravogiannis, A. L. D. C., Kim, H. S., Sophia, E. C., Sanches, C., Zilberman, M. L., & Tavares, H. (2018). Pathological jealousy and pathological love: Apples to apples or apples to oranges?. *Psychiatry research*, 259, 562-570.
- Stravogiannis, A.L.D.C., Kim, H.S., Sophia, E.C., Sanches, C., Zilberman, M. L., & Tavares, H. (2018). Pathological jealousy and pathological love: Apples to apples or apples to oranges?. *Psychiatry research*, 259, 562-570.
- Utz, S., Beukeboom, C. J. (2011). The role of social network sites in romantic relationships: Effects on jealousy and relationship happiness. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 16, 511–527.
- Zanarini, M. C., Frankenburg, F. R., Dubo, E. D., Sickel, A. E., Trikha, A., Levin, A., and Reynolds, V. (1998). Axis II comorbidity of borderline personality disorder. *Comprehensive Psychiatry*, 39(5), 296-302. DOI: 10.1016/s0010-440x(98)90038-4.
- Zandbergen, D.L., & Brown, S.G. (2015). Culture and gender differences in romantic jealousy. *Personality*

Ceza Adaleti Açısından Psikolojik Travma ve Görgü Tanıklığı ile İlgili Bir Meta-Sentez Çalışması*

Uzm. Psk. Musa BOZKURT

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü
Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Türkiye
msbzkr@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-4652-2045>

Prof. Dr. Neylân ZİYALAR

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü
Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Türkiye
neylan@istanbul.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-9626-3734>

Öz

Bu çalışmanın amacı uluslararası literatürde psikolojik travma ve görgü tanıklığı konusunda 2011-2020 yılları arasında yayınlanmış İngilizce makaleleri tarayarak psikolojik travmanın görgü tanıklığına etkisini ceza adaleti açısından değerlendirmektir. Bu çalışmada İstanbul Üniversitesi kütüphanesinin abone olduğu Web of Science, Sage Journals ve Science Direct veri tabanları; “trauma / eyewitness testimony”, “psychological trauma / false memory”, “PTSD / eyewitness testimony” terimleri ile taranmıştır. Listelenen makaleler belirlenen kriterlere göre tasnif edilmiş ve tematik analiz yapılarak yorumlanmıştır. Makalelerdeki travma türleri fiziksel saldırı, cinsel saldırı, cinsel istismar, terör saldırısı, trafik kazası ve savaş travmalarından oluşmaktadır. Yapılan tematik analiz neticesinde yaş, travma türü ve psikopatoloji olmak üzere üç ana temaya ulaşılmıştır.

* Geliş Tarihi / Received: 02.10.2021 - Kabul Tarihi / Accepted: 09.11.2021
DOI: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i1003

Yapılan değerlendirmeler sonucunda travmatik olaya ilişkin ifadelerin travma türüne göre değiştiği, cinsel travmalarda bellekte daha fazla bozucu etki görüldüğü, TSSB semptomları ve dissosiyatif semptomların sahte anıların ortaya çıkmasında daha fazla etkili olduğu, travma türüne göre bulguların değişkenlik gösterdiği, bulguların ceza adaleti alanına ışık tutacak nitelikte olduğu ve bu konuda daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Görgü tanıklığı, Psikolojik travma, Ceza adaleti.*

A Meta-Synthesis Study about Psychological Trauma and Eyewitness Testimony in Terms of Criminal Justice

Abstract

The purpose of this study is to evaluate the effect of psychological trauma on eyewitness testimony by investigating the English articles published between 2011 and 2020 on psychological trauma and eyewitness in terms of criminal justice. Web of Science, Sage Journals, and Science Direct databases were searched with the keywords “trauma/eyewitness testimony”, “psychological trauma/false memory”, “PTSD/eyewitness testimony”. The relevant articles were classified according to selected criteria and synthesized and interpreted in terms of criminal justice. The articles are classified according to the specified search criteria. 15 articles were found relevant to these criteria and they were analyzed according to their method, sample, and findings. It was determined that the articles were published in 12 different journals. In addition, it has been found that 8 articles have been studying with adult participants and 7 articles have been studying with children. The types of trauma in the articles consist of physical assault, sexual assault, sexual abuse, terrorist attack, traffic accident, and war. As a result of thematic analysis, three main themes were found; age, trauma type, and psychopathology. It can be said that the statements about the traumatic event vary according to the type of trauma, PTSD symptoms and dissociative symptoms are more effective in the emergence of false memories, more disruptive effects on memory are observed in sexual trauma and the findings vary according to the research method. In addition, the findings were found to shed light on the field of criminal justice and more studies are needed on this subject.

Keywords: *Eyewitness testimony, Psychological trauma, Criminal justice.*

Giriş

Ceza adaleti; suçluları tespit etme, onları adalete teslim etme, işlenen bir suç karşılığında cezai yaptırım uygulama, ceza yasalarının uygulanmasını sağlama, toplumu koruma, suçluları rehabilite etme ve suçu önleme gibi süreçleri ifade eden bir kavramdır. Ceza adaleti sistemi ise bu süreçlerde etkin rol oynayan kolluk kuvvetleri, savcılık ve mahkeme ile suçluların rehabilitasyonunu sağlayan ıslah sisteminden oluşan yapıyı ifade etmektedir (Siegel, 2011). Ceza adaletinin temel amaçlarından biri suçluyu tespit ederek gerekli cezai işlemleri uygulamaktır. Bunu yapabilmek için ise suçlunun tespitine, dolayısıyla da delile ihtiyaç duymaktadır. Kimi zaman suçlunun tespitinde fiziki delil bulunabilirken bazı durumlarda ise yalnızca görgü tanıklığı delil olarak kabul edilebilmektedir. Görgü tanığı beyanı mahkemelerce sıklıkla başvuru olan bir delil olması nedeniyle ceza adaleti sisteminde oldukça önemli bir yere sahiptir. Adalet Bakanlığı'na göre tanıklık, bir kişinin beş duyusuyla algıladığı dava konusu olan bir olayı mahkeme huzurunda anlatması olarak tanımlanmaktadır. Ancak bellek alanında yapılan çalışmalar belleğin bilgiyi sanıldığı gibi hatasız bir şekilde geri çağırma çok başarılı olmadığını ortaya koymuştur (Otgaar vd., 2017). Örneğin Bernstein ve Loftus'a (2009) göre belleğin geri çağırma işlevi belli ölçülerde yanılabilir bir özelliğe sahiptir. Zira bellek doğası gereği yeniden yapılandırma bir süreçtir. Anılardan tutarlı bir otobiyografi oluşturmak için geçmiş yaşantılar bir araya getirilir. Geçmiş yeniden yapılandırma sürecinde önceki deneyimler dış dünya hakkındaki bilgilere göre şekillendirilir. Bu nedenle anıların hangilerinin gerçek hangilerinin hatalı olduğunu ayırt etmek kolay bir uğraş değildir.

Bellek üzerinde bozucu etkiye sahip faktörlerden biri şüphesiz ki travmatik yaşam olaylarıdır. Travmatik olaylar en genel haliyle kişinin kendisinin deneyimlediği, doğrudan tanık olduğu ya da bir yakınının yaşadığı, beklenmedik ve yaşamsal tehdit içeren olaylar olarak tanımlanmaktadır. Travmatik olaylar kişide olayı yeniden yaşama, olayı hatırlatan ipuçlarındankaçınma, aşırı uyarılmışlık veya dissosiyasyon gibi tepkilere yol açmaktadır (APA, 2013). Bu tepkiler travmatik olayın doğru bir şekilde hatırlanmasını ve dolayısıyla yasal süreçlerde sıklıkla başvuru olan tanık ifadelerinin güvenilirliğini doğrudan etkilemektedir. Travmatik anıların belleğe kodlanması ve geri çağırılması ile ilgili birtakım yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bunlardan biri travmatik anıların belleğe entegre edilmesi ve kodlanması üzerinde bozucu etkiye sahip travmatik dissosiyasyon ya da amnezi gibi faktörleri vurgulayan yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre

travmatik olaya ait detayları istemli ve kontrollü olarak hatırlamakta güçlük çekilirken, istemsiz ve zorlayıcı anılara erişim kolaylaşmaktadır. Örneğin Horowitz (1986) travmatik anıların olumsuz doğası ve bu anıların belleğe entegre edilmesinin güç olması nedeniyle, travmatik anıların bilinçten uzak tutulduğunu ifade etmektedir. Janoff-Bulman (1988) ise travma belleğinin bilişsel şemalara entegrasyonunun başarısız olması nedeniyle, travmatik olaya ilişkin ayrıntıların daha varoluşsal ve soyut olduğunu vurgulamaktadır. Ehlers ve Clark (2000) ise yaptıkları çalışmada travmatik anılar istemli olarak geri çağrıldığında bu anılara ilişkin detayların eksik, parçalı ve dağınık olduğunu bulgulamışlardır. Diğer yandan ise bu anıların bazı bölümleri istemsiz bir şekilde gayet canlı ve olayı yeniden yaşıyormuş gibi hatırlandığını bulgulamışlardır. Bu da travma belleğinin tutarsız doğasına ilişkin yeni açıklamalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bir diğer çalışmada TSSB, depresyon veya travma öyküsü olan bireylerin sahte anı üretmeye yatkın oldukları ortaya konulmuştur. Bu çalışmada sahte anıların yönlendirme ile ortaya çıkabileceği gibi kendiliğinden de oluşabileceği gösterilmiştir (Otgaar vd., 2017). Otobiyografik bellek teorisine göre ise travmatik bir yaşantının sonrasında TSSB gelişmesinde kişisel özellikler, olaya ilişkin özellikler ve olayın öznel olarak nasıl algılandığının etkili olduğu vurgulanmaktadır. Öte yandan bazı araştırmacılar travmatik stres belirtileri gelişmesi için özel mekanizmalar (duygu, bellek, kişilik özellikleri vb.) bulunmadığını, artan travma şiddetiyle birlikte travmatik anıların istemli ya da istemsiz olarak daha fazla hatırlanacağını vurgulamaktadırlar (Rubin vd., 2008). Laney ve Loftus'a (2005) göre ise kişinin bir anıyı ayrıntılı olarak hatırlaması, o anıyı yaşadığından emin olması ve anıyı düşününce duygusal tepki vermesi o anının gerçekten yaşandığı anlamına gelmemektedir. Örneğin uzaylılar tarafından kaçırıldığını iddia eden bir grupta yapılan çalışmada bu kişilerin duygusal tepkileri fiziksel olarak (kalp atışı, cilt iletkenliği, yüz elektromiyografisi) ölçülmüştür. Sonuç olarak bu kişilerin tepkilerinin gerçekten de travmatik bir anıya verilen tepkilerle benzerlik gösterdiği görülmüştür (McNally vd., 2004).

Ziyalar ve Ateş (2019) Türkçe literatürde yaptıkları meta-sentez çalışmasında, psikolojik travmanın görgü tanıklığı üzerinde doğrudan bir etkisi olup olmadığına ilişkin yeterli sayıda çalışma olmadığı sonucuna varmışlardır. Diğer yandan literatürde yer alan benzer çalışmaların doğrudan ceza adaleti açısından ele alınmadığı görülmektedir. Bu çalışmada ise uluslararası literatürde psikolojik travma ve görgü tanıklığı konusunda

yayınlanan güncel çalışmaların incelenmesi, psikolojik travmanın görgü tanıklığı üzerindeki etkisinin araştırılması ve elde edilen bulguların ceza adaletinin amaçları açısından tartışılması hedeflenmektedir. Bu çalışma, travmanın görgü tanıklığı üzerindeki etkisini ceza adaleti açısından inceleyen ilk meta-sentez çalışması olması nedeniyle literatüre önemli katkılar yapması beklenmektedir. Zira meta-sentez çalışmaları sonraki araştırmacılar için bir rehber niteliği taşımaktadır.

Gereç ve Yöntemler

Bu çalışma 2021 yılı Ocak ve Şubat aylarında İstanbul Üniversitesi kütüphanesinin abone olduğu Web of Science, Sage Journals ve Science Direct veri tabanları taranarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu veri tabanları hem psikoloji hem de ceza adaleti açısından zengin birer kaynak teşkil etmesi nedeniyle tercih edilmiştir. Tarama terimleri olarak “trauma / eyewitness testimony”, “psychological trauma / false memory”, “PTSD / eyewitness testimony” ifadeleri belirlenmiştir. Bu kavramlar hem travma hem de bellek ile ilişkili makalelerin listelenmesi için seçilmiştir. Güncel çalışmalara ulaşmak ve amaçlanan kriterlerdeki yayınları seçebilmek için on yıllık zaman aralığı belirlenerek, 2011 ile 2020 yılları arasında psikolojik travma ve görgü tanıklığı konusunda yayınlanmış İngilizce orijinal araştırma makaleleri tercih edilmiştir. Dışlama kriterleri ise kitap, kitap bölümü, derleme makale, konferans bildirisi, ansiklopedi, İngilizce dışındaki dillerde yapılan yayınlar ve 2011 yılından önceki yayınlar olarak belirlenmiştir. Dışlama kriterlerinin amacı tarama terimlerinin ceza adaleti konusundaki kapsayıcılığını artırmak ve binlerce makale arasından amaca uygun ve güncel olanları seçebilmektir. Elde edilen bulgular ceza adaleti açısından sentezlenerek yorumlanmıştır.

Meta-sentez yöntemi nitel araştırma paradigmasından doğan bir yöntemdir. Bu yöntemin amacı, yayınlanmış çalışmalarda elde edilen nitel bulguları analiz edip sentezleyerek kanıta dayalı teori geliştirmek ve kavramsal bir çerçeve oluşturmaktır. Meta-sentez yoluyla elde edilen veriler iyi tanımlanmış ve organize edilmiş sonuçlar olduğundan araştırma konusuyla ilgili bir rapor veya temsili bir özet niteliği taşımaktadır. Bu da sonraki araştırmacılar için önemli ölçüde bir kolaylık sağlamaktadır (Fingfield-Connett, 2018). Analiz yöntemi olarak tematik analiz yöntemi tercih edilmiştir. Tematik analiz veri setindeki temaların tespiti, analizi ve rapor edilmesi için kullanılan bir nitel veri analizi yöntemidir (Braun ve Clarke, 2006). Bu çalışmada da temalar belirlenirken söz konusu

makalelerdeki örüntüler tespit edilmiş ve bulgular meta-sentez yöntemiyle yorumlanmıştır.

Bulgular

Science Direct, Sage Journals ve Web of Science veri tabanlarında “PTSD eyewitness testimony” terimi ile tarama yapılmış, Science Direct veri tabanında 40 orijinal araştırma makalesi bulunmuştur. Bu makaleler yukarıda belirtilen kriterlere göre daraltılınca belirtilen kriterlerde 17 makale bulunmuştur. Sage Journals veri tabanında ise toplam 64 makaleden 16 tanesi aranılan kriterlerde bulunmuştur. Web of Science veri tabanında ise aranılan kriterlerde toplam 4 adet makale listelenmiştir.

“Psychological trauma false memory” terimi ile yapılan taramada; Science Direct veri tabanında 2191 makalenin 24 tanesi tarama kriterlerine uygun bulunmuştur. Sage Journals veri tabanında söz konusu tarama terimi ile listelenen 4497 makaleden 61 tanesi ilgili kriterlerle ilişkili bulunmuş, bunlarda 40 tanesi son on yıllık zaman diliminde yayınlanmıştır. Web of Science veri tabanında yapılan taramada ise toplam 25 makale listelenmiş, bunlardan 6 tanesi aranan kriterlerle eşleşmiştir.

“Psychological trauma eyewitness testimony” terimi ile yapılan taramada ise Science Direct veri tabanında listelenen 271 makaleden 3 tanesi tarama kriterleri ile ilişkili bulunmuştur. Sage Journals veri tabanındaki 387 makalenin 4 tanesinin tarama kriterlerine uygun olduğu görülmüştür. Web of Science veri tabanında ise 9 makaleden 3 tanesi tarama kriterlerini karşılamıştır. Söz konusu makaleler yukarıda da belirtildiği gibi travma, bellek ve ceza adaleti konularındaki kapsayıcılığa göre tespit edilmiş, dışlama kriterlerine göre yeniden gözden geçirilmiş ve geriye kalan toplam 15 makale bu çalışmaya dahil edilmiştir.

Tablo 1’de bu makalelere ilişkin bilgiler verilmiştir:

Tablo 1. Yayın Bilgileri (Alfabetik)

Yayının Adı	Yıl	Yayımlandığı Dergi	Yazar
Age-related differences in the phenomenal characteristics of long-term memories of march 11, 2004 terrorist attack	2017	Anuario de Psicología Jurídica	Vallet,Manzanero, Aroztegui & Zurdo
Attentional difficulty is a risk factor for interrogative suggestibility in preschoolers	2020	Children and Youth ServicesReview	Benedan, Zajac, McFarlane & Powell
Autobiographical memories for negativeand positive events in war contexts	2015	Anuario de Psicología Jurídica	Manzanero, Lopez, Aroztegui & El-Astal
Between happiness and sorrow: Phenomenal characteristics of autobiographical memories concerningwar episodes and positive events in the gaza strip	2020	Memory Studies	Manzanero, Fernandez, Gutierrez, Alvarez, El-Astal, Hemaïd & ark.
Children as witnesses to homicidalviolence: what they remember and report	2013	Psychiatry, Psychology and Law	Christianson, Azad, Leander & Selenius
Child sexual abuse victims as witnesses:the influence of testifying on theirrecovery	2018	Child Abuse & Neglect	Elmi, Daugnault & Hebert
Event memory and suggestibility in abused and neglected children: trauma-related psychopathology and cognitive functioning	2011	Journal of Experimental ChildPsychology	Chae, Goodman,Eisen, & Qin

Immediate and delayed suggestibility among suspected child victims of sexual abuse	2015	Personality and Individual Differences	Vagni, Maiorano, Pajardi & Gujonsson
Memory for child sexual abuse information: simulated memory error and individual differences	2014	Memory & Cognition	McWilliams, Goodman, Lyons, Newton & Avila-Mora
Misinformation can influence memory for recently experienced, highly stressful events	2013	International Journal of Law and Psychiatry	Morgan III, Southwick, Steffian, Hazlett & Loftus
Narrative fragmentation in child sexual abuse: The role of age and Post-traumatic stress disorder	2017	Child Abuse & Neglect	Miragoli, Camisasca & Di Blasio
Psychosocial factors influencing competency of children's statements on sexual trauma	2011	Child Abuse & Neglect	Kim, Choi & Shin
Sex trade workers' narratives of sexual violence: A field investigation	2012	Memory	Griesel & Yuille
The effects of repeatedly recalling a traumatic event on eyewitness memory and suggestibility	2019	Memory	Chan, Paterson & van Golde
Veridical and false memory for scenic material in posttraumatic stress disorder	2012	Consciousness and Cognition	Hauschildt, Peters, Jelinek & Moritz

Bu çalışmaya dahil edilen toplam 15 makalenin 12 farklı dergide yayımlandığı görülmektedir. Makalelerde ele alınan travma türleri fiziksel saldırı, cinsel saldırı, terör saldırısı, trafik kazası, savaş ve çocukluk çağı travmalarından oluşmaktadır. Örneklem gruplarına göre incelendiğinde ise 7 makalede çocuklarla, 8 makalede de yetişkinlerle çalışıldığı görülmektedir. Makalelerin yazar sayılarının ise 2 ila 7 yazar arasında

değiştığı görülmektedir.

Söz konusu çalışmaların nitel verileri incelendiğinde “yaş”, “travma türü” ve “psikopatoloji” olmak üzere üç ana tema ortaya çıkmıştır. Temalar, söz konusu makalelerde tekrarlanan örüntüler tespit edilerek belirlenmiştir. “Yaş” teması içerisinde yer alan alt temalar; yönlendirilebilirlik ve gelişim düzeyi (bilişsel gelişim ve dil gelişimi) şeklindedir. “Travma türü” temasında yer alan alt temalar ise savaş travması, cinsel travma, trafik kazası, fiziksel saldırı ve çocukluk çağı travmaları şeklindedir. “Psikopatoloji” temasına ait alt temalar ise TSSB ve Dissosiyasyon şeklindedir. Bu temalara ait tablo aşağıda verilmiştir:

Tablo 2. Tema, Alt Tema ve Kategorilere İlişkin Bilgiler

Tema	Alt Tema	Kategori	Makale Sayısı
Yaş	Yönlendirilebilirlik	—	4
	Gelişim Düzeyi	Bilişsel Gelişim	5
		Dil Gelişimi	2
Travma Türü	Savaş	—	2
	Trafik Kazası	—	1
	Fiziksel Saldırı	—	1
	Cinsel Saldırı	—	1
	Terör Saldırısı	—	1
	Çocukluk Çağı Travmaları	Cinsel İstismar	7
		İhmal	2
Psikopatoloji	TSSB	Dissosiyasyon	7

Yaş teması, katılımcıların ifadelerinin yönlendirilebilirliği ve travmatik anıların canlılığı ile ilişkili bulunmuştur. Örneğin çocuklarla yapılan çalışmalarda çocuk ifadelerinin tekrarlı ifade alma ve yönlendirici sorulardan daha fazla etkilendiği, çocukların yaşı küçüldükçe bu etkinin arttığı görülmüştür (Vagni vd., 2015; Benedan vd., 2020). Diğer yandan travmatik olaya ilişkin çocuk ifadelerinin detaydan yoksun olduğu,

yetişkin ifadelerinin ise daha canlı ve detaylı olduğu bulgulanmıştır (Vallet vd., 2017). Yaş ile ilişkili faktörlerden biri de gelişim düzeyi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk katılımcılarla yapılan çalışmalarda çocukların dil gelişimi ve bilişsel gelişimi arttıkça travmatik olayları daha detaylı ve canlı bir şekilde hatırladıkları, yönlendirici sorulardan daha az etkilendikleri görülmüştür (Chae vd., 2011).

Katılımcıların ifadelerinin travma türüne göre farklılaştığı da bir diğer bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş travması ile ilişkili çalışmalarda katılımcıların travmatik olaya ilişkin anılarının bulanık ve karmaşık olduğu, bu anıların daha kolay bozulabildiği tespit edilmiştir (Manzanero vd., 2015; Manzanero vd., 2020). Diğer yandan cinsel saldırı mağdurları ile yapılan bir çalışmada ise katılımcıların travmatik olaya ilişkin anıları olumlu anılardan bile daha net ve ayrıntılı olarak hatırladıkları görülmüştür (Griesel ve Yuille, 2012). Terör saldırısı mağdurları ile yapılan bir çalışmada da yetişkin katılımcıların, çocuklara kıyasla, travmatik olaya ilişkin anılarının canlı olduğu, olayın yeri, zamanı, karmaşıklığı ve olaya ilişkin görsel bilgileri daha fazla barındırdığı ortaya konulmuştur (Vallet vd., 2017). Cinsel istismar mağduru çocuklarla yapılan çalışmalarda ise çocukların ifadelerinin daha fazla bellek hatası ürettiği görülmüştür (Chae vd., 2011).

Psikopatoloji teması ise TSSB ve dissosiyasyon alt temalarını içermektedir. Travmatik olayın ardından TSSB geliştiren katılımcıların travmatik anıya ilişkin ifadelerinin parçalı, tutarsız ve detaysız olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca dissosiyatif belirtilerin sahte anı üretme ile yakından ilişkili olduğu bulgulanmıştır (Hauschild vd., 2012; Chae vd., 2011).

Tartışma ve Sonuç

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde bu çalışmalardan elde edilen sonuçların yaş, psikopatoloji ve travma türüne göre farklılaştığı görülmektedir. Örneğin savaş ya da terör saldırısını konu edinen çalışmalarda katılımcıların travmatik olaya ilişkin ifadeleri daha detaylı ve tutarlı iken, cinsel istismar konusundaki ifadelerin daha ziyade parçalı ve yönlendirmeye açık olduğu görülmüştür. Ayrıca küçük yaştaki çocukların olaya ilişkin anılarının daha az detay içerdiği, yetişkinlerin anılarının ise daha canlı ve net olduğu değerlendirilmiştir. Buna ek olarak cinsel istismar mağdurlarının TSSB ve dissosiyasyon semptomlarını daha fazla karşıladığı tespit edilmiştir. Bu semptomlar da sahte anılar ve yönlendirilebilirlik ile daha çok ilişkilendirilmiştir.

Bu çalışmada elde edilen bulguların travma ve dissosiyasyon konusunda yapılan diğer çalışmalar ile uyumlu olduğu görülmektedir. Travma mağduru bireylerin ifadelerinin travma türüne göre farklılaşması, olayın ardından TSSB ve dissosiyasyon gelişip gelişmemesi ile ilişkili olabilir. Zira bulgular tüm travmatik olaylardan sonra olaya ilişkin bilgilerin hatırlanmasında güçlük yaşanmadığı yönündedir. Bunun da travmatik olayın şiddeti ve olay sonrasında gelişen TSSB ile ilişkili olduğu söylenebilir. Örneğin TSSB ve dissosiyasyon varlığının sahte anı üretilmesiyle ilişkilendirilmesi Öztürk'e (2018) göre tamamen dissosiyasyonun doğası ile ilişkilidir. Dissosiyatif belirtiler gösteren kişilerin ifadelerinde çelişki bulunması, tekrarlı alınan ifadelerin birbirinden farklı olması, anıların parçalı ve tutarsız gibi görünmesi bu kişilerin yalan söylediğine değil, sistematik ve yoğun bir şekilde travmaya maruz kaldıkları anlamına gelmektedir. Bu yönüyle bakıldığında travmatik yaşantıları olan bireylerin ifadelerindeki tutarsızlıklar, adli makamlar tarafından detaylıca araştırılmalı ve karar aşamasında bu kişilerin mağduriyetleri göz önünde bulundurulmalıdır. Zira ceza adaletinin temel amaçlarından biri cezanın belirlenmesi için fail ve mağdur tespiti yaparak toplum düzeninin korunmasıdır (Siegel, 2011).

Çocuklarda ve yetişkinlerde travmatik anılara ilişkin ifadelerin değişiklik göstermesi, çocukların olayı anlamlandırma ve olayın önemini kavrama becerisinin yetişkinlerden daha zayıf olmasına bağlanabilir. Ayrıca çocukların yetişkinlere kıyasla yönlendirilmeye açık olmaları da çocuk ifadelerinin daha fazla sahte anıyla ilişkilendirilmesine yol açmaktadır. Vallet ve ark. (2017) yaptıkları çalışmada yetişkin katılımcıların ifadelerinin çocuklara kıyasla daha fazla duygu ifadesi içerdiğini ve olaya ilişkin anıların daha detaylı kodlandığını vurgulamışlardır.

Türkçe literatür taranarak yapılan bir meta-sentez çalışmasında psikolojik travmanın görgü tanıklığı üzerinde doğrudan bir etkisi olup olmadığına ilişkin yeterli sayıda çalışma olmadığı sonucuna varılmıştır (Ziyalar ve Ateş, 2019). Ancak uluslararası literatürde yapılan bu çalışmada elde edilen bulgular travma ve görgü tanıklığı konusunda önemli ipuçları vermektedir. Örneğin travmatik olaya ilişkin tanık ifadelerin yaş ve travma türüne göre değiştiği, TSSB ve dissosiyatif semptomların sahte anıların ortaya çıkmasında daha fazla etkili olduğu, bir travmatik olayla ilgili tekrarlı ifade almanın ifadelerin güvenilirliğini olumsuz etkileyebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulguların ceza adaleti alanına ışık tutacak nitelikte olduğu, ancak bu konuda daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir. Ayrıca ceza yargılamalarında tanık ya da mağdur

ifadeleri değerlendirilirken, ifadelerde tutarsızlık veya sahte anıların olması psikolojik travma ile ilişkili olabileceğinden dolayı bu ifadelerin dikkatle incelenmesi ve ifadelerin uzman kişiler tarafından alınması, hem mağdurun haklarının korunması hem de faillerin tespit edilip cezalandırılması açısından önem arz etmektedir. Zira ifadelerdeki tutarsızlık ya da sahte anılar yalnızca tanıkların yalan beyanda bulunduğuna değil, maruz kaldıkları travmanın etkisine de işaret edebilmektedir.

Kaynakça

- American Psychiatric Association: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition, Arlington, VA, 2013.
- Benedan, L., Zajac, R., McFarlane, F. & Powell, M. (2020). Attentional difficulty is a risk factor for interrogative suggestibility in preschoolers. *Children and Youth Services Review*. 119; 1-8.
- Bernstein, D. M. & Loftus, E. F. (2009). How to tell if a particular memory is true or false. *Perspectives on Psychological Science*. 4(4); 370-374.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Chae, Y., Goodman, G. S., Eisen, M. L. & Qin, J. (2011). Event memory and suggestibility in abused and neglected children: Trauma-related psychopathology and cognitive functioning. *Journal of Experimental Child Psychology*. 110; 520-538.
- Chan, E., Paterson, H. M. & van Golde, C. (2019). The effects of repeatedly recalling a traumatic event on eyewitness memory and suggestibility. *Memory*. 27(4); 536-547.
- Christianson, S. A., Azad, A., Leander, L. & Selenius, H. (2013). Children as witnesses to homicidal violence: what they remember and report. *Psychiatry, Psychology and Law*. 20(3); 366-383.
- Ehlers, A. & Clark, D. M. (2000). A cognitive model of posttraumatic stress disorder. *Behavior Research and Therapy*. 38, 319-345.
- Elmi, M. H., Daignault, I. V. & Hebert, M. (2018). Child sexual abuse victims as witnesses: the influence of testifying on their recovery. *Child Abuse & Neglect*. 86; 22-32.

- Fingfeld-Connett, D. A. *Guide to Qualitative Meta-Synthesis*. New York: Routledge; 2018.
- Griesel, D. & Yuille, J. C. (2012). Sex trade workers' narratives of sexual violence: a field investigation. *Memory*. 20(3); 236-253.
- Hauschildt, Peters, M. J. V., Jelinek, L. & Moritz, S. (2012). Veridical and false memory for scenic material in posttraumatic stress disorder. *Consciousness and Cognition*. 21; 80-89.
- Horowitz, M. J. (1986). Stress-response syndromes. *International handbook of traumatic stress syndromes*. 49-60.
- [https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/236/Tanik-\(sahit\)-Kimdir?](https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/236/Tanik-(sahit)-Kimdir?) (28.04.2021)
- Janoff-Bulman, R. (1988). Assumptive worlds and the stress of traumatic events: Applications of the schema construct. *Social Cognition*. 7, 113-136.
- Kim, T. K., Choi, S. & Shin, Y. J. (2011). Psychosocial factors influencing competency of children's statements on sexual trauma. *Child Abuse & Neglect*. 35; 173-179.
- Laney, C. & Loftus, E. F. (2005). Traumatic memories are not necessarily accurate memories. *The Canadian Journal of Psychiatry*. 50(13); 823-828.
- Manzanero, A. L., Fernandez, J., Gomez-Gutierrez, M. M., Alvarez, M. A., El-Astal, S., Hemaïd, F. & Veronese, G. (2020). Between happiness and sorrow: Phenomenal characteristics of autobiographical memories concerning war episodes and positive events in Gaza Strip. *Memory Studies*. 13(6); 917-931.
- Manzanero, A. L., Lopez, B., Aroztegui, J. & El-Astal, S. (2015). Autobiographical memories for negative and positive events in war context. *Anuario Psicologia Juridica*. 25; 57-64.
- McNally R. J., Lasko N. B., Clancy S. A., Macklin M. L., Pitman R. K. & Orr S. P. (2004). Psychophysiological responding during script-driven imagery in people reporting abduction by space aliens. *Psychological Science*. 15:493-7.
- McWilliams, K., Goodman, G. S., Lyons, K. E., Newton, J. & Avila-Mora, E. (2014). Memory for child sexual abuse information: Simulated memory error and individual differences. *Memory & Cognition*.

42; 151-163.

Miragoli, S., Camisasca & Di Blasio, P. (2017). Narrative fragmentation in child sexual abuse: the role of age and post-traumatic stress disorder. *Child Abuse & Neglect*. 73; 106-114.

Morgan, C. A. III, Southwick, S., Steffian, G., Hazlett, G. A. & Loftus, E. F. (2013). Misinformation can influence memory for recently experienced, highly stressful events. *International Journal of Law and Psychiatry*. 36; 11-17.

Otgaar, H., Muris, P., Howe, M. L. & Merckelbach (2017). What drives false memories in psychopathology? A case for associative activation. *Clinical Psychological Science*. 5(6), 1048-1069.

Öztürk E. Travma Merkezli Alyans Model Terapi: Dissosiyatif Kimlik Bozukluğunun Psikoterapisi. Öztürk E, editör. *Ruhsal Travma ve Dissosiyasyon*. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2018. p.31-8.

Rubin, D. C., Boals, A., & Berntsen, D. (2008). Memory in posttraumatic stress disorder: properties of voluntary and involuntary, traumatic and nontraumatic autobiographical memories in people with and without posttraumatic stress disorder symptoms. *Journal of Experimental Psychology. General*, 137(4), 591–614.

Siegel, L. J. (2011). *Criminology*. (11th Ed.), California: Wadsworth Publishing.

Vagni, M., Maiorano, T., Pajardi, D. & Gudjonsson, G. (2015). Immediate and delayed suggestibility among suspected child victims of sexual abuse. *Personality and Individual Differences*. 79; 129-133.

Vallet, R., Manzanero, A. L., Aroztegui, J. & Zurdo, R. G. (2017). Age-related differences in the phenomenal characteristics of long-term memories of March 11, 2004 terrorist attack. *Anuario de Psicología Jurídica*. 27; 85-93.

Ziyalar, N. & Ateş, A. (2019). Travma hafıza ve görgü tanıklığı hakkında bir meta-sentez.

Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi. 16(1); 54-63.

Cinsel Yönelime ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılıkların Nefret Suçları Bağlamında İncelenmesi*

Ergin KARATABAN

*İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü,
Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi
erginkarataban@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0001-5007-9392>*

Prof. Dr. İbrahim BALCIOĞLU

*Haliç Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi
himbal@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5475-369>*

Öz

Bu çalışmanın amacı, cinsel yönelime ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkları, nefret suçları bağlamında incelemektir. Söz konusu ayrımcılıkların, toplumsal yaşamın hangi alanlarında ortaya çıktığı araştırılmakta ve konu ayrımcılık, nefret söylemi ve nefret suçu ilişkisi temelinde ele alınmaktadır. Niteliksel araştırma yönteminin uygulandığı bu çalışmada, kartopu örneklem biçimiyle çalışmaya dahil edilen 12 katılımcıyla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve görüşmeler sonucunda elde edilen veri, niteliksel analiz sürecine uygun olarak öncelikle ayrımcılık ve toplumsal aidiyet olmak üzere iki ana temaya ayrılmıştır. Bu iki ana temanın her biri kendi içinde çeşitli alt temalara ayrıldıktan sonra, temalar ve alt temalar dahilinde katılımcıların anlatımlarından örneklendirmeler yapılmıştır. Veri analizi için betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma sonucunda, cinsel yönelime ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkların, nefret söylemi ile ilişkili olarak ortaya çıktığı düşüncesine ulaşılmıştır.

* Geliş Tarihi / Received: 09.05.2021 - Kabul Tarihi / Accepted: 18.10.2021

DOI: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i2004

Anahtar Kelimeler: *Ayrımcılık, Cinsel yönelim, Cinsiyet kimliği, Nefret suçu, Nefret söylemi.*

Investigation of Sexual Orientation and Gender Identity Discrimination in the Context of Hate Crimes

Abstract

The purpose of this study is to investigate sexual orientation and gender identity discrimination in the context of hate crimes. It is studied that the discrimination in question occurs in which social areas, and the argument is based on the relationship between discrimination, hate speech and hate crime. In this study using the qualitative research method, 12 in-depth interviews were conducted with interviewees included in the snowball sampling. And according to the qualitative data analysis, the data obtained were firstly divided into two main themes as discrimination and social belonging. Each of these two main themes was subdivided into several sub-themes, and then in the main themes and in the sub-themes, the real expressions of interviewees were used as examples. The descriptive analysis method was preferred for data analysis. As a result of the research, it is concluded that sexual orientation and gender identity discrimination occur in relation to hate speech.

Key words: *Discrimination, Sexual orientation, Gender identity, Hate crime, Hate speech*

Giriş

Bu çalışmanın amacı, cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle bireylerin maruz kaldıkları ayrımcı uygulamaları ve ayrımcılık biçimlerini ortaya koymak ve bu ayrımcılıkları, nefret bağlamı içinde anlamaya çalışmaktır. Bu araştırma, şu iki temel soru çerçevesinde organize edilmiştir: 1. Cinsel yönelime ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıklar, toplumsal yaşamın hangi alanlarında ortaya çıkmaktadır? 2. Söz konusu olan bu ayrımcılık deneyimleri, nefret suçu ve / veya nefret söylemi ile ilişkilendirilebilir mi?

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılıkları, toplumsal yaşamın farklı alanlarında, farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Cinsel

yönelim kavramı, kişinin hangi cinsten bireylere cinsel ve duygusal çekim duyduğuyla ilgilidir ve heteroseksüel, homoseksüel ve biseksüel olmak üzere üç başlık altında toplanabilir (Güney vd., 2004; Report of the American Psychological Association, 2009; Yogyakarta İlkeleri, 2020). Cinsiyet kimliği kavramı ise kişinin kendisini hangi cinsiyette hissettiğiyle ilgilidir ve kişinin doğuştan gelen cinsiyetiyle uyum gösterebilir ya da göstermeyebilir (Guidelines For Psychological Practice With Transgender And Gender Nonconforming People, 2015; Yogyakarta İlkeleri, 2020). Bu durum transeksüel ya da transgender terimleriyle de ifade edilmektedir (Altunpolat, 2017). Burada bahsedilen farklılıklar, bu çalışma içinde kısaca LGBT olarak ifade edilecektir.

Eşcinsellik, toplumca onaylanan erkek ve kadın davranışlarına yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır (Sakallı ve Uğurlu, 2001). Toplumda eşcinsellik konusundaki olumsuz yaklaşımların yaygınlık kazanmasında ön yargılar ve kalıp yargılar etkili olmaktadır (Göregenli, 2012; Sakallı-Uğurlu, 2006). Bu ön yargılar ve kalıp yargılar aracılığıyla değerlendirilmelerinin sonucunda, LGBT bireyler çeşitli haksızlıklara, ayrımcı muamelelere ve şiddete maruz kalmaktadırlar (Beyaz ve Öztürk, 2018; Sözen, 2009; Uluyol, 2016; Yasin vd., 2018). Heteroseksizm ve homofobi, toplumda cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılıklarının ortaya çıkışında etkili olan araçlar olarak değerlendirilmektedir (Göregenli, 2009; Sears, 1997; Şah, 2012). Heteroseksizm ve homofobinin ortaya çıkışına zemin hazırlayan ön yargılı tutum ve davranışlar, damgalama ve kalıp yargılar, nefret söylemi ile ilişkilendirilmekte ve bu kavramların tümünün de nefret piramidinin tabanını oluşturduğu görülmektedir (Ataman, 2012: 62). Nefret söylemi, “hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gören her türlü ifade biçimi” olarak tanımlanmaktadır (Council of Europe- Committee of Ministers, 1997). Bu söylem, belirli özellikleri ile diğerlerinden ayrılan bir gruba dahil olan kişilere yönelik ortaya çıkmakta ve bu özellikleri taşıyan kişiler, bu özelliklere sahip oldukları için nefret söylemi aracılığıyla anormal ve değersiz olarak görülmekte, hatta düşmanlaştırılmaktadırlar (Badamchi, 2015). Böylece ortaya konan tahammülsüz ve hoşgörüsüz tepkilerin, toplumda çeşitli adaletsizliklere ve haksızlıklara yol açabileceği; bunun sonucunda da nefret söyleminin, toplumsal düzene ve uyuma zarar verebileceği söz konusu edilebilmektedir. Nefret piramidinde, tabanın bir üstüne çıkıldığında ayrımcı uygulamalarla karşılaşmaktadır (Ataman, 2012: 62). “Ayrımcılık terimi, ayırma, dışlama, kısıtlama veya ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal ya da toplumsal

köken, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, mülkiyet, doğum, siyasi veya diğer görüşlere dayalı olarak gerçekleştirilen ve bütün hak ve hürriyetlerin herkes tarafından tanınmasının ve kullanılmasının engellenmesi veya tanınmasının ve kullanılmasının sınırlandırılması olarak anlaşılabilir.” (Ataman, 2012:66). Ayrımcılığa hukuksal düzlemde bakıldığında, uluslararası hukuk yaklaşımının bir sonucu olarak ayrımcılığın farklı türlere ayrıldığını ve tacizin de bir ayrımcılık türü olarak tanımlandığını görmekteyiz (Gül, 2012). Tacizle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, bu konunun daha çok iş yeri ve çalışma hayatı bağlamında ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmalar dahilinde, gayriresmî ayrımcılık türü olarak değerlendirilen taciz, sözlü taciz ve sözsüz taciz olarak kavramsallaştırılmış ve sözlü tacizin dedikodu, sataşma veya alay etme biçiminde, sözsüz tacizin ise sert bakışlar, dışlama veya kişisel eşyalara zarar verme biçiminde ortaya çıktığı belirtilmiştir (Öner, 2015).

Ayrımcılık, nefret suçları için verimli bir zemin yaratmakta ve nefret piramidinde, ayrımcı uygulamaların bir üstünde nefret suçları ve şiddet yer almaktadır (Ataman, 2012: 62). Bir kişi ya da gruba, ait olduğu kimliği, inancı, politik görüşü, cinsiyeti ya da cinsel yönelimi gibi nedenlerle, farklı biçimlerde zarar verme amacıyla saldırılması sonucunda oluşan suçlar genel olarak nefret suçları olarak adlandırılmaktadır (Göregenli, 2014: 16). Nefret suçu mağduru, bir grubunun üyesi olduğu ya da öyle varsayıldığı için seçilmekte ve kurbanlar bireysel, kişisel özellikleri ya da edimleri nedeniyle değil, o gruba aidiyetleri nedeniyle nefret suçunun hedefi olmaktadır (Göregenli, 2014; Plumm vd., 2010). Bu suçun işlenmesindeki temel nedenin de ön yargılar olduğunun belirtilmesi gerekir. Nefret suçları, kişilere veya mallara karşı işlenebilmektedir (İnceoğlu, 2012: 104). Kişiye veya mala karşı işlenmiş olsun, sonuç olarak fail, mağdurun nezdinde tüm gruba bir mesaj veya gözdağı vermiş olur (İnceoğlu, 2012: 105). Bu anlamda, suçun yöneltildiği bireyin ve mensubu olduğu grubun, toplumda istenmediğine dair mesaj verildiği için “mesaj suçları” olarak da adlandırılan nefret suçlarının sonucunda, birey veya grup kaçınılmaz olarak kendini dışlanmış ve tehdit altında hisseder, toplumla entegrasyonu zayıflar (İnceoğlu, 2014: 7).

Nefret suçu kavramı ve bu suç tipi, ABD’de 1980’li yılların ortalarına doğru ırk, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim konularında yükselen farkındalık düzeyinin ve mücadelelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Göregenli, 2014). Nefret suçlarına ilişkin ilk yasal düzenlemelerin ABD’de ortaya çıkmış olması, bu ülkenin sosyo- kültürel yapısıyla

ilişkilidir (Sınar, 2013). Farklı ülkelerden, etnik yapı, din ve mezheplerden gelen göçmenler tarafından kurulan ABD’de bu suçun tespit edilmesi ve buna yönelik uygulamaların yapılması, ülke içinde sağlanmak istenen denge ve korunmak istenen haklar açısından anlamlı ve önemlidir (Kılıç, 2012: 171). ABD’de, nefret motivasyonu ile gerçekleştirilen bir suç, başka bir nedenle gerçekleştirilen aynı suça göre daha ağır cezalandırılmaktadır (İnceoğlu, 2014: 8).

Nefret suçu konusunda yasal düzenlemelerin yapıldığı ülkelerde, bu suçlarla mücadele edebilmek amacıyla öncelikle veri toplamaya çok önem verildiğinin belirtilmesi gerekir. ABD’de 1990 yılında kabul edilen Hate Crime Statistics Act ile birlikte bu konuda federal düzeyde çalışmalar yapılmış ve ırk, din, cinsel yönelim ya da etnisite gibi özellikler bakımından ön yargı kanıtı gösteren suçlar konusunda veri toplamak için standart bir mekanizma oluşturulmuştur (Willis, 2004: 116-117). Toplanan veriler olaylar, suç türü, mağdurlar, failer, yerler ve açılan davalara göre değerlendirilmektedir (Kılıç, 2012: 173). Gerçekten de nefret suçlarıyla mücadele edebilmek için, nerede, kime karşı, ne gibi fiiller işlendiğini gösteren güvenilir ve kapsamlı istatistiklere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu veriler bize, problemin derinliği, eğilimin ne yönde olduğu, nefret suçunun tarafları, en çok hangi grubun mağdur edildiği konusunda bilgi verecektir (İnceoğlu, 2012: 110). Türkiye’de ise nefret suçları konusunda herhangi bir yasal düzenlemenin bulunmadığını söyleyebiliriz. Türk Ceza Kanunu’nun “nefret ve ayrımcılık” başlığını taşıyan 122. maddesine bakıldığında, bu maddede bir nefret suçu düzenlemesinin söz konusu olmadığı görülecektir. Maddenin dipnotunda belirtildiği gibi, *“Bu madde başlığı ‘Ayrımcılık’ iken, 2/3/2014 tarihli ve 6529 sayılı Kanununun 15 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir”* (Türk Ceza Kanunu, Madde 122). Bu maddenin *“başlığında ve metninde ‘nefret’ ifadesine yer verilmiş olması sebebiyle nefret suçlarının TCK’ya girdiği izlenimi doğmaktaysa da burada nefret ile kastedilmek istenenin ayrımcılık suçunun nefret saikiyle işlenmesi olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda 122. maddede yapılan değişiklik sonrasında nefret suçlarının Türk ceza hukukunda düzenlendiği gibi bir sonuca varılması mümkün değildir”* (Ersoy, 2018: 115). Ayrımcılık suçlarının, nefret suçu olmadığına da burada belirtilmesi gerekir (İnceoğlu, 2012: 107). Ayrıca, 122. maddede sayılan ayrımcılık kriterleri arasında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi kriterlere yer verilmediği görülmektedir (Türk Ceza Kanunu, Madde 122).

Nefret söylemi, ayrımcılık ve nefret suçu kavramlarının birbiriyle

ilişkili olarak değerlendirildiği bu çalışmada, nefret suçları hukuksal boyutundan çok sosyal bir mesele olarak ele alınmaktadır. Ayrıca nefret suçlarının, bireyin toplumsal aidiyetini ve toplumla entegrasyonunu zayıflatan niteliklerine vurgu yapılmakta ve konuyla ilgili ayrımcılıkların incelenmesine çalışılmaktadır. Bireyin toplumsal var oluşuna yönelik bir tehdit unsuru olarak değerlendirilen ayrımcılıkların, aynı zamanda farklı toplumsal grupların toplum içinde bir arada yaşamasını engelleyen olumsuz bir işleve sahip olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada, farklı cinsel yönelimlere ve cinsiyet kimliklerine sahip bireylerin, toplumun farklı alanlarında yaşadıkları ayrımcılık deneyimleri ele alınmaktadır. Bunun arkasından, belirtilen deneyimleri yaşayan bireylerin, topluma yönelik yaklaşımları ortaya konmakta ve bu yaklaşımlar, toplumsal aidiyet bağlamında değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu konuda niceliksel ölçüm araçlarının yetersiz kalacağı düşünüldüğünden, konunun derinlemesine ele alınıp ayrıntılarıyla tasvir edilebileceği niteliksel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışmada konu edilen ayrımcılık, nefret söylemi ve nefret suçu gibi kavramların, ülkemizde ne yazık ki belirsizlik taşımakta oldukları ve bu konularda güvenilir kayıtların ve istatistiğin bulunmadığı söylenebilir. Aynı zamanda, sosyal bilimler içinde de bu konularla ilgili sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Cinsel yönelime ya da cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yaşayan bireylerin kendilerini gizledikleri gerçeği de düşünüldüğünde, ölçülebilir veriye ulaşmanın çok zor olduğu bu alanda küçük bir örneklem grubuyla çalışmanın, kısıtlılıkları da göz önüne alınarak anlamlı sonuçlar ortaya koyabileceği düşünülmüştür.

Niteliksel araştırma yönteminin uygulandığı bu çalışmada, kartopu örneklem biçimiyle çalışmaya dahil edilen 12 gönüllü katılımcının her birinden aydınlatılmış onam alınmıştır. Bunun arkasından, katılımcılar ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler sonucunda elde edilen veri, ikisi ana tema ve sekizi alt tema olmak üzere temalara ayrılarak niteliksel analiz sürecine tabi tutulmuştur.

Bu araştırmanın evrenini, kendini LGBT içinde tanımlayan tüm yetişkin bireyler oluşturmaktadır. LGBT kısaltması ile sadece belirtilen harflerin temsil ettiği lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel gibi kategoriler değil,

toplumsal olarak kabul görecinsiyet normlarına uymayan bütün bireyleri dahil eden kapsayıcı bir anlam ifade edilmeye çalışılmıştır.

Kartopu örnekleme, evren ve evrenin büyüklüğü hakkında kesin ve net bilgilerin olmadığı ve evreni oluşturan bireylere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem özellikle, alışlagelmiş diğer yöntemlerle çalışmanın elverişsiz olabileceği, katılımcıların görünür olmayabileceği toplumsal sapma ve alt kültür çalışmalarında kullanışlıdır (Bailey, 1987: 95). Bununla birlikte, kaynak kişilerden yola çıkılarak diğer kişilere ulaşılması nedeniyle, araştırma sonucunda sadece belirli grup ya da kişilere ulaşma gibi risklerin söz konusu olduğu da belirtilmelidir (Kümbetoğlu, 2008: 99).

Veri toplama yöntemi olarak kullanılan derinlemesine görüşme, açık uçlu soruların sorulması, yanıtların dinlenmesi, kaydedilmesi ve ilave sorular sorularak araştırılan konunun detaylı bir biçimde incelenmesine olanak sağlayan bir sosyal bilim yöntemidir (Kümbetoğlu, 2008: 71). Bu araştırma kapsamında, Eylül 2017 ve Ocak 2018 tarihleri arasındaki dönemde, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak hepsi İstanbul'da yaşayan 12 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve katılımcıların onayı ile görüşmeler kayıt altına alınmıştır.

Katılımcıların isimleri gizli tutularak her birine 1'den 12'ye kadar numara verilmiş ve çalışma boyunca katılımcılar bu numaralarla ifade edilmiştir, örneğin K-1, K-2 gibi.

Görüşme kayıtları deşifre edilerek elde edilen metinler, belirli kavramlar dahilinde anlamlı parçalara bölünmüş ve böylece iki ana tema ve sekiz alt tema elde edilmiştir:

1. Ayrımcılık ana teması:

- 1.1. Aile içinde yaşanan ayrımcılık deneyimi
- 1.2. Eğitim kurumunda yaşanan ayrımcılık deneyimi
- 1.3. Sosyal çevre içinde yaşanan ayrımcılık deneyimi
- 1.4. İş yerinde yaşanan ayrımcılık deneyimi
- 1.5. Devlet kurumlarıyla karşılaşıldığında yaşanan ayrımcılık deneyimi
- 1.6. Sağlık hizmeti alırken yaşanan ayrımcılık deneyimi

2. Toplumsal aidiyet ana teması:

2.1. Hukuka güven duygusu

2.2. Topluma güven duygusu

Temalar ve alt temalar belirlendikten sonra, veri analizi için betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları, düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Buna uygun olarak katılımcıların anlatımları arasından seçim yapılmış ve her temanın altında bir tane olacak şekilde o temayı en iyi ifade ettiği düşünülen alıntıya yer verilmiştir. Bunu yaparken de olabildiğince fazla katılımcıdan yararlanılmaya dikkat edilmiştir.

Bu çalışma, eldeki verinin niceliksel değerlendirilmesini hedeflemediği gibi, araştırma sonuçlarını genelleme amacını da taşımamaktadır. Çalışmanın örnekleme, bu türden genel sonuçlara ulaşılmasını sağlayacak bir yöntem olarak tasarlanmamıştır. Burada, tematik analiz çerçevesi içinde betimsel bir yaklaşımla ele alınan konunun, ayrıntılı biçimde tasvir edilmesine çalışılmıştır.

Gerçek yaşam deneyimlerine odaklanan bu çalışmanın, katılımcıların beyanlarına dayalı olarak ayrımcılıkları ortaya koyduğu vurgulanmalıdır. 12 katılımcının dahil olduğu bu çalışma sonucunda elde edilen verinin, bu anlamda sınırlılık içerdiği düşünülebilir. Böyleyken, derinlemesine görüşmelerde ortaya konan ayrıntılı anlatımların, çalışmanın yer aldığı çerçeve içinde zenginlik oluşturabileceği de söylenebilir.

Bulgular

Bu çalışmada, cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri ile ilgili olarak katılımcıların kendi tanımlamaları esas alınmıştır. Bununla birlikte, bu konuda tanımlama yaparken katılımcıların da çoğunlukla zorlandığı ve net bir tanımlama yapamadıkları gözlemlenmiştir. Bu zorluğu yaşayanların bir kısmının kategoriler arası geçişler yaşadığı, bir kısmının ise belirlenmiş tanımlamaları reddettiği ve farklı tanımlamalar yaptığı söylenebilir. Yaşları 22-43 arasında değişmekte olan katılımcıların ortak özellikleri, tümünün bekâr ve İstanbul'da ikamet ediyor olmasıdır. Katılımcıların kendi tanımlamalarına göre, birinin lezbiyen (K-1); birinin trans (K-2); birinin queer (K-4); birinin eşcinsel (K-5); ikisinin gey (K-7 ve K-12); birinin biseksüel (K-8); birinin panseksüel (K-9); birinin kadın (K-6); birinin 46 XY heteroseksüel kadın (K-10); ikisinin de herhangi bir kategori altında

tanımlanmayı tercih etmeyen (K-3 ve K-11) bireyler olarak örneklem grubunda yer aldıkları görülmüştür.

Temalar

1. Ayrımcılık ana teması

1.1. Aile içinde yaşanan ayrımcılık deneyimi

Aileler genellikle çocuklarının, biyolojik cinsiyetlerine uygun olmadığını düşündükleri davranışlar sergilediklerini fark ettiklerinde ayrımcı tepkiler göstermektedirler. Bu tepkilerin katılımcılar tarafından rahatsız edici ve olumsuz yaşantılar olarak deneyimlendiği ve ergenlik dönemiyle birlikte tepkilerin çeşitlendiği ve şiddetlendiği görülmektedir. Cinsel yönelimlerini ya da cinsiyet kimliklerini aileleri ile paylaşmakta zorluk yaşadıklarını belirten katılımcılar, paylaşımında bulduklarında da aileleri tarafından bu durumun yok sayılması, görmezden gelinmesi ya da doktor tarafından düzeltilecek bir sorun olarak görülmesi gibi tepkilerle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

“-Son derece feminen bir çocukluk yaşadım ben. Çocukluk travmalarım çok fazla. Onu giyme, öyle yapma, böyle konuşma, böyle gülme filan, vesaire... Çocukluğumda gözümü kapatıp dua ederdim, gözümü açtığımda bir kız çocuğu olarak devam edeceğim sanırdım hayata.” (K-10).

1.2. Eğitim kurumunda yaşanan ayrımcılık deneyimi

Katılımcıların, kendilerini diğer öğrencilerden farklı olarak değerlendirdikleri ve bu farklılıklar nedeniyle farklı yaklaşımlara maruz kaldıklarını algıladıkları söylenebilir. Sözü edilen bu farklılığın, eğitim yaşantısı içinde ilk olarak anaokulunda deneyimlendiği belirtilmiştir.

Eğitim kurumunda maruz kalınan ayrımcılıkları, öğretmenlerin ya da okul yöneticilerinin çoğunlukla görmezden geldikleri ve önemsemedikleri, sessiz ve duyarsız kalarak bu ayrımcılıkların ortaya çıkmasına ve şiddetlenmesine destek oldukları, hatta bazı durumlarda ayrımcılığı uygulayanların bizzat öğretmenler ya da okul yöneticileri olduğu, katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Karşılaşılan ayrımcılıkların, okul başarısını olumsuz yönde etkilediği ve okul aidiyetini azaltarak kişileri yalnızlaşmaya ittiği görülmektedir.

Katılımcılar, okulda karşılaştıkları ayrımcılıklar sonucunda kendilerini

gizlemeye çalıştıklarını, açıklamamanın ve sürekli gizlenmenin getirdiği gerilim ve baskılar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

“-Okul hayatım korkunçtu. İlkokulda sürekli taciz ediliyordum, öğrenciler tarafından... Liseye geçince büyük bir şeyle karşılaştım... Okuldaki çocuklar, benim okuldan atılmam için imza topluyorlardı... Okuldan atacaktı. Sınıfta kaldım. Çünkü okuldaki bir çocuk beden derslerinde kapıyı kilitliyordu ve beni taciz etmeye çalışıyordu. Ben de çok korkuyordum. Gitmemeye başladım okula... Edebiyat hocası sürekli beni ayağa kaldırıyordu ve bir ders boyunca, 40 dakika ayakta bekletiyordu ve enseme vuruyordu, yüzüme vuruyordu. Ben de biliyordum eşcinsel olduğum için böyle bir şey yaptığını.” (K-2).

1.3. Sosyal çevre içinde yaşanan ayrımcılık deneyimi

Katılımcılar, genel olarak kamusal yaşamlarında karşılaşmış oldukları ayrımcılıkları dile getirmişler ve bu ayrımcılıklarla karşılaşmamak için genellikle belirli mekânları ve semtleri tercih ettiklerini; bu belirlenmiş alanların dışına çıkmamaya çalıştıklarını; cinsel yönelimlerini ya da cinsiyet kimliklerini belli etmemek ve bu durumu gizlemek için çaba sarf ettiklerini; buldukları sosyal ortamlarda kontrollü olmaya, davranışlarına ve kıyafetlerine dikkat etmeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir.

“-Hep aynı mekânlara gidiyorum. Daha rahat hissediyorum... Ben bunu oturduğum için, başıma net bir şey, çok kötü bir şey gelmiyor, dikkatliyim yani.” (K-11).

1.4. İş yerinde yaşanan ayrımcılık deneyimi

İş yerinde herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadıklarını belirten katılımcılara bakıldığında, bu katılımcıların çoğunlukla çalışma ortamlarında cinsel yönelimlerini ya da cinsiyet kimliklerini gizledikleri görülmektedir. Kendilerini gizlemediklerini söyleyen katılımcıların, işe alım süreçlerinde ya da çalıştıkları yerlerde, diğer çalışanlar, yöneticiler, patronlar ya da hizmet verdikleri kişiler tarafından ayrımcılıklara maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Bazı sektörlerin ya da çalışma alanlarının daha hoşgörülü olduğu ve buralarda açık kimlikle çalışmanın herhangi bir probleme neden olmadığı belirtilirken bazı alanların ise çok katı olduğu ve çalışırken sürekli gizlenmek gerektiği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

“-Moda sektöründe çalıştığım için hiçbir sorun yaşamıyorum, bu sektörün büyük çoğunluğu zaten geylerin elinde.” (K-3).

1.5. Devlet kurumlarıyla karşılaşıldığında yaşanan ayrımcılık deneyimi

Katılımcıların emniyet, adalet ve askerlik gibi kurumlarla ilişkilerinde maruz kaldıkları ayrımcılıklar ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bölümde çoğunlukla askerlik sorunu üzerinde durulduğu ve askerlik konusunun, biyolojik cinsiyeti kadın olan katılımcılar dışında kalan diğerleri için çok önemli bir problem teşkil ettiği görülmektedir. Bahsedilen bu problemin, özellikle askerlik hizmetinden muaf tutulabilmek için alınması zorunlu olan rapor ve rapor süreciyle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Askerlik dışında, bir devlet kurumuna gitmek durumunda kaldıklarında katılımcıların, çeşitli olumsuz tepkilerle karşılaştıkları görülmektedir.

“-Görüştüğüm kişinin başı eğikse ve beni görmüyor durumdaysa, konuştuğumda benim erkek olduğumu düşünabiliyor sesimden... Resmi daireye falan gittiğimde, özellikle konuştuğumda çok garipsiyorlar, öyle garip garip bakıyorlar.” (K-9).

1.6. Sağlık hizmeti alırken yaşanan ayrımcılık deneyimi

Sağlık hizmeti alırken herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadığını ve bu alanda genel olarak sorun yaşamadığını belirten katılımcılara bakıldığında, bu katılımcıların sağlık hizmeti sırasında cinsel yönelimlerini ya da cinsiyet kimliklerini açıkça ifade etmedikleri görülmektedir.

Yaşadıkları bazı sağlık sorunlarında katılımcılar, ayrımcılığa uğramamak için doktora gitmeyip kendi çözüm yollarını denemekte olduklarını; doktora gitmeleri gerektiğinde ise kendilerince güvenilir buldukları doktorlara gitmeye dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir.

“-Özellikle cinsel muayene olmak istediğimizde, jinekoloğa filan gideceğimiz zaman mesela sorun oluyor... Bir yer var mesela, geçen gün bir arkadaşa sordum, orası nasıl filan diye. Bir sürü insana travmatik şeyler yaşattığına dair bilgi edindim. Ona da gitmek istemedim o yüzden.” (K-8).

2. Toplumsal Aidiyet Ana Teması

2.1. Hukuka güven duygusu

Katılımcıların tamamının hukuk konusunda olumsuz değerlendirmelerde bulunduğu ve hukuka güvenmedikleri görülmektedir. Bu durumun da kişilerin topluma olan bağlılık, sadakat ve aitlik duygularını olumsuz etkileyerek toplumsal aidiyeti zayıflatacak bir faktör olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Eğer yasalarda bir tanımlama yapılsaydı eşcinsellikle ilgili, suç bile sayılsa, biz şu anda haklarımızı almak için bu kadar sıkıntı çekmezdik, daha güçlü olurduk. Bizi yok sayıyorlar. Özellikle yaptıkları bir şey bu. Haklarımızı vermemek için. Hiçbir yerde yokuz, anayasada yokuz, kanunlarda yokuz. Devlet bizi kale almıyor. Sinsi bir hukukvar burada, çok büyük bir ikiyüzlülük var.” (K-6).

2.2. Topluma güven duygusu

Topluma yönelik güven duygularını ifade ederken katılımcıların, çoğunlukla topluma eleştirel bir biçimde yaklaştıkları ve bu konuda olumsuz değerlendirmeler yaptıkları görülmektedir.

“Bizleri karalamaya çalışıyorlar, kötülemeye çalışıyorlar... İnsanlar sanıyorlar ki sen geysen veya lezbiyensen 7/24 durmadan seks yapıyorsun. Eşcinsellik seksten ibaret değil. Ben yine de bu kadar nefrete rağmen bu toplumla empati kurmaya çalışıyorum. İnsanları anlamaya çalışıyorum.” (K-7).

Tartışma ve Sonuç

Katılımcıların, cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri konusunda kesin tanımlamalar ortaya koymadıkları görülmektedir. Araştırmanın ilk bulgusu olarak değerlendirilen bu konuyla ilgili olarak katılımcıların anlatımlarının, Butler’ın temel düşüncelerini desteklediği, cinsel çeşitlilik ve akışkanlık kavramlarını örneklendirdiği düşünülmektedir (Butler, 2014). Bu noktada, 19. yüzyılda Fransa’da yaşayan ve 30 yaşında intihar ederek hayatını sonlandıran bir hermafrodit olan Herculine Barbin ile ilgili olarak Foucault’nun yaptığı açıklamaları hatırlatmak yerinde olacaktır (Foucault, 2019). Tıp ve hukuk alanındaki uzmanlar ve doktorlar tarafından Herculine Barbin’in “gerçek” cinsiyeti konusunda karar verildiğini ve bu karar neticesinde de onun bir cinsiyet kategorisine dâhil edildiğini görmekteyiz (Foucault, 2019). Bununla ilişkili olarak Suzanne Kessler’in interseks bebeklerle ilgili yaptığı *“cinsel organlardaki belirsizlik, bebeğin hayatını değil, içine doğduğu kültürü tehdit ettiği için düzeltilmektedir.”*

şeklindeki değerlendirmeyi de burada belirtmemiz gerekir (Baird, 2017: 125). Kısacası, Herculine Barbin'in kimlik ya da kategori dışında bırakılmayan cinselliğinin, iktidar ilişkileri tarafından inşa edilmiş olduğunu söyleyebiliriz (Baird, 2017; Foucault, 2007; Foucault, 2019).

Görüşmeler sonucunda, katılımcıların tamamının belirli durumlarda zaman zaman cinsel yönelimlerini ya da cinsiyet kimliklerini gizledikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcılardan K-2 örneğinde olduğu gibi, görünürlüğü olan ve gizlenmenin zor olabileceği düşünülen trans kimliği de buna dahildir. Bell ve Perry (2015) tarafından odak grup yöntemi kullanılarak lezbiyen, gey, biseksüel ya da panseksüel bireylerden oluşan 15 kişilik bir örnekleme gerçekleştirilen pilot çalışmanın sonuçları da bu bulguyu desteklemektedir (Bell ve Perry, 2015). Nefret suçlarının, kurbanın dahil olduğu topluluk üzerindeki etkilerini araştırmayı hedefleyen çalışmanın sonucunda, bireylerin cinsel yönelimlerini belli etme ve açılma konusunda nefret suçlarından olumsuz biçimde etkilendikleri ve davranış değişikliğine giderek kendilerini gizledikleri ortaya konmuştur (Bell ve Perry, 2015). Gizlenme, toplum içinde ayrımcılığa uğramamak için uygulanan bir strateji olarak değerlendirilebilir. Bireyler, yönelimlerini ya da kimliklerini gizleyerek buldukları ortamlarda toplumsal olarak onaylanma ihtimallerini arttırmakta ve böylece ayrımcılığa uğrama ihtimallerini azaltmaktadırlar. Yani, aslında ayrımcılığa neden olan faktörün, toplumsal ortamdaki görünürlükle ilgili olduğu söylenebilir. Göregenli (2009), ABD ve İngiltere'de farklı cinsel yönelimleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalan gençlerle ilgili yapılan çalışmalardan bahsederken, özellikle okul ve kamusal alanlarda, mağdurların oranındaki artışın, görünürlüğün artışına paralel olarak oluştuğunu belirtmektedir. *"Görünürlüğün artışı, insanların kamusal alanda da diledikleri gibi var olmaya çalışmaları, bir yandan özgürlüklerin artması ve şiddetle başa çıkılmasında önemli bir adım anlamına gelirken bir yandan da yerleşik erkeksilik ideolojisini tehdit ettiği için her türlü ayrımcılık ve şiddeti yükseltmektedir"* (Göregenli, 2009: 11). Katılımcılardan K-4'ün, hukuka güven duygusu ile ilgili anlatımında bu durumu şöyle ifade ettiğini görüyoruz: *"...Kendi güvenli alanlarımızdan uzaklaştığımız zaman bu bizi korkutuyor. Belki de beni korkutuyor. Yani, hep o güvenli alanda kalman lazım ki bir sorun olmasın..."*

Bireylerin, cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle ailede, eğitim kurumunda, sosyal yaşamda, iş yerinde, devlet kurumlarıyla karşılaşmalarında ve sağlık hizmeti alırken yaşadıkları ayrımcılıklar, bu çalışma içinde beş farklı düzeyde ele alınmaya çalışılmıştır. Bu düzeyler

de sözsüz taciz, sözlü taciz, cinsel taciz, fiziksel şiddet ve psikolojik şiddet olmak üzere beş farklı ayrımcılık türüne karşılık gelmektedir (Sözen, 2009; Gül, 2011; Gül, 2012; Öner, 2015; Bora, 2012; İşe Alma ve Mesleki Açından Eşit Muamelenin Sağlanması İçin Genel Bir Çerçeve Oluşturan 27 Kasım 2001 Tarih ve 2000/78/EC Sayılı Konsey Direktifi). Toplumsal yaşamın bahsedilen altı farklı alanının tamamında da en sık karşılaşılan ayrımcılık türlerinin sözsüz ve sözlü tacizler olduğu ortaya çıkmıştır. Sözsüz taciz ile her türlü olumsuz bakış; küçümseme, tiksinti ya da dışlama ifade eden tutum ve yaklaşımlar, bedensel hareketler, jest ve mimikler kast edilmektedir. Yine, belirtilen bütün alanlar için, bu taciz türlerinin arkasından gelen ayrımcılık biçiminin ise psikolojik şiddet olduğu söylenebilir. Psikolojik şiddet de diğer şiddet türleri gibi, ayrımcılığın yaratılmasında ve sürdürülmesinde bir araç olarak kullanılmakta ve bireylerin denetlenmesini sağlamaktadır (Bora, 2012).

Aileye baktığımızda, sözsüz ve sözlü tacizlerin, psikolojik şiddet örneklerinin ağırlıklı olarak yer aldığını, en az dile getirilenin fiziksel şiddet olduğunu, cinsel taciz anlatımının ise hiç yer almadığını görüyoruz. Bütün katılımcılar için, cinselliğin ilk fark edildiği, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği ile ilgili ilk yüzleşmelerin yaşandığı mekân olması nedeniyle ailenin büyük bir öneme sahip olduğu ve bununla ilişkili olarak aileye açık olmak ya da olmamak konusunun, başlı başına bir problem teşkil ettiği görülmektedir. Katılımcıların, aile içinde davranışlarını daha fazla kontrol ettikleri; kılık kıyafet seçimlerinde, konuşma biçimlerinde, hal ve tavırlarında özgürce hareket edemeyip kendilerini kısıtladıkları; aileleriyle çatışma yaşamamak amacıyla cinsel yönelimlerini ya da cinsiyet kimliklerini bastırmaya çalıştıkları söz konusu edilebilir. LGBT bireylerin aileleri ile ilişkilerini konu alan çalışmalara bakıldığında, ebeveyn tepkilerinin açılma süreçlerini etkilediği, ailenin bireyi kabul etmesinin özsaygı ve sosyal destek artışı sağladığı, bireylerin cinsiyet kimliği ve bunu ifade etme biçimlerine bağlı olarak ailelerinin sözel ve fiziksel tacizlerine maruz kaldıkları, toplumsal cinsiyet uyumsuzluğu arttıkça tacizlerin de arttığı gibi sonuçların ortaya çıktığı görülmekte ve bu sonuçlar da çalışmanın bulgularını desteklemektedir (D'amico vd., 2015; Ryan vd., 2010; Grossman vd., 2011).

Eğitim kurumunda yaşanan ayrımcılıklara bakıldığında, ailede olduğu gibi sözsüz ve sözlü tacizlerin yoğun olduğu, psikolojik şiddet örneklerinin yer aldığı ve bunun yanında, daha az olmakla birlikte fiziksel şiddet ve cinsel taciz olaylarına da rastlandığı söylenebilir. Konuyla ilgili çalışmalar

sonucunda, öğretmenlerin ve okulun LGBT öğrencilere yapılan zorbalığa karşı tutumunun, bu davranışların sürmesinde veya sonlandırılması üzerinde önemli etkiye sahip olduğu görülmektedir (Uluyol, 2016). Ayrıca, “*Massachusetts’de 3054 öğrenci arasında yapılan bir çalışmaya göre, eşcinsel öğrencilerin diğer öğrencilere göre 10 kat daha fazla fiziksel saldırıya uğradıkları, 4 kat daha fazla alkol, 10 kat daha fazla madde kullanma alışkanlıklarının olduğu ve %50’sinin son bir yıl içerisinde intihar girişiminde bulunduğu belirlenmiştir*” (Sözen, 2009: 64).

Sosyal çevrede de karşımıza en çok sözsüz ve sözlü tacizler çıkmaktadır. Bu alanda, ayrımcılıkların daha şiddetli ortaya çıkmayıp bu iki düzeyde kalması, katılımcıların sosyal çevrelerini belirli mekânlar ve belirli semtlerle sınırlandırmaları, cinsel yönelimlerini ya da cinsiyet kimliklerini açığa çıkarabilecek davranışlardan uzak durarak gizlenmeye çalışmaları ve bu doğrultuda genel olarak toplumsal hayat içinde kontrollü hareket etmeleri gibi faktörlerle ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında, sosyal yaşam içindeki bu sınırlandırmaların ve davranışlar üzerindeki kontrolün artırılarak sürekli gizlenme çabalarının, başlı başına bir psikolojik şiddet biçimi olarak görülebileceği düşünülmektedir. “*Yale Üniversitesi’nde gey, lezbiyen ve biseksüel kişiler üzerinde şiddet ve ayrımcılığı ortaya çıkarmak üzere yapılan bir çalışmada pek çok kişinin çeşitli korkularla cinsel yönelimlerini gizli yaşadıkları, buna rağmen ayrımcılık, psikolojik şiddet ve/veya fiziksel şiddetten kaçamadıkları ortaya konmuştur*” (Sözen, 2009: 64).

İş yeri deneyiminde de yine yoğun olarak sözsüz ve sözlü tacizlerle karşılaşmaktayız. İş yerinde yaşanan ayrımcılık deneyimi başlığı altında ulaşılan sonuçlar, Öner (2015)’in çalışmasının sonuçlarıyla da uyumluluk göstermektedir. Beyaz yakalı gey ve lezbiyen çalışanlara karşı çalışma mekânlarında ve mesleki alanların çoğunda cinsel yönelime dayalı ayrımcılığın uygulandığı varsayımıyla çalışmasına başladığını söyleyen Öner, araştırmasının sonunda bu varsayımını doğruladığını açıklamaktadır (Öner, 2015: 208).

Devlet kurumlarıyla olan karşılaşmalarda sözsüz tacizlerin yoğun olarak yer aldığı ve burada görülen ayrımcılıkların, büyük ölçüde psikolojik şiddet boyutu taşıdığı söylenebilir. Buradaki ayrımcılıkların, toplumda LGBT bireylere yönelik olumsuz tutumlarla ilişkili olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Bu olumsuz tutumlarla ilişkili görülen kavramlardan biri otoriterliktir (Sakallı-Uğurlu, 2006). Yapılan çalışmalarda, otoriterliğin ön yargı, ayrımcılık ve dış grup üyelerine karşı düşmanlık ile bağlantılı

olduğu bulunmuştur (Sakallı-Uğurlu, 2006: 57).

Sağlık hizmeti esnasında gerçekleşen ayrımcılıklara baktığımız zaman, burada da katılımcıların çoğunlukla sözsüz ve sözlü tacizlerle karşılaştıklarını görüyoruz. Bunun önüne geçebilmek için de bireylerin, herhangi bir hastaneye ya da doktora gittiklerinde cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği konusunda gizlenmeye özen gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bu konuda 278 LGBT bireyle yapılan web tabanlı bir araştırmaya göre, *“katılımcıların %67.3’ü cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliğini sağlık çalışanlarına söylemediğini, %25.3’ü başta devlet hastaneleri olmak üzere sağlık kurumlarında cinsel yönelim ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle ayrımcılık veya benzer bir olumsuz tavırla karşılaştığını ve %20.9’u olumsuz tavır en fazla hekimlerden gördüğünü ifade etmiştir”* (Yasin vd., 2018: 106). Ayrıca, psikiyatri uzmanlık öğrencisi ve psikiyatri uzmanlarından oluşan 35 kişilik bir örnekleme yapılan niteliksel bir araştırmaya göre, *“psikiyatride cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim konularında yeterli ve uygun eğitim verilmediğinde, psikiyatristlerin LGBT danışan/ hasta bireyler ile ilişkilerinde, tanı, tedavi ve gözlem aşamalarında bilimsel açıdan doğruluğu kuşku uyandıran yöntemleri benimsemeleri sonucunun doğabileceği ortaya çıkmıştır”* (Keleş vd., 2020: 31).

Maruz kaldıkları ayrımcılıklar sonucunda, katılımcıların topluma olan bağlılık, sadakat ve aitlik duygularının olumsuz etkilendiği, topluma ve hukuka yönelik güvensizlik duygusu geliştirdikleri ve gelecek kaygıları taşıdıkları görülmektedir. Bütün bu hususların, toplumsal aidiyeti zayıflatacak birer faktör olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Birey ve toplum arasında kurulan karşılıklı bir ilişki sonucunda ortaya çıktığını söyleyebileceğimiz toplumsal aidiyet duygusunun, öncelikle birey ve toplum arasında karşılıklı bir sorumluluk gerektirdiğinden bahsedebiliriz. Nasıl ki toplumun bir üyesi olarak bireyin topluma ait olma inancı ve hakkı konusunda sorumluluğu varsa, toplumun sorumluluğu da o kişiyi toplumun bir üyesi olarak kabul etmektir (McMillan, 1996: 317). Bu noktada, şimdiye kadar bahsedilen ayrımcılıkların, altında değerlendirilmeye çalışıldığı bağlama geçebiliriz. Bu çalışmada, cinsel yönelime ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkların, nefret suçları bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmış ve nefret suçları sosyal bir mesele olarak ele alınmıştır. Böylece, nefret suçlarının, bireyin toplumsal aidiyetini ve toplumla entegrasyonunu zayıflatan niteliklerine vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Daha önce bahsedildiği gibi, suçun yöneltildiği bireyin ve mensubu olduğu grubun, toplumda istenmediğine dair mesaj

verildiği için nefret suçları, “mesaj suçları” olarak da adlandırılmaktadır (Ataman, 2012: 76; İnceoğlu, 2014: 7). Nefret suçuyla gönderilen mesaj, bu toplulukların, toplumun bir parçası olma hakkının reddedilmesidir. Bu nedenle, nefret suçlarının, demokratik ve çoğulcu bir toplum için ciddi bir tehdit oluşturduğu söylenebilir. Katılımcılardan K-12’nin şu ifadesini, bu düşünceyle ilişkili olarak okuyabiliriz: “-Kendimi toplumun bir ferdi gibi hissetmiyorum. Türkiye’de kendini onun ferdi hissedeceğin bir toplum olduğunu düşünmüyorum. Ya da herhangi bir şekilde toplumun bir araya geldiği, toplumu birleştiren şeyler olduğunu düşünmüyorum Türkiye’de...”

Toplumsal düzeyde ele alınması gereken ayrımcılık, cinsiyetçilik, homofobi ve ön yargı gibi kavramların nefret söyleminin temelinde yer aldığı ve bu söylemin sadece söylem olarak kalmayıp şiddet ve suç potansiyeli taşıdığı söylenebilir (Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek, 2010: 16-17). Aynı zamanda, nefret söylemi ile ayrımcılığı birbirini tetikleyen ve birbirinin ortaya çıkmasını kolaylaştıran iki farklı olgu olarak kabul etmek mümkündür (Karan, 2012: 87). Buradan yola çıkarak, bu çalışmada katılımcılar tarafından belirtilen bütün ayrımcılık deneyimlerinin nefret söylemi ile ilişkili olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Türkiye’de nefret suçlarıyla ilgili herhangi bir yasal düzenleme bulunmadığı gibi, ayrımcılıkla ilgili var olan düzenlemelerde de cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği kriterlerine yer verilmemiştir. Bu durum, Türkiye’de cinsel yönelime ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yapılmadığı ve nefret suçları işlenmediği anlamına gelmemektedir. Bulgular Bölümü’nde bu ayrımcılıkların örneklendirildiğini görmekteyiz. Burada, ayrıca bu ayrımcılıkların toplumsal ve tarihi temellerinin de olduğunu belirtmemiz gerekir. Örneğin, ülkemizde yaşanan bazı baskı dönemlerinde trans bireyler ve “efemine” eşcinseller çabucak “sakıncalı” kategorisine sokulur ve evlerden, kulüplerden, barlardan ve yollardan derdest edilerek Eskişehir ya da Bolu’ya sürgün edilirler (Eşsiz, 2012: 196). Bu ayrımcılıkların devamlılığında etkili bir araç olarak kullanıldığını gördüğümüz şiddetin, değişik biçimlerde ortaya çıkabildiğini, bazı durumlarda birkaç şiddet türünün bir arada bulunabileceğini ya da birinin diğerini tetikleyebileceğini düşünebiliriz (Sözen, 2009; Bora, 2012). Bu anlamda, şiddet tehdidinin de şiddetin kendisi gibi işlev görebileceğini söyleyen Bora (2012)’nin kadın bağlamında belirttiği ‘yanlış’ zamanda ‘yanlış’ yerlerde bulunmanın, ‘yanlış’ giysiler giymenin, ‘yanlış’ şeyler söylemenin şiddete yol açabileceği bilgisi, nasıl ki kadınların belirli davranışlardan kaçınmalarına, yaşam alanlarını daraltmalarına yol

açılırsa, elimizdeki veriyi değerlendirdiğimizde aynı olumsuzlukların ve kısıtlamaların LGBT bireyler için de geçerli olduğunu belirtebiliriz.

Toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanan ve bireylerin, cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle ailede, eğitim kurumunda, sosyal yaşamda, iş yerinde, devlet kurumlarıyla karşılaşmalarında ve sağlık hizmeti alırken yaşamış oldukları ayrımcılık deneyimlerini ilk ağızdan tespit etmeyi hedefleyen bu çalışmada, söz konusu ayrımcılıklar, katılımcıların anlatımlarıyla örneklendirilmeye ve nefret suçları çerçevesi içinde incelenmeye çalışılmıştır. Ayrımcılıklar ile nefret söylemi arasında karşılıklı olarak birbirini besleyen bir ilişki olduğundan hareket ederek, bu çalışma içinde yer verilen cinsel yönelime ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkların, nefret söylemi sonucunda ortaya çıktığını ve aynı zamanda bu söyleme hizmet ettiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Altunpolat, R. (2017). LGBTİ'lere Yönelik Ayrımcılığı Tarihsel ve Politik Temelde Kavramak, *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi* (64): 2-14.
- Ataman, H. (2012). *Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları*. *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, ed. İnceoğlu, Y. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s: 47-80.
- Badamchi, D. K. (2015). Nefret Söylemi İfade Özgürlüğünün Bir Parçası Mıdır?, *Felsefe Dünyası* (61): 55-79.
- Bailey, K. D. (1987). *Methods of Social Research*, New York: The Free Press.
- Baird, V. (2017). *Cinsel Çeşitlilik, Yönelimler, Politikalar, Haklar ve İhlaller*, çev: Hayrullah Doğan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Bell, J. G. ve Perry, B. (2015). Outside Looking In: The Community Impacts of Anti- Lesbian, Gay, and Bisexual Hate Crime, *Journal of Homosexuality* 62:1: 98-120.
- Beyaz, Z. ve Öztürk, E. (2018). Türkiye'de Emek Piyasasında Cinsel Yönelim Temelli Ayrımcılık, *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 4(9): 148-157.
- Bora, A. (2012). *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. Ayrımcılık: Çok*

- Boyutlu Yaklaşımlar*, ed. Çayır, K ve Ceyhan, M. A. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s: 175-187.
- Butler, J. (2014). *Cinsiyet Belası, Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, çev: Başak Ertür, İstanbul: Metis Yayınları.
- Council of Europe-Committee of Ministers. Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers To Member States on “Hate Speech”. (1997). s: 106-108. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680505d5b (05/05/2021).
- D’amico, E., Julien, D., Tremblay, N. ve Chartrand, E. (2015). Gay, Lesbian and Bisexual Youths Coming Out to Their Parents: Parental Reactions and Youth’s Outcomes, *Journal of GLBT Family Studies* (11): 411-437.
- Ersoy, U. (2018). Çağımızın Pandemisi: Nefret Suçları, *TAAD* (35): 111-174.
- Eşsiz, V. (2012). *Devletin Eli, Beli, Sopası: Anlatılmamış Sürgünden “Kabahatlere” Türkiye’de Trans Bedenin Denetimi. Cinsellik Muamması Türkiye’de Queer Kültür ve Muhalefet*, ed. Çakırlar, C. ve Delice, S. İstanbul: Metis Yayınları, s: 185-220.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*, çev: Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2019). *Önsöz: Gerçek Cinsiyet. Michel Foucault’nun Sunuşuyla: Herculine Barbin, Namıdiğer Alexina B.*, çev: Sezin Boyabatlı, Ebru Aykut, İstanbul: Sel Yayıncılık, s: 9-19.
- Göregenli, M. (2009). *Gruplararası İlişki İdeolojisi Olarak Homofobi. AntiHomofobi Kitabı*, ed. Erol, A. Ankara: Ayrıntı Basımevi, s: 9-16.
- Göregenli, M. (2012). *Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, ed. Çayır, K ve Ceyhan, M. A. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s: 17-27.
- Göregenli, M. (2014). *Nefret Suçları. “Biz de insanız yavrum ya!” Nefret Suçları: Vakalar, Tanıklıklar*, ed. Açıköz, E. ve Alp, H. İstanbul: İletişim Yayınları, s: 15-25.
- Grossman, A. H., D’augelli, A.R. ve Frank, J.A. (2011). Aspects of Psychological Resilience among Transgender Youth, *Journal of*

- LGBT Youth* (8): 103-115.
- Guidelines For Psychological Practice With Transgender And Gender Nonconforming People. (2015). *The American Psychologist* 70(9): 832-864. <https://www.apa.org/practice/guidelines/transgender.pdf> (06/05/2021).
- Gül, İ.İ. ve Karan, U. (2011). *Ayrımcılık Yasağı Eğitim Rehberi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gül, İ. I. (2012). *Hukukta Ayrımcılık Yasağı. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, ed. Çayır, K ve Ceyhan, M. A. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s: 117-133.
- Güney, N., Kargı, E. ve Çorbacı Oruç, A. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Eşcinsellik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi, *Turkish Journal Of HIV/AIDS*, (7):131-137.
- İnceoğlu, A. A. (2012). *Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi. Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, ed. İnceoğlu, Y. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s: 103-120.
- İnceoğlu, Y. (2014). *Nefret Suçu Üzerine. "Biz de insanız yavrum ya!" Nefret Suçları: Vakalar, Tanıklıklar*, ed. Açıkgöz, E. ve Alp, H. İstanbul: İletişim Yayınları, s: 7-14.
- İşe Alma ve Mesleki Açidan Eşit Muamelenin Sağlanması İçin Genel Bir Çerçeve Oluşturan 27 Kasım 2001 Tarih ve 2000/78/EC Sayılı Konsey Direktifi. Çalışma Mevzuatı İle İlgili Avrupa Birliği Direktifleri, ed. Aydın, F. Yayın No:11. Ankara: TC Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, s: 195-203. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/1324/%C3%A7a1%C4%B1%C5%9Fma-mevzuat%C4%B1-ile-ilgili-avrupa-birli%C4%9Fi-direktifleri.pdf> (05/05/2021).
- Karan, U. (2012). *Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk. Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, ed. İnceoğlu, Y. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s: 81-102.
- Keleş, Ş., Yılmaz-Özpolat, A.G. ve Yalım, N.Y. (2020). Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Hakkında Psikiyatristlerin Etik Söylemleri: Nitel Bir Araştırma, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 31(1): 31-40.
- Kılıç, T. (2012). *Nefret Suçları İle Mücadelede Bir Örnek: Güney Yoksulluk*

- Hukuk Merkezi (SPLC). Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, ed. İnceoğlu, Y. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s: 171-184.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- McMillan, D. W. (1996). Sense of Community, *Journal of Community Psychology*, 24(4): 315-325.
- Öner, A. (2015). *Beyaz Yakalı Eşcinseller İşyerinde Cinsel Yönelim Ayrımcılığı ve Mücadele Stratejileri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Plumm, K. M., Terrance, C. A., Henderson, V. R ve Ellingson H. (2010). Victim Blame in a Hate Crime Motivated by Sexual Orientation, *Journal of Homosexuality*, (57): 267- 286.
- Report of the American Psychological Association Task Force on Appropriate Therapeutic Responses to Sexual Orientation. (2009). *American Psychological Association*, s: 29-32. <https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/therapeutic-response.pdf> (06/05/2021).
- Ryan, C., Russell, S.T., Huebner, D., Diaz, R. ve Sanchez, J. (2010). Family Acceptance in Adolescence and the Health of LGBT Young Adults, *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 23(4): 205-213.
- Sakallı, N. ve Uğurlu, O. (2001). Effects of Social Contact with Homosexuals on Heterosexual Turkish University Students' Attitudes Towards Homosexuality, *Journal of Homosexuality*, 42(1): 53-62.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2006). Eşcinsellere İlişkin Tutumlar: Türkiye'de Yapılan Görgül Çalışmalar, *Türk Psikoloji Yazıları*, 9(17): 53-69.
- Sears, J. T. (1997). *Thinking Critically/Intervening Effectively About Heterosexism and Homofobia: A Twenty-Five-Year Research Retrospective. Overcoming Heterosexism and Homofobia Strategies That Work*, ed. Sears, J. T. ve Williams, W.L. New York: Columbia University Press, s: 13-48.
- Sınar, H. (2013). Türk Hukukunda Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenleme Çalışmaları, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2): 1271-1300.
- Sözen, Ş. (2009). *Kişilerin Cinsel Yönelimleri Sebebiyle Yaşadıkları Şiddet ve Adli Tıbbi Süreçte Karşılaştıkları Zorluklar. AntiHomofobi*

- Kitabı*, ed. Erol, A. Ankara: Ayrıntı Basımevi, s: 64-65.
- Şah, U. (2012). Eşcinselliğe, Biseksüelliğe ve Transseksüelliğe İlişkin Tanımlamaların Homofobi ve LGBT Bireylerle Tanışıklık Düzeyi ile İlişkisi, *Psikoloji Çalışmaları*, 32(2): 23-48.
- Türk Ceza Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (06/05/2021).
- Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek. (2010). ed. Alğan, T. C. ve Şensever, F. L. İstanbul: Sosyal Değişim Derneği, s: 6-21. https://www.academia.edu/3117846/Ulusal_Bas%C4%B1nda_Nefret_Su%C3%A7lar%C4%B1_10_y%C4%B1l_10_%C3%96rnek (06/05/2021).
- Uluyol, F.M. (2016). Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelime Bağlı Zorbalığa Maruz Kalma, Sosyal Destek ve Psikolojik İyilik Hali Arasındaki İlişki, *Klinik Psikiyatri*, (19): 87-96.
- Yasin, Y., Çebi, M. M. ve Şapçı, İ. (2018). Web-Tabanlı Bir Araştırmanın Düşündürdükleri Üzerinden LGBTİ+ Sağlığı, *Turk J Public Health*, 16(2):106-116.
- Yogyakarta İlkeleri - *Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet İfadesi ve Cinsiyet Özellikleri İle İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair*. (2020). ed. Köylü, M ve Uzun, D. U. çev: Aylin Eti, Işıl Demirakın, Ankara: Kaos GL Derneği. <https://kaosgldernegi.org/images/library/yogyakarta-web.pdf> (06/05/2021).
- Willis, D. G. (2004). Hate Crimes Against Gay Males: An Overwiew, *Issues in Mental Health Nursing*, (25): 115-132.

Konuşma Güçlüğü Çeken Çocukların Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi*

Cansu GÖKÇE

İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Türkiye

cansugokce@stu.aydin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0198-2523>

Dr. Öğr. Üyesi Elif Özge ERBAY

İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji Bölümü

eliferbay@aydin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-7927-0596>

Öz

Bu araştırmada konuşma güçlüğü çeken çocukların psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Gözlem tekniği ile elde edilen veriler içerik analizine tabii tutulmuştur. Araştırma verileri 4 ila 7 yaşlarında konuşma güçlüğü yaşayan 10 öğrenci üzerinde yapılan gözlemlerden elde edilmiştir. Araştırma sürecinde yapılandırılmış gözlem kullanılarak araştırma grubunda yer alan katılımcılara günde ortalama 30 dakika boyunca bireysel gözlem yapılmıştır. Çocukların aldıkları eğitimde dil konuşma terapistlerinin kullandıkları başlıca teknikler; hikâye kartları, konuşma-ses kartları, olay örgüsü oluşturma kartları, taklit yeteneğini geliştirme, hayvanlarla oyun oluşturma, hayvan sesleri çıkarma, kuklalar ile iletişim, balon şişirme, pipet ile topa üfleme, boya ve resim kullanımı ile dikkat ve odaklanmasını sağlama çalışmaları olmuştur. Gözlem boyunca; çocukların dil konuşma terapistleriyle etkili iletişimleri, göz teması, dikkat ve odaklanmaları, sosyal becerileri, özgüvenleri incelenerek aldıkları eğitim öncesi ve sonrası psikolojik dayanıklılıkları gözlemlenmiş ve verilerin analizi bu kriterler sonucu değerlendirilmiştir.

* Bu çalışma, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı(tezli) yüksek lisans programı kapsamında hazırlanan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

*Geliş Tarihi / Received: 21.06.2021 - Kabul Tarihi / Accepted: 13.07.2021

DOI: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i1005

Anahtar Kelimeler: *Konuşma güçlüğü, Psikolojik dayanıklılık, Sosyal yeterlilik, Özgüven gelişimi.*

Investigation of the Psychological Of Resilience Children with Speech Disorders

Abstract

In this study, it was aimed to examine the psychological resilience of children with speech difficulties. The data obtained by the observation technique were subjected to content analysis. The research data were obtained from observations made on 10 students aged 4 to 7 who had speech difficulties. By using structured observation during the research process, the participants in the research group were observed individually for 30 minutes a day. The main techniques used by speech language therapists in the education of children are; story cards, speech-sound cards, plot creation cards, developing imitation skills, creating games with animals, making animal sounds, communicating with puppets, puffing balloons, puffing a ball with a straw, using paints and drawings to ensure attention and focus. During the observation; children's effective communication with speech and language therapists, eye contact, attention and focus, social skills, and self-confidence were examined and their psychological resilience was observed before and after the education they received, and the analysis of the data was evaluated as a result of these criteria.

Keywords: *Speech disorders, Resilience, Social competence, Self-confidence development.*

Giriş

Birey doğduğu andan itibaren iletişim kurma çabasındadır. Gelişen ve değişen dünyada teknolojinin etkisi ile birlikte iletişim yolları kolaylaşırken kişilerarası iletişim kurmak zorlaşmıştır. Bu sebeple iletişim becerilerinin gelişmesi önemli görülmektedir. İletişim sürecinde iletilen mesajlar anlam kazanır ve bu anlamlardan çıkarımlar yapılır, başlangıç ve bitiş noktası belirsizdir. İletişimde karşı tarafa iletilen mesajlar ve semboller kişiler için farklı anlamlar ifade edebilmektedir (Balcı ve Ersanlı, 1998). Dökmen (2008) iletişimi; “bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci” olarak

tanımlanmıştır. İletişim süreci için iki sistem gereklidir. Bu sistemler iki insan, iki makine, iki hayvan ya da bir hayvan ve insan olabilmektedir. Karşılıklı iki kişinin konuşmasını, iki hayvanın etkileşim halinde olmasını iletişim olarak belirtmektedir (Dökmen, 2008). Dil, konuşma ile sıkça karıştırılan bir kavram olmasına rağmen yazma ve sembollerle ifade etmeyi içermektedir. Konuşma ise seslerin fiziksel olarak üretilmesi ve dili kullanarak sözlü iletişim kurma yöntemidir (Toğram ve Maviş, 2009).

Bu çalışmanın amacı; konuşma gücüyle yaşayan çocukların psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi ve çocuklarda psikolojik dayanıklılık konusuna dikkat çekmektir. Araştırmada 10 çocuk etkili iletişim, sosyal yeterlilik, öfke kontrolü, dikkat, özgüven gelişimi ve kişilik özellikleri gibi kriterler baz alınarak gözlenmiştir. Gözlem sürecine başlamadan önce çocuklarda görülen konuşma bozuklukları; kekemelik, afazi, gecikmiş konuşma ve özgül dil bozuklukları belirlenmiştir. Araştırmadan önce yapılan gözlemlerde, çocuklarda kelimelerdeki harf ve seslerin yerini değiştirme, nefes kontrolü sağlayamama, kelime tekrarları, okuma ve yazma becerilerinde yaşanan kayıplar şeklinde konuşma bozuklukları görülmektedir. Araştırma sürecinde “Dil Konuşma Terapistleri”nin (DKT) uyguladığı terapi yöntemleri sonucunda, araştırmadan sonra çocuklarda konuşma bozukluklarında iyileşmelerin olduğu gözlenmiştir.

Çocukta Konuşmanın Gelişimi

Konuşma bozukluğu; konuşmanın akıcılığında, ritminde, vurgularında, zihinsel organizasyonunda sorunların olmasıdır. Konuşmayı sağlayan pek çok etkenin varlığı, bu etkenlerden birinin veya birkaçının sorunlu olmasından dolayı konuşma bozukluğu ortaya çıkmaktadır (Acarlar, 1995). Konuşmadaki problemi belirleyebilmek için öncelikle normal gelişimi bilmemiz gerekmektedir. Söz öncesi iletişim evresi olan 1 ay-1 yıl süreci aralığında agulama, babıldama, ekolali, jargon, kelime kurma ve kelimelerden cümle oluşturma sırasıyla iletişim sürecinin gelişimini desteklemektedir. 12-18 ayları arasında sözcük düzeyi ilk sözcük evresinde olan çocuk, 50 kelimeye kadar öğrenip, bu kelimeleri tekrar edebilir. 1,5 yaşından sonra sistematik olarak dil gelişimi hızlanır. 2-2,5 yaşlarında 3 kelimedenden oluşan cümleler kurabilir. 2,5-3 yaşları arasında nesnelere bahsedip sayabilir, anlatıda geçmiş zaman kullanabilir, yaşı-cinsiyeti bilir, bir nesneyi sayabilir, 3 ila 5 sözcükle birlikte bir cümle kurabilir. 3-4 yaşında 6 ila 8 kelime içeren cümleler kurabilir. Dil alanında hiçbir sorun olmasa bile dilin yapısı, ilk kelimeler, kelime yapısı dil öğreniminde

her çocuk için farklılık gösterebilmektedir (Çiyiltepe ve Türkbay, 2004). Çocukta duyu, sinir sistemi ve psikolojik etkinin yanı sıra çocukluk dönemlerinde endişe ve korku yaşayan çocuklarında konuşmalarında aksaklıklar görülebilmektedir (Uluğ, 2012).

Çocuklarda Konuşma Ve Dil Bozuklukları

Konuşma bozukluğu; konuşmanın akıcılığında, ritminde, vurgularında, zihinsel organizasyonunda sorunların olmasıdır. Konuşmayı sağlayan pek çok etkenin varlığından dolayı, bu etkenlerden birinin veya birkaçının sorunlu olmasından ötürü konuşma bozukluğu meydana gelmektedir.

Konuşma ve dil bozukluğu ile birlikte; dikkat dağınıklığı, alıcı dil bozuklukları ve daha sonra okuma bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Benzer seslerde, konuşma seslerini ayırt etmedeki problemler frekans, yoğunluk ve süre problemlerinden kaynaklanıyor olabilir. Konuşma seslerini ayırt etmenin zorluğu nedeniyle, çocuk alıcı dili geliştiremeyebilir. Spesifik fonolojik ve dilbilimsel işleme problemlerinin yanı sıra, verimli otomatik motor programlamanın geciktiği varsayılmaktadır. Artikülasyon bozuklukları veya konuşma-ses bozuklukları erken çocukluk döneminde yaygındır. Bu bozuklukları olan çocuklar, zayıf işitsel, fonolojik ve sözel bellek becerilerine sahip olabileceğinden okuma güçlüğü riski altında olabilir (Muluk vd. 2010). Çalışmada çocuklarda görülen konuşma ve dil bozuklukları ile ilgili alt başlıklar aşağıda belirtilmiştir.

Özgül Dil Bozukluğu

Dil ve konuşma becerilerinde akranlarından geride olan ve kısa bir zamanda akranlarına yetişemeyen çocuklar özgül dil bozukluğu tanısı alabilmektedir. Özgül Dil Bozukluğu; kalıtsal, fizyolojik ve bilişsel süreçlerinde ya da sosyal gelişim süreçlerinde sorun olmadığı halde karşılaşılan bir bozukluktur. Bu tanıyı alan çocuklarda otizm, zekâ geriliği ve işitme sorunlarından şüphelenilmektedir. Bu çocukların nörolojik, zihinsel ve gelişimsel süreçlerinde bir problemle karşılaşılmasıdır. Bozukluğun nedeni tam olarak bilinmemekle beraber kalıtsal olduğu düşünülmektedir (Yaşa, 2019). Özgül dil bozukluğunda çocuklar, sesin meydana gelme sürecinde ve gramer kullanımında sıkça hata yapmaktadırlar. Yeni kelime öğrenmede, kelimeyi hafızada tutmada ve nesnelere tanımlamada sorun yaşanmaktadır. Bu çocuklar sadece konuşma becerilerinde değil, okuma ve yazma becerilerinde de bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir (Koçyiğit, 2016).

Gecikmiş Konuşma

Çocuğun yaş özelliklerinin üstünde ya da beklenilenin altında bir konuşma gelişimi var ise o çocuğun konuşması gecikmiş konuşma olarak ifade edilmektedir. Doğumdan itibaren 30'uncu aya kadar birkaç sözcük ve söz öbeği kullanabilen ya da hiç sözcük kullanamayan çocuklar gecikmiş konuşma tanısı içerisinde yer almaktadır (Şenkal, 2012). Dil ve konuşmadaki gecikmeler, zihinsel engel, işitme bozuklukları, algılama bozuklukları, gelişimsel problemler, gecikmiş konuşma, özgül dil bozukluğu, otizm ve seçici konuşmazlık tanıları kalıtsal yatkınlık olarak ifade edilmektedir (Toğram ve Maviş, 2009).

Afazi

Konuşma sürecinde oluşan kayıplara dikkat çekilerek söz yitimi anlamına gelen kavramın kişilerle sağlıklı iletişim kurma sürecinde söz, yazı ve sembollerin kullanımda oluşan bir iletişim sorunu olduğu görülmektedir. Dil bileşenlerinin yanlış ve eksik kullanımının bir konuşma bozukluğu olmadığı belirtilmektedir (Kargın, 1993). Farklı bir tanımda afazi; insan beyninin gelişim sürecinde oluşan hasar sonucu konuşma, anlama, anlamlandırma, tekrar etme, okuma ve yazma becerilerinin kaybı olarak belirtilmektedir. Bu hasar sonucunda merkezi sinir sistemi bu becerilerin sağlıklı şekilde çalışmasına katkı sağlayamamıştır. Afazi tanısı alan çocukların konuşmaya teşvik ettirilmesi ve bu konuda desteklenmesi oldukça önemlidir (Erdem, 2013).

Kekemelik

Konuşma için gerekli olan kasların çalışma fonksiyonlarını yerine getirememesiyle kekemelik ve benzeri bozukluklar oluşmaktadır. Kekemelik; konuşurken takılma, uzatma, duraklama ve tekrarların olmasıyla oluşan ve konuşmanın akıcılığının, zamanlamanın ve anlaşılabilirliğinin olumsuz etkilendiği bir konuşma kusurudur. Toplumsal etki göz önünde bulundurulduğunda diğer konuşma kusurlarına göre daha fazla önem arz etmektedir. Kekemelik, fiziksel, bilişsel ve psikolojik temelli olmaktadır. Farklı bir tanımda kekemeliğin duygusal bir travma sebebi ile oluşabildiğini ve kişinin kişiliği ile bağlantılı olabileceği belirtilmiştir (Erdem, 2013). Kekemelik, bir konuşma engeli olması dışında; kişinin sosyal hayatı içerisinde karşılaştığı bir engeldir. Rahat ve akıcı bir konuşma gerçekleştiremeyen birey toplum tarafından sosyal ve psikolojik yönden baskı hissetmektedir. Kekemelik bir iletişim kusuru olmasına rağmen,

kişiyi duygusal olarak da etkilemektedir. Özellikle çocuklar bu durumlarla başa çıkamadığında özgüven eksikliği, problem çözme, sosyal yeterlilik gibi konularda kendilerini yetersiz hissetmektedirler (Swan, 1993; akt: Terzi, 2008).

Psikolojik Dayanıklılık

Psikolojik dayanıklılığı desteklemek amacıyla yapılan çalışmalar okul öncesi dönemde başlar ve hayatımızın sonraki dönemlerinde devam eder. Çocuğun kişilik yapısının şekillendirilmesi, günlük yaşam becerilerinin kazandırılması gibi özellikleri bünyesinde barındıran psikolojik dayanıklılık; çocuğun psikolojik, sosyal, bilişsel ve dil yönünden desteklendiği en önemli noktalardan biridir. Psikolojik dayanıklılık, mükemmel olmak demek değil olaylara karşı daha dayanıklı olmak demektir. (Aktan ve Önder, 2018).

Çocukluk dönemlerinde karşılaşılan güç durumları aşabilmek için bireyin gösterdiği özveri psikolojik dayanıklılığı olumlu etkilemektedir. Yaşamında güçlüklerle karşılaşan çocuk büyüdükçe, psikolojik dayanıklılığı da onunla birlikte büyür. Psikolojik dayanıklılığın ilk adımları çocukluk döneminde atılmaktadır. Çocukluk döneminde verilen mücadeleyle gelişen psikolojik dayanıklılık ilerleyen dönemlerde bir kişilik özelliği olarak bireyle devam etmektedir. Psikolojik dayanıklılık koruyucu etmenlerden ve risk faktörlerinden etkilenmektedir (Kavi ve Karakale, 2018).

• Koruyucu etmenler

Koruyucu etmenler bireysel, aile ve çevresel olarak üç başlık altında incelenmektedir. Bireysel koruyucu etmenler; kişinin sahip olduğu içsel becerileridir. Öz-yeterlilik, sağlıklı iletişim kurabilme, sosyal beceri, otokontrol, yardım alabilme becerisi ve bilişsel/zekâ olarak adlandırılmaktadır. Ailesel ve çevresel koruyucu etmenler ise dışsal etmenler olarak belirtilmektedir. Ailesel etmenler; destekleyici bir ebeveyn, aile içerisinde sağlıklı iletişim, aile içinde dürüst beklenti ve çaba olarak sınıflandırılırken; çevresel etmenler ise nitelikli bir yetişkin ile destekleyici ilişkiler, akran desteği, nitelikli toplumsal kaynaklar olarak sınıflandırılmaktadır (Öncü ve Yağbasanlar, 2018).

• Risk Faktörleri

Risk faktörleri bireysel, ailesel ve çevresel yönden incelenmektedir. Bireysel risk faktörleri; bireyin endişeli olması, sağlıklı iletişim kuramaması, kendini

ifade edememesi ve kendini yetersiz hissettiği durumlarla karşılaştığı zaman baş edememesi halidir (Kavi ve Karakale, 2018). Ailesel risk faktörleri; ebeveynlerin çocukları ile yaşadıkları sağlıklı ilişkiler ve aile içi şiddet (ölüm, kayıp ve hastalık) gibi konularda kendini toparlayamadığı süreçler olarak incelenmektedir. Örneğin; parçalanmış ailelerde çocukların yaşadığı süreçlerde aile desteği alamayan çocuklarda oluşan karamsarlık ve huzursuzluk da risk faktörleri içerisinde yer almaktadır. Çevresel risk faktörleri, bireyi olumsuz etkileyen toplumsal olaylar işsizlik, göç, ekonomik, eğitim ve sağlık alanındaki yetersizlikler, savaş gibi durumlarda oluşmaktadır. Toplum tarafından sosyal destek göremeyen birey, topluma ait olmak ve kabul görmek ister. Toplum tarafından destek alabilen bireyler ise karşılaştığı olumsuzluklar karşısında daha güçlü kalabilmektedir (Kavi ve Karakale, 2018).

Yaşantılar karşısında farklılık gösteren ve rahatsızlık veren yaşamsal durumlarda kişinin, sağlıklı, başarılı bir adaptasyon sürecine etki eden kişisel özellikleri ve kişinin kazandığı becerilerin, psikolojik dayanıklılık bağlamında farklı alt başlıklar altında incelendiği görülüp, bu alt başlıklar literatürde yerini almaktadır (Luthar vd., 2000).

1. Etkili İletişim

Anne rahminde oluşmaya başlayan insanın yaşamını sürdürme şekli olarak nitelendirilen iletişim, insanların birbirleriyle uyum ve birlik içerisinde yaşamasını sağlayan bir olgudur. İletişim iki adımdan oluşmaktadır. İlk adımı karşımızdaki kişiyi dinlemek, anlamak olarak değerlendirilirken, ikinci adımı ise anlaşmak şeklinde değerlendirilir. Kişi, iletişim kurmakta zorlandığı bireyleri anlamadığını ve o bireyler tarafından anlaşılmadığını düşünür. Bu bağlamda oluşan iletişim sürecini sağlıklı olarak değerlendiririz. Bu sebeple sağlıklı iletişim kurabilmek için önce karşımızdaki kişiyi anlamamız gerekmektedir. İletişim sadece kendimizi anlatmak için değil; anlamak, öğretmek ve farklı kişilerle paylaşım yapabilmek için kullanılmaktadır (Eroğlu ve Yüksel, 2013).

İletişim; sadece kelimelerden değil aynı zamanda ses tonu ve beden dilinden oluşmaktadır. Karşımızdaki kişi ile sağlıklı bir iletişim kurabilmek için kelimelerden daha çok, kelimelerin nasıl söylendiği ve jest-mimiklerin kullanımı daha etkili olmaktadır (Eroğlu ve Yüksel, 2013). Konuşmayı anlamlandırabilmek, soru sorabilmek ve geri bildirimde bulunabilmek için etkin dinleme becerisi ile işbirliği içerisinde olmak ve konuşan kişi ile birlikte işbirliği içerisinde olmak, anlama ve kavrama bağlamında oldukça

önemlidir. Empati, etkin dinleme, kendini açma ve ifade edebilme becerileri etkili iletişim için önem taşımaktadır. Konuşma sırasında empati kurmak, karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlayabilmek ve özverili yaklaşabilmesini sağlamaktadır. Konuşma sırasında etkin dinlemenin gerçekleşebilmesi için ses tonu, jest ve mimiklerle desteklenmelidir (Aral ve Şahin, 2012).

2. Sosyal Yeterlilik

Konuşma ve dil bozukluğu gösteren çocuklarda iletişim becerisi ve sosyal etkileşim becerilerinde bozulmalar olduğu görülmektedir. İletişim kurma ve devam ettirme süreçlerinde sorun yaşayan çocuklar sadece akranları tarafından değil aile ve çevresindeki kişilerle de sorun yaşamaktadır. Yetersiz iletişim ve sosyal etkileşim becerileri hayatının sonraki dönemlerinde de sorun yaşamasına neden olmaktadır. Sosyal anlamda yetersiz olan çocuklar akranları ve aileleri tarafından anlaşılma, kabul görmeme gibi durumlarla karşılaştığında uygunsuz davranışlar sergilemektedirler (Özdemir ve Selimoğlu, 2018). Sosyal yeterlilik kavramı araştırmacılar tarafından incelenmiş lakin her araştırmacı bu kavramı farklı şekillerde açıklamaya çalışmıştır. Kişinin sahip olduğu ilgi, yetenek ve bilişsel zekâdan çok; odaklanma, içsel denge, duygusal zekâ ve sosyal becerilerle birlikte davranış ve tutumlarının da sosyal yeterlilik açısından gerekli olduğu belirtilmektedir (Aktan ve Önder, 2018).

3. Öfke Kontrolü

Kişi ve çevresindeki kişiler arasındaki iletişimi kurma, sürdürme ve bitirme sürecini duygularımız ifade eder. Duygularımızdaki değişimler; duygunun yoğunluğu ve duyguyu hissettiğimiz sürece görülebilmektedir (Aktan ve Önder, 2018). Bireyin haksızlık karşısında gösterdiği tepkiye öfke olarak adlandırılmaktadır. Öfke, kızgınlık ve saldırganlık anlarında bireyin mantıklı düşünemediği duygu sürecidir. Birey; aşağılandığı, haksızlığa uğradığı, eleştirildiği ve rahatsız edici bir durum yaşadığı zaman öfkelenebilir. Bazı bireyler öfkelenedikleri durumlarda duygularını kontrol edebilirken kimileri de durum sonlandıktan sonra öfkesinin farkına varmaktadır (Şahin, 2005).

Çocuklar öfkelerini çeşitli şekillerde göstermektedir; öfke krizleri geçirme, zıtlasma, şikâyet etme, eylemlerini kontrol edememe (dürtüsellik), kavgâ etme ve şiddet gösterme gibi davranışlarda bulunabilirler (Cloud ve Townsend, 2019). Belirtilen davranışlarda bulunan çocuklar, günlük

yaşantısında saldırgan olabilmekte ya da karşılaştıkları kişilerin duygu ve düşüncelerini anlamada zorlanmaktadırlar. Öfkeli davranış sonrasında davranışlarının sonuçlarını değerlendiremeyen çocukların, sosyal problem çözme becerilerinin başarısız olduğu gözlenmektedir (Besley, 1999; akt: Şahin, 2006). Sosyal problem çözme becerilerinde sorun yaşayan çocukların; yardım alabilme, sosyal uyum gibi becerilerde de zorlandıkları görülmektedir. Bu bağlamda çocuk, öfkeyi ortaya çıkaran duyguları doğru şekilde tanımlayarak öfke kontrolünü sağlamayabilmektedir (Cloud ve Townsend, 2019).

4. Dikkat

Dikkat, çevredeki uyarıcıların farkında olmak olarak ifade edilmektedir. Bu uyarılar düşünce gibi içsel ya da etrafımızdaki ses ve görüntü gibi dışsal olabilmektedir. Dışsal uyarıların bazıları duyu organları tarafından algılanabilirken bazılarını algılamak güçtür. Uyarıcılar kendine özgüdür ancak içinde bulunduğu duruma göre bazen direkt algılanabilirken bazen seçilerek algılanmaktadır (Gözalan ve Koçak, 2014). Konuşma ve dil bozukluğu yaşayan çocuklarda okumaktan sıkılma, harf ve heceleri kaybetme, okurken hata yapma ve okuma hızında sorun yaşama çocukta dikkat eksikliği sorununa sebep olmaktadır (Abalı, 2018).

5. Özgüven Gelişimi

Özgüven, çocuğun kendi yapabileceklerini kabul edip kendine güvenmesi ve kendini sevmesi olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun, kendi kararlarını verebilmesi ve yapabileceklerini kanıtlama çabası özgüven gelişimi için önemlidir. Çocukta özgüven gelişimi için onunla oyun oynanmalı (Bulut ve Kılıçaslan, 2009), ona rol model olunmalı, kendisini rahatça ifade edebilmesi sağlanmalı, farklılıklara karşı hoşgörülü olması ve kendisine saygı duyması sağlanmalıdır (Sarı, 2016). Çocuğun özgüvenin yüksek ya da düşük olması duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemektedir. Ayrıca çocuğun özgüveninin yüksek olması ruh sağlığının en önemli etmenlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Aktan ve Önder, 2018).

6. Kişilik Özellikleri

İnsanları birbirinden farklılaştıran temel etmenlerden biri kişiliktir. Bir insanı duygu, düşünce, tutum ve davranış özellikleriyle diğer insanlardan farklılaştıran o insanın kişiliğidir. Nasıl ki toplumun yaşayış şeklini kültür şekillendiriyorsa insanın yaşama biçimini de kişilik şekillendirmektedir. Kişilerin benzer olaylar karşısında verdikleri farklı tepkileri

anlamlandırmaları ve kullandıkları çözüm yollarını kişilik özellikleri belirlemektedir (Zel, 2006; akt: Erkuş ve Tabak, 2009). Psikolojik dayanıklılığı destekleyen kişilik özellikleri; öz-yeterlilik, özsaygı, özgüven ve yaşam doyumu olarak ifade edilmektedir (Werner, 1989; akt: Kararırmak, 2006). Özgüveni, özyeterliliği yüksek olan bireylerin yaşadıkları güçlüklerle daha başarılı şekilde başa çıktıkları görülmektedir (Rutter, 1985; akt: Kararırmak, 2006). Kişiliği tanımlayan bireysel farklılığı açıklayan farklı modellerden biri beş faktör kişilik özelliğidir. Bu kişilik özellikleri; sorumluluk, uyumluluk, duygusal denge, açıklık ve dışadönüklük olarak literatüre geçmiştir (Erkuş ve Tabak, 2009).

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmış olup, araştırma süresince gözlem yapılmıştır. Fenomenolojik desen, nitel araştırmada çalışılacak olan konunun kendi içinde derinlemesine bir araştırma olmasını ve kolay anlaşılmasını sağlamaktadır (Karataş, 2015). Fenomenolojik çalışma, araştırma sürecindeki deneyimin anlamlandırılmasıdır. Fenomenolojik çalışmanın temeli Edmund Husserl'in araştırmalarına dayanmaktadır. Fenomenolojik çalışma, gündelik hayatta karşılaştığımız derinlemesine anlamlandıramadığımız süreci incelemektedir (Tekindal ve Uğuz Aksu, 2020).

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama DKT'ler ile birlikte gözlem amaçlı seanslara katılım sağlanmıştır. Gözlem sırasında alınan notlar ve gözlem esnasında çekilen videoların daha sonradan tekrar tahlili yapılmak suretiyle verilerin toplanması tamamlanarak gerekli tespitler yapılmıştır.

Prosedür

Dil konuşma terapistleri (DKT) ile birlikte yapılan bu çalışmada, yöntemsel olarak DKT'lerin yöntemlerine başvurulmuştur. Bu yöntemler; sosyal beceriler, DKT teknikleri ve komut çalışmalarıdır. Çalışma grubunda takip edilen çocukların sosyal becerilerine bakıldığında; fiziksel bir rahatsızlığının olup olmadığı ve kaba motor becerilerini yerine getirip getirmediği incelenmiştir. Çocuklarla yapılan gözlem süreci; sınıfa girilen andan itibaren çocuğun sosyal becerileri, sınıf içerisindeki tavırları ve ders esnasında öğretmeni ile kurduğu bağı, göz teması süresi, komutları nasıl algıladığı, dikkati, sosyal uyum becerileri ve kişilik özellikleri 40'ar dakikalık periyotlarla, 2 ay boyunca eğitim öncesi ve sonrası olarak

gerekli notlar alınıp çıkarımlarda bulunarak araştırma tamamlanmıştır. Montunu çıkarıp asabilme, kıyafet bilincinin yerine oturması gibi beceriler öncelikli olarak takip edilmiştir. Konuşma güçlüğü yaşayan bu gruptaki çocuklar üzerinde kullanılan DKT teknikleri ise; hikâye kartları, konuşma ses kartları, olay örgüsü oluşturma kartları, taklit yeteneğini geliştirme, hayvanlarla oyun oluşturma, hayvan sesleri çıkarma, kuklalar ile iletişim, balon şişirme, pipet ile topa üfleme, boya ve resim kullanımı ile dikkat ve odaklanmasını sağlama çalışmalarıdır. Komut çalışmalarında çocukların göz hizasınainilerek kurulan göz teması ile komut çalışmaları yapılmıştır. Çalışma grubunda yer alan çocuklara verilen komutlar ise; kalemi ver, kalemi tut, defteri ver, çizgiyi çiz, çizginin üstünden geç, hikâyeyi oku, hikâyeyi baştan oku, montunu as, kitabı al, kartı oku şeklindeki komutlarla çalışma grubunda yer alan çocukların gelişimleri gözlemlenmiştir.

DKT'lerin kullandıkları diğer teknikler ise şöyledir;

- Floortime Tekniği; sözel iletişim taklit kabiliyetleri sembolik oyun kabiliyetleri, akranlar arası diyalog, sosyal uyum kabiliyetleri ve akademik açıdan bireyin gelişimi üzerinde pozitif etkilerinin artışına sebebiyet veren bir tekniktir (Solomon vd. 2007; Kars vd. 2020),
- Millieu Tekniği; gelişimsel teoriyi, uygulamalı davranış analizi ile harmanlayan eklektik unsurları olan bir tekniktir (Kaiser vd. 1991; Güzel-Özmen 2005),
- Akıcı Okuma teknikleridir (Bilge 2019).

Araştırmada kullanılacak olan veriler GOP Doğru Rakam Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde eğitimine devam eden 10 öğrenciyi gözlemleyerek elde edilmiştir. Araştırmacı katılımcıların rahat olabilmesi için olağan süreçte katılımsız gözlem yapmış olup, araştırma öncesinde katılımcıların ebeveynlerine veli onam formu ile bilgi verilmiş ve izin alınmıştır. Verilerin araştırma dışında kullanılmayacağı ve kişisel verilerin paylaşılmayacağı belirtilmiştir.

Gözlem süreci başlatılmadan önce her bir katılımcının ebeveyni ile ön görüşmeler yapılmış, görüşmeyi yapacak araştırmacı kendini tanıtmış, araştırma sürecinin amacını katılımcılara açıklamış ve gönüllülük onam formu doldurtulmuştur. Araştırma sürecinde yapılandırılmış gözlem kullanılarak araştırma grubunda yer alan katılımcılarla günde ortalama 40 dakika bireysel gözlem yapılmıştır. Yapılan gözlemler ebeveyn izni ile fotoğraf ve video kaydına alınmıştır.

Araştırma Grubu

Bu araştırmada GOP Özel Doğru Rakam Rehabilitasyon Merkezlerine devam eden konuşma güçlüğü çeken 4 ila 7 yaşlarındaki 10 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcılar, amaçsal örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 10 öğrenciye ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın çalışma grubuna dair demografik bilgiler

Rumuz	Cinsiyet	Yaş	Kardeş Sayısı	AED	BED	SED	GS
A	Kız	7	2	İlkokul	Orta	Düşük	Hafta/1
B	Kız	5	3	İlkokul	Orta	Düşük	Hafta/1
C	Erkek	6	2	Orta	Lise	Orta	Hafta/1
D	Erkek	5	3	İlkokul	Orta	Düşük	Hafta/1
E	Erkek	4	3	Orta	Lise	Orta	Hafta/1
F	Kız	6	3	İlkokul	Lise	Düşük	Hafta/1
G	Kız	7	2	Orta	Orta	Düşük	Hafta/1
H	Erkek	6	4	İlkokul	Orta	Orta	Hafta/1
I	Erkek	5	2	Orta	Lise	Orta	Hafta/1
J	Kız	5	3	İlkokul	Orta	Düşük	Hafta/1

AED: Anne Eğitim Durumu; BED; Baba Eğitim Durumu; SED: Sosyo-Ekonomik Düzey; GS: Görüşme Sıklığı

Verilerin Analizi

Gözlem sonrasında ulaşılan verilerin belirtilen alt başlıklara göre yapılan analizinde betimsel analiz veya içerik analizi kullanılabilir (Cansız Aktaş, 2015). Yıldırım ve Şimşek’e (2003) göre; Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş konulara göre özet ve yorumunu barındıran bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde aktarılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Bu çalışmada yapılandırılmış gözlem tekniği ile elde edilmiş veriler, psikolojik dayanıklılık göstergesi olarak belirtilen boyutlar üzerinden incelenerek betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu sebeple gözlem esnasında

çocukların davranış ve tutumlarının, psikolojik dayanıklılık başlıkları altında tek tek değerlendirilmesi yapılmıştır (Tümlü, 2012).

Bulgular

Bu bölümde, çocukların terapi seanslarındaki gözlem sürecinde, psikolojik dayanıklılık başlıklarını gösteren spesifik davranışları betimsel olarak gösterilmektedir.

1. Etkili İletişim

Konuşma gücünü çeken çocukların iletişim süreçlerinde zorlandıkları aileler ve öğretmenler tarafından bilinmektedir. Çocukların kendilerini sağlıklı şekilde ifade edemedikleri gözlenmiştir (Tablo 2). Kendisini ifade edemeyen çocuklarda çalışmalar öncesinde yapılan bireysel ve grup çalışmalarına katılmama, isteksiz davranma ve kapalı iletişim kurma yollarına başvurduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında çocukların dil gelişimi ile birlikte psikolojik dayanıklılıklarının arttığı gözlemlenmiştir (Tablo 3). Rakamlar ve harfler ile ilgili yapılan çalışmalarda çocukların hata yapmaktan korkmadıkları, etkinliğe kendisine güvenerek katıldığı gözlenmektedir. Benzer çalışmalar müzik ve ince motor destekleyici çalışmalar eşliğinde yapıldığında çocukların sadece öğretmeni ile değil, akranlarıyla birlikte sağlıklı bir etkileşimsürecine girdiği gözlenmektedir. Dil gelişimini destekleyen süreçte çocuklar ile yapılan kendini tanıma çalışmalarında çocukların kendilerini çekinmeden ifade edebildikleri ve konuşmayı sağlıklı bir şekilde konuşmayı sürdürebildikleri gözlenmektedir.

Tablo 2. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen iletişim becerileri

Rumuz	Konuşma	Dinleme	Göz teması
A	İçe dönük	Dinlemede dikkat dağınıklığı	2 saniye
B	Konuşmayı reddeden	Tepkisiz dinleme	4 saniye
C	Çekingen	Tepkisiz dinleme	5 saniye
D	Kendini ifade edemeyen	Tepkisiz dinleme	6 saniye

E	Konuşmayı reddeden	Tepkisiz dinleme	5 saniye
F	Kendini ifade edemeyen	Dinlemede dikkat dağınıklığı	3 saniye
G	Kendini ifade edebilen	Etkin dinleme	4 saniye
H	Kendini ifade edemeyen	Dinlemede dikkat dağınıklığı	3 saniye
I	Kendini ifade edebilen	Etkin dinleme	6 saniye
J	Dışa dönük	Etkin dinleme	3 saniye

Tablo 3. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen iletişim becerileri

Rumuz	Konuşma	Dinleme	Göz teması
A	Dışa dönük	Dikkatli dinleme	5 saniye
B	Kendini ifade edebilen	Dinlemede dikkat dağınıklığı	7 saniye
C	Dışa dönük	Etkin dinleme	8 saniye
D	Kendini ifade edebilen	Dinlemede dikkat dağınıklığı	9 saniye
E	Kendini ifade edebilen	Dikkatli dinleme	7 saniye
F	Kendini ifade edebilen	Etkin dinleme	5 saniye
G	Kendini ifade edebilen	Dikkatli dinleme	8 saniye
H	Kendini ifade edemeyen	Etkin dinleme	6 saniye
I	Kendini ifade edebilen	Etkin dinleme	8 saniye
J	Dışa dönük	Etkin dinleme	7 saniye

2. Sosyal Yeterlilik

Kendisini sosyal açıdan yetersiz hisseden çocuklar yalnızlık hissi, sosyal

doyumsuzluk ve psikolojik dayanıklılık konularında destek olarak yetkinliğini sağlamayabilmektedir (Tablo 4). Yapılan çalışmalarda hem bireysel hem de grup çalışmalarında çocuklarla yapılan etkinliklerde çocukların öz yeterliliği ve sosyal yeterliliği hakkında çalışmalar yapılmaktadır. Akranına yardım etme, yardım alabilme, sosyal problem çözme, duyguları anlayabilme gibi konularda çocukları destekleyecek etkinliklerde çocukların psikolojik dayanıklılıklarının olumlu şekilde arttığı gözlenmektedir (Tablo 5). Sosyal uyum sürecinde arkadaşları ve öğretmeni ile kurduğu sağlıklı ilişkilerle birlikte gelişen ve değişen yaşam koşullarına adapte olması çocuğun özerkliğini kullanabildiği anlamına geldiği görülmektedir.

Tablo 4. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen sosyal yeterlilikler

Rumuz	Sosyal uyum	Yardım alabilme	Sosyal Problem Çözebilme	Duyguları anlamlandırma
A	SUS / EUS	Yardım kabul etmez	Problemi tanımaz	Duygularını tanımaz
B	SUS / EUS / AUS	Yardım kabul etmez	Probleme direnir	Duygularını tanımaz
C	SUS / EUS	Yardım kabul etmez	Problemi anlamaz	Duygularını tanımaz
D	SUS / EUS / AUS	Yardım kabul etmez	Problemi direnir	Duygularının tanır
E	SUS / EUS / AUS	Yardım kabul etmez	Problemi anlamaz	Duygularını tanımaz
F	SUS / EUS	Yardım kabul etmez	Problemi tanır	Duygularını tanımaz
G	SUS / EUS	Yardım kabul eder	Problemi tanır	Duygularının tanır
H	SUS / AUS	Yardım kabul etmez	Problemi anlamaz	Duygularını tanımaz
I	SUS / EUS	Yardım kabul eder	Problemi tanır	Duygularının tanır

J	Uyum sağlar/ Çabalar	Yardım ister	Problem çözümü yolu arar	Duyularını anlamlandırır
SUS: Sınıfa uyum sağlamaz EUS: Etkinliğe uyum sağlamaz AUS: Arkadaşlarına uyum sağlamaz				

Tablo 5. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen sosyal yeterlilikler

Rumuz	Sosyal uyum	Yardımalabilme	Sosyal Problem Çözebilme	Duyularını anlamlandırma
A	SUS / EUS	Yardım kabulemez	Problemi tanımaz	Duyularını tanımaz
B	SUS / EUS / AUS	Yardım kabulemez	Probleme direnir	Duyularını tanımaz
C	SUS / EUS	Yardım kabul etmez	Problemi anlamaz	Duyularını tanımaz
D	SUS / EUS / AUS	Yardım kabul eder	Problemi tanır	Duyularının tanır
E	SUS / EUS / AUS	Yardım kabul etmez	Problemi tanır	Duyularını tanımaz
F	SUS / EUS	Yardım kabul etmez	Problemi tanır	Duyularını tanımaz
G	SUS / EUS	Yardım kabul eder	Problemi tanır	Duyularının tanır
H	SUS / AUS	Yardım kabul etmez	Problemi anlamaz	Duyularını tanımaz
I	SUS / EUS	Yardım kabul eder	Problemi tanır	Duyularının tanır
J	Uyum sağlar/ Çabalar	Yardım ister	Problem çözüm yolu arar	Duyularını anlamlandırır
SUS: Sınıfa uyum sağlamaz EUS: Etkinliğe uyum sağlamaz AUS: Arkadaşlarına uyum sağlamaz				

3. Öfke Kontrolü

Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklar kendilerini ifade edemedikleri anlaşılmadıklarını düşündükleri için öfkelenebilir ve yıkıcı davranışlar sergiledikleri gözlenmektedir. Planlı bir şekilde ortaya çıkmayan öfke; çocuğun kendini ifade edememesi, alay edildiğini veya haksızlığa uğradığını düşünmesi ile sonucunda gerçekleştiği gözlenmektedir (Tablo 6). Öfke süreçlerinde çocuk öncelikle kendisine, dolaylı olarak çevresine, arkadaşlarına ve ailesine zarar vermektedir. Öfke her zaman yıkıcı bir konuşma ve davranışla ortaya çıkmaz. Kendisini ifade edememesi üzerine ifade etmekten vazgeçen bir öğrencimizin, karşısındaki kişinin kendisini anlamayacağını düşünerek iletişim kurmak istemediği gözlenmiştir. Bu süreçte çocuğun konuşma ve dil becerilerinde gecikmeler yaşanmaktadır. Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda ses, harf ve hece çalışmalarıyla birlikte konuşma ve dil gelişimi sürecinde öfke kontrolü üzerine yapılan etkinliklerde daha kontrollü davrandıkları gözlenmiştir. Artık kelimelerle cümle kurabilen kendisini ifade edebilen çocuk öfkesini kontrol edebilmektedir. Öfke kontrolünü sağlayan bu süreçte çocukların psikolojik dayanıklılıklarının olumlu şekilde geliştiği gözlenmektedir (Tablo 7).

Tablo 6. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen öfke sorunları

Rumuz	Tepki gösterme biçimi	İletişim kurmama
A	Bağırma davranışı	Sürece devam eder
B	Öğretmene fiziksel dokunma	Süreçle sonlandırır
C	Öğretmene küsme davranışı	Süreçle ilgilenmez
D	Öğretmeni dinlememe	Süreçle sonlandırır
E	Etkinliğe katılmama	Süreçle ilgilenmez
F	Etkinliğe katılmama	Süreçle ilgilenmez
G	Öfkesini tanır	Süreci tanımlar
H	Öğretmeni dinlememe	Süreçle ilgilenmez
I	Öfkesini tanır	Süreci tanımlar
J	Öfkesini kontrol eder	Süreci yönetir

Tablo 7. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen öfke kontrolündeki gelişmeler

Rumuz	Tepki gösterme biçimi	İletişim süreci
A	Öğretmeni dinlememe	Sürece devam eder
B	Öğretmene küsme davranışı	Süreçle ilgilenmez
C	Öğretmene küsme davranışı	Süreçle ilgilenmez
D	Öğretmeni dinlememe	Süreçle sonlandırır
E	Öfkesini tanır	Süreci tanımlar
F	Öfkesini tanır	Sürece devam eder
G	Öfkesini tanır	Süreci tanımlar
H	Öğretmeni dinlememe	Sürece devam eder
I	Öfkesini tanır	Süreci tanımlar
J	Öfkesini kontrol eder	Süreci yönetir

4. Dikkat

Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda odaklanma ve dikkat süreçlerinin istemli şekilde gelişebilmesi için hikâye okuma, hikâye tamamlama ve hikâye kartlarıyla hikâye oluşturma etkinliklerinde geliştiği gözlenmektedir. Hikâye anlatımlarında görsel olarak kullanılan kukla gibi materyallerin çocukların ilgisini çektiği gözlenmektedir (Tablo 8). Eşleştirme ve kodlama gibi çalışmalarında çocukta odaklanma ve dikkat sürecinde olumlu bir etki sağladığı görülmektedir. Konuşma ve dil bozukluğu yaşayan çocuklarda dikkat eksikliği çocukların gelişim süreçleri için oldukça önemlidir. Dikkat ve odaklanma çalışmaları yapılarak çocuğun etkinliklerde daha aktif olması daha istekli olması gerekmektedir (Tablo-9).

Tablo 8. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen dikkat ve odaklanma süreleri

Rumuz	Dikkat Süresi	Odaklanma
A	3 Saniye	4 Defa
B	5 Saniye	5 Defa
C	5 Saniye	4 Defa
D	4 Saniye	3 Defa
E	5 Saniye	3 Defa
F	3 Saniye	5 Defa

G	6 Saniye	3 Defa
H	4 Saniye	3 Defa
I	4 Saniye	4 Defa
J	3 Saniye	3 Defa

Tablo 9. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen dikkat ve odaklanma süreleri

Rumuz	Dikkat Süresi	Odaklanma
A	8 Saniye	5 Defa
B	8 Saniye	6 Defa
C	7 Saniye	5 Defa
D	9 Saniye	5 Defa
E	7 Saniye	5 Defa
F	6 Saniye	7 Defa
G	8 Saniye	5 Defa
H	6 Saniye	5 Defa
I	5 Saniye	6 Defa
J	6 Saniye	4 Defa

Tablo 8 ve 9’da çocuğun sınıf içerisindeki dikkat süresi verilmiştir. Öğretmenin çocuğun adıyla ve etkinlik için seslendiği süreçler odaklanma başlığı altında verilmiştir. Örneğin; Cansu buraya bak, Cansu, Cansu şimdi etkinliğe bakalım gibi öğretmenin tekrarı odaklanma ve çocuğun her odaklanmadaki dikkat süresi verilmiştir.

5. Özgüven Gelişimi

Anlaşılmadığını ve yargılandığını hisseden çocuklarda düşük özgüven görülmektedir. Kendini ifade edebilen ebeveynlerine ve çevresine daha az bağlı olan çocuklarda yüksek özgüven görülmektedir (Tablo 10). Konuşma gücünü yaşayan çocukta konuşması, akıcı konuşması ve sosyal becerilerin gelişimi için çocuğa baskı yapıldığında özgüvenin zedelendiği görülmektedir. Baskıyla ve zorlamayla karşı karşıya kalan çocuklarda içine kapanma, konuşmama gibi davranışlar görülmektedir. Travmalar, kendini yetersiz hissetme, hayal kırıklığı gibi durumların özgüven gelişimini olumsuz etkilediği görülmektedir. İçine kapanmanın dışında bazı çocukların anne ve babanın sevgisini alabilmek için konuşma sürecinde yalnız ve tükenmiş hissettikleri gözlenmektedir. Konuşma gücünü yaşayan

çocuklarda buldukları süreç içerisinde onlara sevgilerini hissettiren ebeveyn ve öğretmenleriyle birlikte sürece daha motive olmuş şekilde devam ettikleri gözlenmektedir (Tablo 11).

Tablo 10. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen özgüven sorunları

Rumuz	Günlük yaşam becerileri	Benlik saygısı	Problem çözme becerisi
A	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi tanımaz
B	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Probleme direnir
C	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi anlamaz
D	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi direnir
E	Öz bakım becerilerini gerçekleştiremez	Fiziksel özelliklerini bilmez	Problemi anlamaz
F	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkındadeğil	Problemi tanır
G	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkındadeğil	Problemi tanır
H	Öz bakım becerilerini gerçekleştiremez	Fiziksel özelliklerini bilmez	Problemi anlamaz
I	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkındadeğil	Problemi tanır
J	Becerileri gerçekleştirir	Kendine saygı duyar	Problem çözüm yolu arar

Tablo 11. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen özgüven gelişimi

Rumuz	Günlük yaşam becerileri	Benlik saygısı	Problem çözme becerisi
A	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi tanımaz
B	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Probleme direnir
C	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi anlamaz
D	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi direnir
E	Öz bakım becerilerini gerçekleştiremez	Fiziksel özelliklerini bilmez	Problemi anlamaz
F	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkında değil	Problemi tanır
G	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkında değil	Problemi tanır
H	Öz bakım becerilerini gerçekleştiremez	Fiziksel özelliklerini bilmez	Problemi anlamaz
I	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkında değil	Problemi tanır
J	Becerileri gerçekleştirir	Kendine saygı duyar	Problem çözüm yolu arar

6. Kişilik Özellikleri

Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda içedönük ve nevrotik kişilik özelliklerinin görüldüğü gözlenmektedir (Tablo 12). Karşılaştığımız güçlüklerle başa çıkabilme ve uyum sağlama süreci olarak adlandırılan psikolojik dayanıklılık, çocuğun karşılaştığı güç bir durumla başa çıkabilmesi için sosyal becerilerin yanı sıra kişilik özellikleriyle desteklenmelidir. Farklı kişilik özelliği gösteren çocukların, sorun

karşısında geliştirdikleri çözümlerde farklılaşmaktadır. Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda aile ve öğretmen in çocuğun kişilik özelliklerini dikkate alarak yaptıkları konuşma ve dil çalışmalarının psikolojik dayanıklılığa olumlu katkı sağladığı gözlenmektedir (Tablo 13).

Araştırmaya katılan çocukların kişilik özellikleri dört ana grup üzerinden incelenmiştir. Bunlar; İçe dönük: Yaşamlarını yalnız yaşamayı, insanlarla iletişim kurmamayı tercih ederler. Dışa dönük: Sosyal, samimi, iletişim kurmayı seven bireyler. Normal: İlgili ve düşünceli davranışlarda bulunan, güven gibi pozitif duyguları barındıran bireyler. Nevrotik: Endişeli, kendini suçlayan, alınganlık gibi özellikler sergileyen bireyler. Bu kapsamda araştırma öncesi ve sonrası çocukların kişilik özellikleri Tablo 12 ve Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 12. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen kişilik özellikleri

Rumuz	İçe dönük	Dışa dönük	Normal	Nevrotik
A	X			
B				X
C	X			
D				X
E	X			
F	X			
G			X	
H	X			
I			X	
J		X		

X: Çocukta gözlemlenen kişilik özellerini nitelemektedir.

Tablo 13. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen kişilik özellikleri

Rumuz	İçe dönük	Dışa dönük	Normal	Noevrotik
A		X		
B	X			
C		X		
D	X			
E			X	

F	X
G	X
H	X
I	X
J	X
X: Çocukta gözlemlenen kişilik özelliklerini nitelemektedir.	

Tartışma

Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda psikolojik dayanıklılık etkili iletişim, sosyal yeterlilik, öfke kontrolü, dikkat, özgüven gelişimi ve kişilik özellikleri alt başlıklarında incelenmiştir. Çocuklar, eğitim ile nasıl sağlıklı iletişim kurabildiklerini anladıklarında, iletişimde yaptıkları hataların farkına varabilir ve olabilecek çatışmalardan kaçınabilirler (Balcı ve Ersanlı, 1998). Sağlıklı büyüme ve gelişme için alınabilecek her türlü önlem çocukta dil ve konuşma süreçlerinde yaşanan olumsuzluğun azalmasında etkili olacaktır. Yapısal nedenlerin dışında psikolojik olarak çocuk ve ortam düzenlenmeli, aile içerisinde yaşanan sorunlar bir uzman desteği alınarak çözümlenmelidir. Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda çocuğun nasıl konuştuğu değil, ne anlatmaya çalıştığını anlamak çocuğun dil gelişiminde ona yardımcı olacaktır. Çocuğun aile içerisinde ve akranlarıyla birlikte iletişim kurması desteklenmelidir. Bu süreçte ailelere düşen görevler; işitme testi yaptırmak ve bu konuda teşhis ve tedavi yapan konuşma dil terapistinden ve psikolojik danışmandan konu hakkında bilgi edinmek. Normal dil ve konuşma gelişim süreçleri hakkında bilgi edinmek, çocukla konuşma ve dil üzerine aktiviteler yapmak; birlikte kitap okumak gibi. Çocuk konuşmaktan ziyade beden dili, jest ve mimikleri ile anlatmaya çalışıyorsa bu durumu görmezden gelmeye çalışmak ve basit cümlelerle iletişimi sağlamaya çalışmak. Çevresi ve akranlarıyla rahatlıkla konuşabileceği ortamlar sağlanmalı ve sabırla beklenmeli çocuk bu süreçte desteklenmelidir. Konuşma güçlüğü yaşayan çocukların ebeveynlerinin kontrolcü ve eleştirmeye eğimli oldukları, konuşma güçlüğü yaşamayan çocukların ebeveynlerinden farklı olarak çocukları konuşurken sürekli düzeltmek isteyen, öfkeli ve aşırı düzen sağlayan bireyler oldukları görülmüştür (Van Riper, 1971; akt: Cenkseven, 2000).

Gözlem sürecine başlamadan belirtilen alt başlıklar altında çocuklar gözlemlendiğinde; çocuklarınaile, öğretmen ve akranlarıyla sağlıklı iletişim kuramadıkları kendilerini ifade edemedikleri gözlenmiştir. Kendini ifade

edemeyen çocukların özgüven gelişiminin ve sosyal yeterliliklerinin zayıf olduğu, karşılaştığı problemlerle baş edemedikleri gözlenmiştir. Bireysel ve grup çalışmalarına katılmak istemedikleri gözlenmiştir. Katıldıkları etkinlikler ve akranlarıyla kurdukları iletişim sürecinde çocukların kendilerini yetersiz hissettikleri ve bu his dolayısıyla öfke kontrollerini sağlamakta zorluk yaşadıkları gözlenmiştir. Kitap okuma, dil kartları ve müzik etkinliklerinde çocukların dikkat sürelerinin yaşlılarından kısa olduğu gözlenmiştir. Her çocuğun farklı kişilik özelliklerine sahip olması göz ardı edilmeden farklı kişilik özelliklerinde yaşadıkları sorunlarla baş edebilme becerileri gözlenmiştir. Gözlem sonrasında konuşma ve dil sorunu için destek alan çocukların kendilerini ifade edebildikleri, farklı bireylerle konuşmaktan çekinmedikleri, yeni ve farklı çalışmalara katılabildikleri gözlenmiştir. Sağlıklı iletişim kurabilen, kendini ifade eden çocukların duygularının farkında olduğu ve öfke duygusunu kontrol edebildikleri gözlenmiştir. Farklı kişilik özelliklerine sahip olan çocukların güçlü psikolojik dayanıklılık özelliklerini geliştirmelerindeki farklılıkları gözlenmiştir.

Konuşma ve dil sorunu yaşayan öğrencilerin olarak akran dayanışması, sosyal problem çözme, sosyal yeterlilik gibi psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları ile öğrencilerin psikolojik dayanıklılıklarını güçlendirmeye yardımcı olunmalıdır (Gizir, 2006). Konuşma güçlüğü yaşayan çocuk eksik bir birey değildir, bir bireydir. Güçlük yaşayan çocukların eğitimde sevgi, şefkat ve güven kavramlarının yeri önemlidir (Yavuzer, 1996). Bu çalışmada konuşma güçlüğü yaşayan çocukların psikolojik dayanıklılıkları gözlenmiş ve psikolojik olarak kendisini yeterli hisseden çocuklarda dil gelişimi daha güçlüdür.

Sonuç

Çalışmada konuşma ve dil bozukluğu yaşayan çocukların psikolojik sağlamlığı incelenmiştir. Araştırma sürecinde konuşma dil bozukluğu yaşayan çocukların kendilerini zayıf ve yalnız hissettikleri görülmüştür. Kendisini yetersiz hisseden çocuklar bu süreçte sevilmediklerini, ait olamadıklarını hissetmiştir. Gözlem sürecine başlamadan belirtilen alt başlıklar altında çocuklar gözlemlendiğinde; çocukların aile, öğretmen ve akranlarıyla sağlıklı iletişim kuramadıkları kendilerini ifade edemedikleri gözlenmiştir. Kendini ifade edemeyen çocukların özgüven gelişiminin ve sosyal yeterliliklerinin zayıf olduğu, karşılaştığı problemlerle baş edemedikleri gözlenmiştir. Bireysel ve grup çalışmalarına katılmak

istememedikleri gözlenmiştir. Katıldıkları etkinlikler ve akranlarıyla kurdukları iletişim sürecinde çocukların kendilerini yetersiz hissettikleri ve bu his dolayısıyla öfke kontrollerini sağlamakta zorluk yaşadıkları gözlenmiştir. Kitap okuma, dil kartları ve müzik etkinliklerinde çocukların dikkat sürelerinin yaşlılarından kısa olduğu gözlenmiştir. Her çocuğun farklı kişilik özelliklerine sahip olması göz ardı edilmeden farklı kişilik özelliklerinde yaşadıkları sorunlarla baş edebilme becerileri gözlenmiştir.

DKT'ler ile yapılan çalışmalar neticesinde çocukların kendilerini ifade edebildikleri, farklı bireylerle konuşmaktan çekinmedikleri, yeni ve farklı çalışmalara katılabildikleri gözlenmiştir. Sağlıklı iletişim kurabilen, kendini ifade eden çocukların duygularının farkında olduğu ve öfke duygusunu kontrol edebildikleri gözlenmiştir. Duygularının farkında olan çocuklar paylaşmaya ve empati yapabilmeye hazır durumdadır. Farklı kişilik özelliklerine sahip olan çocukların güçlü psikolojik dayanıklılık özelliklerini geliştirmelerindeki farklılıkları gözlenmiştir.

Aile bireyleri konuşma dil bozukluğu yaşayan çocukların destek almaya başlamadan önceki süreçlerinde bazı çocukların öfkeli, saldırgan, dinleme becerisinden uzak olduklarını bazı çocukların ise endişeli, güvensiz ve yüksek düzeyde alınganlık gösterdiklerini belirtmiştir. Konuşma güçlüğü yaşayan çocukların eğitim süreçlerine başlamadan ebeveynlere aile içerisinde olumsuz konuşmaların sonlandırılması gerektiği, çocuğun kendini yalnız hissetmemesi, olumsuz tutum karşısında kendisini ebeveynlerine kanıtlamak isteyen çocuğun temel isteğinin göz ardı edilmemesi ailelere bildirilmektedir. Çalışma süresince gözlemlenen çocukların temel isteğinin onları seven, kabul eden ve destekleyen bir aile olduğu açıkça görülmektedir.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlara göre psikolojik olarak kendisini yeterli hisseden çocukların; sosyal yeterlilik, sosyal kabul, özgüven, odaklanma-dikkat, duygu kontrolü ve iletişim gibi becerilerin güçlendirilmesi psikolojik sağlamlığına aynı zamanda dil gelişimine olumlu katkı sağladığı tespit edilerek çocuklar üzerinde olumlu etkilere yol açtığı gözlemlenmiştir.

Kaynakça

Acarlar, F. (1995). Türkçe Kazanımında Kullanılan Fonolojik Süreçlerin İncelenmesi ve Fonolojik Bozukluğu Olan Çocuklardaki Süreçlerle Karşılaştırılması, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Aktan, Ş. B. & Önder, A. (2018). Okul Öncesi Dönemde Psikolojik Dayanıklılık. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, Cilt; 4 Sayı: 2 ss: 20-30.
- Aral, N. & Şahin, S. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, (1)3, ss:55-66. Balcı, S. & Ersanlı, K. (1998). İletişim Becerileri Envanterinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, cilt: II, sayı:10.
- Bilge H. (2019). Okuma, Yazma ve Konuşmada Akıcılık ile Okuduğunu Anlama ve Kelime Hazinesi Arasındaki İlişki, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi: Ankara.
- Cansız Aktaş, M. (2014). Nitel Veri Toplama Araçları. Mustafa Metin (Ed.). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, s. 337-371, Ankara: Pegem Akademi.
- Cenkseven, A. (2000). Kekemelik Üzerine. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt:6, sayı:6, ss:37-48.
- Dökmen, Ü. (2008). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. Remzi Kitabevi.
- Erdem, İ. (2013). Konuşma Eğitimi Esnasında Karşılaşılan Konuşma Bozuklukları ve Bunları Düzeltme Yolları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2013 Sayı: 11,ss: 415-452. DOI: 10.14520/adyusbd.453
- Erkuş, A.& Tabak, A. (2010). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Çalışanların Çatışma Yönetim Tarzlarına Etkisi: Savunma Sanayiinde Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (2), ss:213-242.
- Eroğlu, E. & Yüksel, H. A. (Ed). (2013). *Etkili İletişim Teknikleri*. Eskişehir: TC. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, No: 1733.
- Gizir, C. A. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28) ss: 113-128.

- Gözalan, E, & Koçak, N. (2014). Oyun Temelli Dikkat Eğitim Programının 5-6 Yaş Çocukların Kelime Bilgi Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014 (4), 115-121. DOI: 10.18493/kmusekad.12328.
- Güzel-Özmen R. (2005). Otistik Bir Çocuğa Dil Öğretimi, *Eğitim ve Bilim*, Cilt:30, Sayı: 138, 18-27.
- Kaiser, A. P., Hendrickson, M. & Alpert, C. L. (1991). Milieu language teaching: A second look. *Advances in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 4, 63-92.
- Kararmak, Ö. (2006). Psikolojik Sağlamlık Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, cilt: III, sayı: 26, ss: 129-139.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, cilt: 1 sayı: 1.
- Kars S., Huri M., Kayıhan H. & Ergül Ç. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bir Çocukta DIR/Floortime Müdahalesinin Duyusal İşleme ve Uyum Davranışı Üzerine Etkisi: Olgu Sunumu, *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 8(2), 175-184.
- Kavi, E., Karakale, B. (2018). Çalışan Psikolojisi Açısından Psikolojik Dayanıklılık. *Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, cilt:7 yıl:7 ss:17. Doi: 10.31199
- Koçyiğit, M. (2016). Konuşması Geciken Çocuğa Yaklaşım Prensipleri. *ACU Sağlık Bil Dergisi*, 2017(1) ss:1-5.
- Luthar, S.S., Cicchetti, D. & Becker, B. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guide lines for Future Work, *Child Development*, May/June 2000, Volume 71, Number 3, Pages 543-562.
- Özdemir, S. & Selimoğlu, G. Ö. (2018). Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı'nın (ETEÇOM) Otizm Spektrum Bozukluğu sergileyen çocukların sosyal etkileşim becerileri üzerindeki etkililiği. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(3) ss:514.
- Öncü, H. & Yağbasanlar, O. (2018). Kavramsal Bir Bakış: Psikolojik

Dayanıklılık. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, cilt: 7 sayı: 2 ISSN: 2146- 9199.

Sarı, E. (2016). Çocuklarda Öz güven Gelişimi. *Net Medya Yayıncılık*, Antalya ss:1-12.

Solomon, R., Necheles, J., Ferch, C., &Bruckman, D. (2007). Pilot study of a parent training program for young children with autism: The PLAY Project Home Consultation program. *Autism*, 11(3), 205-224.

Şahin, H. (2005). Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, cilt: III, sayı:26.

Şenkal, A. (2012). Çocuklarda Konuşma Bozukluklarının Tedavi Yöntemleri Üzerine Düşünceler. *Psikoloji Çalışmaları*, 13 (0),ss: 91-104.

Tekindal, M. & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), ss: 153- 182.

Terzi, Ş. (2008). Üniversite Öğrencilerinde Kendini Toparlama Gücü'nün İçsel Koruyucu Faktörlerle İlişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, cilt: 35, sayı:35, ss: 397-306.

Toğram, B. & Maviş, İ. (2009). Aileler, Öğretmenler ve Dil ve Konuşma Terapistlerinin Çocuklardaki Dil ve Konuşma Bozukluklarına Yönelik Tutum ve Bilgilerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10 (01), ss: 71-85.

Tümlü, G. Ü. (2012). Psikolojik dayanıklılık düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin temas engellerinin incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Uluğ, M. (2012). Konuşma İşlevi ve Konuşma Bozuklukları. *Psikoloji Çalışmaları*, 16 (0), ss:141- 150.

Yavuzer, H. (1996). *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitabevi, İstanbul

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2003).*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara.

Zorlu Yam, A. & Tüzel İşeri, E. (2019). Algılanan Sosyal Destek ve Sosyal Yeterlik Arasındaki İlişki: Eğitim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2019 (13), ss: 51-66.

Elektronik Kaynakça

1. <https://dilkom.anadolu.edu.tr/sayfa/dil-bozuklu%C4%9Fu-ve-konu%C5%9Fma-bozuklu%C4%9Fu-ayn%C4%B1-m%C4%B1d%C4%B1r> (son erişim tarihi: 21.01.2020)
2. <https://sagligim.gov.tr/ruh-sagligi/dikkat-eksikligi-ve-hiperaktivite-bozuklugu.html> (son erişim tarihi: 21.01.2020)
3. <https://www.madalyonkurumsal.com/psikolojik-ruhsal-esneklik/> (son erişim tarihi: 21.01.2020)
4. <https://www.medicalpark.com.tr/konusma-ve-dil-terapisi/b-6878> (son erişim tarihi: 21.01.2020)

*Dünya ve Batı Edebiyatı Karşısında Kutadgu-Bilig**

Prof. Dr. Mahmut ARSLAN

İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

Sosyoloji Bölümü, İstanbul-Türkiye

mahmutarslan@aydin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-9169-4674>

Öz

Kutadgu-Bilig 1070 yılında, Malazgirt Savaşı ile Anadolu kapılarının Türklere açılışından tam bir yıl önce Kaşgar'da, Yusuf Has Hâcib adlı, hem düşünür hem de devlet adamı olan bir Türk tarafından kaleme alınmıştır. XI. yüzyılın ikinci yarısında yazılan Kutadgu-Bilig dünya ve Batı Edebiyat Tarihi bakımından 'eskiliği' ile dikkat çekmektedir. Fransız Edebiyatının en eski ürünleri olan 'Roman du Renard' ve 'Roman de la Rose' XIII. yüzyılda yazılmıştır. İtalyan Edebiyatında Dante, Petrarca, Boccaccio, XIV. yüzyıl sonlarında edebi eser üretmeye başladılar. Daha önce İtalyan Edebiyatı diye bir şey söz konusu değildir. İspanyol Edebiyatında 'le Romancero' XII. yüzyıl ürünüdür. Alman dili XI. yüzyılda 'Deutsch' yani avam-dili sayılıyor ve bu dilde herhangi bir adı anılmaya değer edebi eser, yaratılmamış bulunuyordu. 'Minnesinger' denilen şato şato dolanarak şarkı söyleyen ozanlar, XI. yüzyılın sonlarında ortaya çıktı. İngiliz Edebiyatı Tarihinde 'Eski İngiliz Devri' XI. yüzyıldan sonra başlar. Rus Edebiyatında ise en eski ve en önemli ilk edebi metin olan Nestor (1056-1113)'un 'cronique'i XII. yüzyıl ortalarında kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kutadgu-Bilig, Yusuf Has Hacıp, Dünya edebiyatı, Batı edebiyatı.*

* Geliş Tarihi / Received: 20.10.2021 - Kabul Tarihi / Accepted: 10.11.2021

DOI: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i2006

Kutadgu-Bilig against the World and Western Literature

Abstract

Kutadgu-Bilig was written in 1070 in Kashgar by a Turk called Yusuf Has Hacib, who was both a thinker and a statesman, a year before the opening of the Gates of Anatolia to the Turks as a consequence of the Battle of Manzikert. Kutadgu-Bilig, written in the second half of the 11th century, draws attention with its 'oldness' in terms of World and Western Literature History. "Roman du Renard" and "Roman de la Rose", which are the oldest works of French literature, were written in the 13th century. Dante, Petrarca, and Boccaccio began to produce a literary work at the end of the 14th century. Before them, there is no literary work that belonged to Italian Literature. "le Romancero" is a product of the 12th century in Spanish Literature. German language, "Deutsch", was accepted as the language of common people in the 11th century and there had not been created any work worth mentioning in this language. Minstrels, who are called 'Minnesinger' singing around castles, appeared at the end of the 11th century. The 'Old English Era' begins after the 11th century. In Russian literature, Nestor's (1056-1113) 'cronique', the oldest and most important first literary text, was written in the middle of the 12th century.

Keywords: *Kutadgu-Bilig, Yusuf Has Hacip, World literature, Western literature.*

Dünya ve Batı Edebiyatı Karşısında Kutadgu-Bilig

Kutadgu-Bilig 1070 yılında, Malazgirt Savaşı ile Anadolu kapılarının Türklere açılışından tam bir yıl önce Kaşgar'da, Yusuf Has Hâcib adlı, hem düşünür ve hem de devlet adamı olan bir Türk tarafından kaleme alınmıştır. Yani XI. yüzyılın ikinci yarısında yazılan Kutadgu Bilig dünya ve Batı Edebiyat Tarihi bakımından 'eskiliği' ile dikkat çekmektedir. Fransız Edebiyatının en eski ürünleri olan 'Roman du Renard' ve 'Roman de la Rose' XIII. yüzyılda yazılmıştır. İtalyan Edebiyatında Dante, Petrarca, Boccaccio, XIV. yüzyıl sonlarında yetiştiler. Daha önce İtalyan Edebiyatı diye bir şey söz konusu değildir. İspanyol Edebiyatında 'le Romancero' XII. yüzyıl ürünüdür. Alman dili XI. yüzyılda 'Deutsch' yani avam-dili sayılıyor ve bu dilde herhangi bir adı anılmaya değer edebi eser, yaratılmamış bulunuyordu. 'Minnesinger' denilen şato şato dolanarak şarkı söyleyen ozanlar XI. yüzyılın sonlarında ortaya çıktı. İngiliz Edebiyatı tarihinde 'Eski İngiliz Devri' XI. yüzyıldan sonra başlar. Rus Edebiyatında ise en eski ve en önemli ilk edebi metin olan Nestor (1056-1113) 'un 'cronique'i, XII. yüzyıl ortalarında kaleme alınmıştır.

Şimdi bu, dünyanın en ünlü milli edebiyatlarının doğuş dönemine, biraz daha yakından bakalım:

Fransız Edebiyatında 'Chanson de Geste' de denilen şiirlerin ortaya çıkışı XII. yüzyıl başlarına rastlar. XII. yüzyıl Anglonorman 'trouvère'lerin (Güney Fransa'da bunlara 'Troubadour' denilir) anlattığı 'Tristan et İseut' efsanesi de bu dönemde yazılmıştır. İlk defa XII. yüzyılın sonunda ortaya çıkan bu efsane, sadece Fransa'da değil, Avrupa'nın birçok ülkesinde ozanlar tarafından terennüm edilmiştir. Tıpkı Doğu edebiyatının bir şaheseri olan 'Leylâ ile Mecnun' gibi.

Yazarlarının çoğu bilinmeyen 'Roman du Renard', Fransız Edebiyatının başlamasında önemli bir yer tutar ve XIII. yüzyıl ortalarında kaleme alınmıştır. Didaktik ve alegorik Fransız şiirinin en güzel örneklerinden biri olan 'Roman de la Rose' de XII. yüzyıl ürünüdür.

'Chanson de Geste'ler yani müzik eşliğinde söylenen bu anonim epik parçalar, 'Carolingie' İmparatoru 'Charlemagne' in efsaneleşen savaşlarını konu alıyor. 'Chanson de Geste'lerin en eski örneği olan 'Chanson de Roland', Fransız edebiyatının 'İlyada'sı sayılır ve 1170 tarihlidir.

İtalyan edebiyat dili, Toscana lehçesine dayalı olarak DANTE, PETRARCA ve BOCCACCIO'nun elinde doğdu. Latince'nin kültür alanındaki

otoritesi, İtalya’da halk dilinin yazı dili olarak işlenmesini, Avrupa’nın her yerinde olduğundan daha çok geciktirdi. Yukarıda saydığımız Toscanalı efsanevi üçlü, XIV. yüzyılda ortaya çıktılar, İtalyan dili ve Edebiyatını birliğe ulaştıran en güçlü faktör oldular. Bu birliğin oluşmasına en uzun süre direnen, Latincenin kaleleri diyebileceğimiz kilise ve üniversite oldu.

İspanya’nın milli lisanı ‘Castilla’ dili olduğundan, İspanyol Edebiyatının incelenmesi, temel olarak bu dilde yazılmış eserlerin tarihidir. İspanyol Edebiyatının ‘Castilla’ dilindeki en eski örneği ‘Cantar de mio Cid’ (Cid’in Şarkısı) adlı kahramanlık destanı yaklaşık 1140’da yazılmıştır. Şunu da söylemek gerekir ki XIII. yüzyıl ‘Castilla’ dilinin gelişmesinde Arap etkisi de önemli bir rol oynar. ‘Toledo’lu (Tuleytule) Müslümanların hâkimiyeti döneminde Kastilya diline Arapçadan, başta ‘Kelile ve Dimne’ olmak üzere çok sayıda çeviri yapılmıştır. Yine bu dönemlerde aynı dile astronomi, felsefe ve satranç gibi konularda Arapçadan tercüme yapıldığını bilmekteyiz.

Alman Edebiyatı XIII. yüzyıl başlarında ortaya çıkan iki büyük anonim destanla başlar. Biri ‘Nibelungenlied’ ve diğeri ‘Gudrun’dur. XIII. yüzyıl ortalarına doğru ise bir tür şövalye edebiyatı olan ‘Meistersinger’ (Usta şarkıcı)lar ortaya çıktı. Yine aynı yüzyıldan itibaren dini içerikli eserlerin yanında dünyaya yönelik, eğlendirici, egzotik ve tarihi konulara ağırlık veren bir tür ‘Spielmansdichtung’ (Gezginci şairler edebiyatı) oluşur. Haçlı Seferleri dolayısıyla kendini kanıtlayan şövalye sınıfı, bu edebiyata konu olur. Daha çok güney Almanya’da gelişen bu edebiyatın temel konusunu ise, Kral Arthur, yuvarlak masa şövalyeleri ve kutsal kâse oluşturur. Ortaçağ manzum şövalye destanlarının en ünlüsü olan Eschenbach’ın ‘Parzival’ adlı eseri, XIII. yüzyılın başlarında yazılmıştır.

Modern Almancanın doğması, İncil’in Almancaya çevrilmesine kadar gecikti. İtalya ve Fransa’da Rönesans gelişirken, Almanya bu süreyi din kavgaları ile geçirdi. Denilebilir ki Luther’e kadar Alman Edebiyatı okumuş kişilerin elinde, geniş halk kitlelerine ulaşamayan Latince yazılar biçiminde kaldı. Ve ancak Lessing’in eserlerinde ‘Aufklärung’ yani aydınlanma felsefesi doğdu. Lessing, Alman Edebiyatının büyük ve bağımsız bir edebiyat olması için ‘Shakespeare’ i örnek aldı.

1066’daki Norman istilasından sonra 200 yıl boyunca İngiliz edebiyatında önemli bir gelişme olmadı. Bu iki yüz yıl İngiliz Edebiyatı bakımından ölü bir dönemdir. XII. yüzyılda yayınlanan ilk epik şiirlerde Anglonorman edebiyatından alınmış Kral Arthur öykülerine ve kahramanlığa dayalı

Germen duyarlılığına rastlanır. Bu dönemin en önemli eseri olan anonim ‘The Owle and the Nightingale’ (Baykuş ve Bülbül), halk arasında yaygın olan atışma geleneğinin ilk örneğidir ve 1189’ da yazılmıştır. Asıl didaktik şiirler XIII. yüzyılda yaygınlaşmaya başlar. Bu türün en yaygın örneği ‘King Horn’ (Kral Horn)da, kralın aşkıyla birlikte yitirilen ve yeniden elde edilen bir krallığın öyküsü anlatılır. Büyük Britanya bir ada olduğu için, üstünde yaşayanların hayatına, düşüncesine ve dolayısıyla edebiyatına deniz hâkimdir. Bir bozkır göçebesi kendini steplerde nasıl hür duyarsa; bir Arap kendini uçsuz bucaksız çölde nasıl doğal hissederse; bir İngiliz de kendini denizde o kadar tabii bir çevrede sayar. Bunun İngiliz Edebiyatına getirdiği nitelikler şunlardır; enginlik duygusu, denizcinin görkemli yalnızlığı, denizin dehşeti, insanın deniz denilen güvenilmez ve yenilmez güç ile mücadelesi. Mesela pagan dönemi İngiliz Edebiyatının en açık özelliklerinden biri de hemen bütün eserlerde görülen genel bir huzursuzluktur. Bunda deniz kadar, aylarca güneş görmeden her şeyi ince ya da kalın bir sis arkasından seyretmenin rolü vardır. Ayrıca bu huzursuzluğunun gerisinde, iklim ve doğa özellikleri kadar, o dönem Britanya’sına dışarıdan yapılan saldırıların ve kabileler arası mücadelenin etkisini de eklemeliyiz. Fakat bir de bu huzursuzluğun insan ruhuyla ilgili deruni bir nedeni, eski pagan din anlayışında görülen ruhun da bedenle birlikte öldüğüne dair inançtır ki, o dönem hemen her İngiliz’inde garip bir ölüm korkusu ve ürpertisi yaratmıştır. İngiliz ruhundaki bu korku ve ürperti Hristiyanlıktan sonra da tamamen ortadan kalkmadı. Belki de İngiltere’ de Hristiyanlığın hızla yayılmasında, önceki dinde olmayan bu unsurun Hristiyanlıkta bulunması, önemli bir faktör rolü oynamış olabilir. Hristiyanlıktan uzun yüzyıllar sonra bile pagan dönemin ejderha, peri ve cinleri yaşamaya devam etti. Mesela İngiliz Anglikanizm’inin öbür dünya anlayışı da pagan dönemin ‘Walhalla’ sına çok benzer.

Rus edebiyatının doğuşuna gelince, Slavların XI. yüzyılda Hristiyanlığı benimsemelerinden sonra edebiyat, uzun süre dini ve didaktik metinlerle sınırlı kaldı. Kilise ile devletin iç içe geçmiş olması ve art arda gelen İsveç ve Moğol istilaları, ticaretin cılızlığı, uzun süre saray ve kiliseden bağımsız bir kent kültürünün ortaya çıkışını geciktirdi. Çünkü Rus kentleri uzun süre birer askeri garnizon olarak kaldı. Yine bu nedenledir ki Rus edebiyatı ta başlangıcından itibaren hemen her devirde siyasetin bir aracı olarak görülmüştür.

Rus edebiyatının XI. yüzyıldan XIII. yüzyıl başlarına uzanan dönemi,

Kiev Edebiyatı olarak adlandırılır. Slav topluluklarının ilk defa Kiev’de merkezi bir yönetim kurmalarına bağlı olarak edebiyat hareketleri de ilk defa bu kentte yoğunlaştı. Mesela Kiev’in büyük prensi Vladimir, İngiliz Edebiyatındaki Kral Arthur’un efsanelerine benzer bir role bürünmüştür. Rus Edebiyatının günümüze ulaşan en eski eserleri arasında, Bizans Grekçesinden Rusçaya çevrilen bazı dini metinler ve bazı vakayinameler bulunmaktadır. İşte XII. yüzyılda Kievli keşiş Nestor’un derlediği ‘Povest Vremennih let’ (Geçmiş Yılların Öyküsü) bu vakayinamelerin en eskisi ve en ünlüsüdür.

Rus dilinin ilk edebi örneklerinden biri de, Kiev ve Novgorod merkez olmak üzere ortaya çıkan sözlü halk edebiyatıdır. O dönemin ozanları, masal kahramanları ‘bogatyri’lerin maceralarını anlatan değişik mit ve efsanelerden esinlenmiş ‘bylina’lar (yani epik şarkılar) okuyorlardı.

Kiev döneminin en önemli eseri ise, Novgorod Prensi İgor’un 1185’de Kıpçaklara karşı düzenlediği başarısız seferi anlatan ‘Slovo o Polku İgoreve’ (İgor Alayı Destanı)dır.

Türk Edebiyatının başlangıcına gelince;

XI. yüzyıla kadar İslam Öncesi Türk Edebiyatı, biçim ve öz bakımından milli bir nitelik taşımış ve iki koldan sözlü ve yazılı edebiyat olarak gelişmiştir. Yazının kullanılmadığı dönemlerde sözlü edebiyat kuşaktan kuşağa, ağızdan ağıza aktarılarak sürdü. İlk Türk topluluklarında din adamlığı, büyücülük, hekimlik görevlerini üstlenen ‘şaman’ ya da ‘kam’ denilen ozanlar şiirlerini kopuz denilen bir sazla dile getiriyorlardı. Bu ozanlar destan, ağıt, aşk ve doğa üzerine şiirler söylüyorlardı.

İslam öncesi yazılı edebiyat, Göktürk ve Uygur yazılarını kullanan Türk topluluklarınca oluşturuldu. Eldeki en eski yazılı metinler, buldukları yerin adıyla anılan Yenisey Yazıtları ile Orhun abideleridir. VI. ve VII. yüzyıldan kalma bu abideler Göktürk harfleriyle yazılmıştır. Bu metinler, o devirde bile Türklerin oldukça işlenmiş bir yazı diline sahip olduklarını göstermektedir. Bu abidelerden Tonyukuk, Kültigin ve Bilge Kağan adlarına dikilenler, Göktürk tarihine ışık tuttıkları gibi, Türk dil ve edebiyatının ilk yazılı örnekleri olmak bakımından da büyük değer taşırlar.

IX. yüzyıl ürünü olan Uygurca yazılmış metinler ise Mani ve Budda diniyle ilgili dualar ve ilahileri ihtiva eder. O dönemlerde yazılmış Uygurca birkaç aşk ve doğa şiiri oldukça gelişmiş bir edebiyatın varlığını göstermektedir. Ayrıca Çince ve Hintçeden Uygurcaya yapılmış birçok

çeviri bulunduğunu ünlü Alman Hindologu Walter RUBEN, ‘Budizm’ adlı eserinde ileri sürmektedir. Mesela Konfüçyüs’ün ‘Lun-Yü’ adlı eserin de Uygurca çevirisi olduğunu ondan öğreniyoruz. Ayrıca büyük Hint destanı ‘Mahabarata’ dan Uygurcaya yapılmış çeviri parçaları da bulunmuştur. Sadece bu eserler bile Çince ve Hintçeden canlı bir çeviri edebiyatının bulunduğuna önemli bir delil olabilir.

Uygurların, uygarlık merkezi sayacağımız ‘Turfan-Karahoço’ çevresinde Avrupa Araştırma Kuruluşları tarafından yapılan kazılar sonucunda, orada eski bir Türk uygarlığının varlığını gösteren birçok yazma kitap, heykel, minyatür, çini ve değerli kumaş parçaları bulunmuştur. Bazı Uygur toplulukları VIII. yüzyılda Budizm’i; Buku Han döneminde ise Hristiyanlıkla zerdüştlüğün bir karışımı olan ‘Gnostique’ Maniheizm’i kabul ettiler.

M.S. 981’de Uygur ülkesinden geçen bir Çinli seyyah Uygur başkentinde elli Budist tapınağına karşılık ancak bir tane ‘Mani’ mabedi gördüğünü yazmaktadır. Bu da Uygurlar arasında, yaygın olan inancın Budizm olduğunu açıkça göstermektedir. X. yüzyılda Uygurların büyük bir kısmı İslamiyet’i kabul ettiği halde bile, yine Uygurların önemli kısmı Budist olarak kalmaya devam etti. Nitekim XIII. yüzyılda ‘Beşbalığ’ kentinde yaşayan bir Uygur yazarı, Çince den Türkçeye Uygur harfleriyle yazılı ‘Altun Yaruk’ adlı ‘Sutra’yı tercüme edebilmiştir. Bildiğiniz gibi ‘Sutra’lar Budizm’in ayin düzeni ile ilgili kitaplardır. Ayrıca bu döneme ait Uygur harfleriyle yazılı bazı hukuki belgeler, anlaşma ve sözleşmeler vasiyetname örnekleri ve tarla satış senetleri bulunmuştur. Bütün bunlar Uygur Türklerinin İslam öncesi dönemde bile yüksek bir şehir kültürüne ulaştıklarını gösterir.

Türklerin X. yüzyıldan başlayarak İslam dinini kitleler halinde benimsemeleri, Türk edebiyatının dil, biçim ve öz açısından değişmesine yol açtı. Bu geçiş döneminde Türkler bir süre hem Uygur hem de Arap alfabesini kullandılar.

İslam’ın sadece bir millete özgü olmayıp evrensel bir niteliğinin bulunması, İslam idealinin birçok bakımdan özellikle göçebe Türklerin eski din anlayışlarına uygun düşmesi (mesela semavi bir dinle ‘Gök-dini’ ilişkisi gibi) ve daha önemlisi X. yüzyıl İslam medeniyetinin diğer inanç uygarlıklarına olan üstünlüğü, Türklerin İslamiyet’i kitleler halinde ve büyük bir heyecanla kabul etmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Mesela

M.S. 960'da Taşkent civarında iki yüz bin çadır halkın İslamiyet'i kısa bir zaman içinde kabul ettiklerini biliyoruz. Genellikle bir topluluk yeni bir dini kabul ettiği zaman, bu yeni dinin kutsal kitabının dilini de benimsemek zorunda kalır. Yeni bir din ve uygarlığın kabulü, yeni manevi değerlerin, yeni ideallerin ve yeni değer yargılarının kabulü anlamına gelir. İşte Türkler böylece 'Kur'an'ın dili olan Arapçanın ve daha önce Müslüman olan İran'ın dili Farsçanın etkisine maruz kaldılar.

Kaşgarlı Mahmud'un Türkçenin zengin bir dil olduğunu kanıtlamak ve Araplara Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı 'Divan-ü Lügat-it Türk' adlı eseri ise, yalnız dil tarihi açısından değil, folklor, etnografya ve edebiyat alanında verdiği bilgiler bakımından, XI. yüzyılda kaleme alınmış gerçek bir ansiklopedidir.

İşte bu geçiş döneminin ilk önemli ürünlerinden biri de 'Kutadgu-Bilig'dir. Tıpkı Anglo-Saksonların yüzyıllık bir süre içinde kitleler halinde Hristiyan olmaları gibi Türkler de X. yüzyılda Maveraünnehir'de kitleler halinde Müslüman oldular. Tıpkı İngiliz toplum ve edebiyatına olduğu gibi, bu kitlesel din değiştirme olayının Türk toplum yapısına ve dolayısıyla edebiyatına derin etkileri oldu. Mesela Kutadgu-Bilig'in hemen her sayfasında yeni kabul edilen dinin heyecanı hissedilir Tıpkı ilk İngiliz edebi eserlerinde olduğu gibi Kutadgu-Bilig'de de bir önceki dinle yeni kabul edilen din arasında 'iç içe' geçmeler, üst üste düşmeler görmekteyiz. Örnek olarak Kutadgu-Bilig'de İslam'ın 'cennet' ve 'cehennem' kavramlarını bulamayız, çünkü bir önceki dinin yani Budizm'in 'Nirvana' anlayışı alttan alta devam etmektedir. Ayrıca ne kadar ilginçtir ki Yusuf Has Hâcib, İslam'daki 'şeytan' kavramı yerine 'şek' sözcüğünü kullanmaktadır. Biliyoruz ki 'şek' Budizm'in şeytanıdır.

Kutadgu-Bilig, 1070'de yani Türklerin İslamiyet'i kitleler halinde kabulünden yaklaşık elli yıl sonra Kaşgar'da Balasagunlu Yusuf tarafından kaleme alınmıştır. Bu eserini Yusuf, Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a sundu. Bu sebeple YUSUF 'a "Has Hâcib" unvanı tevcih edildi. Din, ahlak ve devlet yönetimi üzerinde öğütler veren bu önemli eserinde YUSUF HAS HÂCİB, insanın yeteneklerini adalet, devlet, akıl ve kanaat olmak üzere dörde ayırıyor. Bunların somut sembolü olmak üzere 'adalet'i 'Kündoğdu' adlı bir hükümdar, 'devlet'i 'Aytoldu' isminde bir vezir, 'akıl'ı 'Ögdülmüş' adındaki vezirin oğlu, 'kanaat'ı 'Udğurmuş' isminde vezirin kardeşi temsil ediyor. Kitap baştanbaşa bunların konuşma ve tartışmaları ile geçiyor. Tartışılan birçok siyasi, felsefi ve ahlaki

konular yanında biz Kutadgu-Bilig' de, o dönem Karahanlı toplumunun bütün sınıf ve tabakalarını, esnaf ve zanaatkâr topluluklarını, sarayın bürokratik hiyerarşisini bulmaktayız. Bu da şunu gösteriyor ki, o dönem 'Kaşgar'ındaki Müslüman Türk toplumu, artık göçebe bir topluluk değil, oldukça gelişmiş bir iş bölümü seviyesine ulaşmış, sosyal gelişmenin ileri aşamalarında bulunuyordu.

IX. yüzyılda Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra yazılmış ilk İslami eser olan Kutadgu-Bilig, bizim için yalnız bir edebi unsur olmak bakımından değil, bütün Türk milletinin tarihi kaderini değiştiren yeni bir kültür ve uygarlık çevresine girmiş olmanın maddi ve manevi sıkıntılarını ve ortaya çıkmakta olan yepyeni bir sentezi aydınlatmak bakımından da çok önemlidir. XI. yüzyılda Orta-Asya Türk dünyasının geçirmekte olduğu siyasal, kültürel ve toplumsal değişmelerin, eski ve geleneksel değer yargılarının sarsılmış bulunmasının etkisiyle Yusuf Has Hâcib böyle bir eser yazarak, alt-üst olan ahlak ve siyaset ilkelerini yeniden düzenlemek istemiş olabilir.

Ünlü Rus Türkologu W. Barthold'un "XI. yüzyıl Türk dilinde böyle bir eser yazılmış olması bir mucizedir." dediği 'Kutadgu-Bilig', sadece Türk Edebiyatı Tarihi bakımından değil, aynı zamanda Türk Sosyolojisi, Türk Devlet Felsefesi ve Türk Kültür Tarihi bakımından da ele alınıp incelenmesi gereken bir hazine olarak karşımızda durmaktadır.

Literatür

Adıvar, H. E. (1940). *İngiliz Edebiyatı Tarihi- Başlangıçtan Elizabeth Devrine Kadar*, İstanbul.

Arslan, M. (1987). *Kutadgu-Bilig'deki Toplum ve Devlet Anlayışı*, İstanbul.

Auerbach, E. (1945). *Roman Filolojisine Giriş*, İstanbul.

Avısseau, P. (1967). *Littérature Française Expliquée Par Des Textes Choisis*, Paris.

Bang-Gabain, (1929-1931). *Türkische Turfan Texte*, Berlin.

Bayrav, S. (1956). *Symbolisme Médiéval*, İstanbul.

Bedier, J. (1925). *Légendes Épiques, Recherches Sur La Formation Des Chanson De Geste*, Paris.

Bedier-Hazard, (1923). *Histoire De La Litterature Française*, Paris.

Cohen, G. (1931). *Le Mouvement Litteraire Intellectuel Et Moral Au Moyen Âge*, C.VIII. S.211, Paris.

Çağatay, S. (1946). *Altun Yaruk'tan İki Parça*, Ankara.

Köprülü, M. F. (1926). *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul.

Langenbucher-Auerbach, (1970). *Başlangıcından Bugüne Alman Edebiyatı*, İstanbul.

Lanson, G. (1927). *Histoire De La Litterature Française*, Paris.

Le Coq. (1913). *Türkische Manichaica Aus Chotcho*, Berlin.

Levend, A.S. (1973). *Türk Edebiyatı Tarihi*, CI, Ankara.

Paris, G. (1887). *Histoire De La Langue Et De La Littérature Française Au Moyen Âge*, Hachette.

Ruben, W. (1974). *Buddhizm Tarihi*, Ankara.

Tekin, Ş. (1963). *Mani Dininin Uygurlar Tarafından Devlet Dini Olarak Kabul Edilişinin 1200. Yıldönümü Dolayısıyla Birkaç Not. T.D.A.Y. Belleten*, Ankara, S.1

Urgan, M. (1986). *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, C.I. İstanbul.

Vardar, B. (1998). *Fransız Edebiyatı*, İstanbul.

*Pierre Bourdieu Kavramları Ekseninde Pleasantville Filmi Analizi**

Arş. Gör. Tuğçe CELEP

*İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi, İstanbul, Türkiye*

tugcecelep@aydin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-4404-7890>

Öz

Bu makalede 1999 yılı ABD yapımı Pleasantville adlı film özetlenmiş ve analiz edilmiştir. Filmdeki sahneler Pierre Bourdieu sosyolojisindeki “sermaye”, “habitus”, “strateji” kavramları aracılığıyla açıklanmıştır. Amaç, Bourdieu kavramlarıyla ilişkisi içerisinde Pleasantville filminin sosyolojik analizini yapmaktır. Filmdeki siyah beyaz dünya, Bourdieu’nün “habitus” kavramını açıklarken renklenen dünya ise “habitus” kavramını Pleasantville halkı için geçersiz kılmaktadır. Filmde Pleasantville kasabasında yaşayanların davranış biçimlerinin asli sosyalizasyonları ile sınırlı olduğu, yeni kişilerin gelmesiyle tali sosyalizasyon yaşadıkları, bunun sonucunda da değiştikleri görülmüştür. Toplumun değişimi yeniden sosyalizasyonla gerçekleşirken bir “habitus”un dışı başka bir habitusun başlangıcıdır. Bu sebeple toplumlarda köklü değişimler gözlenmezken, değişimler ancak birer uyarlanma olabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Habitus, Pierre Bourdieu, Pleasantville, Toplumsallaşma, Tâli sosyalizasyon.*

* Geliş Tarihi / Received: 14.10.2021 - Kabul Tarihi / Accepted: 18.11.2021

DOI: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i2007

Analysis of the Movie Pleasantville with Pierre Bourdieu Concepts

Abstract

In this article, the 1999 US movie Pleasantville is summarized and analysed. The scenes in the movie are explained through the concepts of “capital”, “habitus”, and “strategy” in Pierre Bourdieu’s sociology. The aim is to make a sociological analysis of the movie Pleasantville in relation to Bourdieu’s concepts. While the black and white world in the film explains Bourdieu’s “habitus” concept, the coloured world invalidates the concept of “habitus” invalid for the people of Pleasantville. In the movie, it is seen that the behaviour of people living in the town of Pleasantville is limited to their primary socialization, they experience secondary socialization upon the arrival of new people, and as a result, they change. While the change in the society takes place with re-socialization, the outside of a habitus becomes the beginning of another habitus. For this reason, while radical changes in societies are not observed, the changes can only be adaptations.

Keywords: *Habitus, Pierre Bourdieu, Pleasantville, Socialization, Secondary socialization.*

Giriş

Bu metinde 1999 yılı ABD yapımı *Pleasantville* adlı fantastik film Bourdieu sosyolojisindeki temel kavramlar ekseninde analiz edilmiştir. Filmdeki sahneler Pierre Bourdieu sosyolojisindeki “sermaye”, “habitus”, “strateji” kavramları aracılığıyla içerik analizi yöntemi ile açıklanmıştır. Amaç, filmde Pleasantville kasabasında yaşanan değişimi sosyolojik açıdan incelemektir. Filmdeki siyah beyaz dünya, Bourdieu’nün “habitus” kavramına karşılık gelirken, renklenen dünya “habitus” kavramını Pleasantville halkı için geçersiz kılmaktadır. Filmde Pleasantville kasabasında yaşayanların davranış biçimlerinin “asli sosyalizasyon”ları ile sınırlı olduğu, yeni kişilerin gelmesiyle “tali sosyalizasyon” yaşadıkları, bunun sonucunda da değiştikleri görülmüştür. Yeni öğrenimler ve sosyalizasyon süreçleri kasabada yaşayanlar için değişimi gerçekleştirmiştir. Toplumun değişimi, yeniden sosyalizasyonla gerçekleşirken bir “habitus”un dışı başka bir “habitus”un başlangıcıdır. Kişiler içselleştirilen toplumsal yatkınlıklarından, erdeme dönüşmüş zorunluluklarından, yeni öğrenimler aracılığıyla sıyrılırsalar dahi bu ancak başka bir toplumsal zorunluluk hâresinin içerisinde mümkün olabilmektedir. Bu sebeple toplumlarda köklü değişimler gözlenmezken, değişimler ancak birer uyarlanma olabilmektedir.

“Asli sosyalizasyon” süreci ile içine doğulan toplumun kurallarına olduğu haliyle uyulmaktadır. Bu kuralları öğrenme ve olduğu gibi alma süreci aile ve okul gibi ilk öğrenimlerle gerçekleşir. Kişi, “asli sosyalizasyon”da, gerçekliği olduğu gibi alırken ötekinin rolünün içselleştirildiği “tali sosyalizasyon”la birlikte yeni bir sosyalizasyon süreci ve yeni öğrenimler gerçekleşir. Yeni sosyalizasyon süreciyle birlikte değişim gerçekleşmekte ve “asli sosyalizasyon”la içselleştirilen toplumsal yatkınlıklar değişim geçirmektedir. Böylelikle var olan “habitus”un dışına çıkılarak var olan farklı bir “habitus”a dâhil olmaya zemin oluşturulur. Yeni öğrenim ve sosyalizasyon süreçleri “habitus” kavramını bütünüyle silmediği gibi var olan farklı bir “habitus”a dâhil olunmasına neden olmaktadır. Bu da belirli bir toplumsal üst-yapı olmadan var olunamayacağını ve değişimlerin yalnızca belirli zorunlu toplumsal zihniyet kalıpları içerisinde gerçekleşebileceğini gösterir niteliktedir.

Pleasantville Film Özeti

Pleasantville her şeyin siyah beyaz olduğu, kendi halinde küçük bir kasabadır. Bu kasaba zaman bulunmamaktadır. Yaşlanma, büyüme,

cinsellik, zararlı alışkanlıklar, yangın, bilim, sanat yoktur. Kitapların içi boştur; renkler, yağmur, tuvalet, sorgulama yoktur. Kasaba, aynı davranış ve cümlelerin tekrarından ibaret izole bir yerdir. Pleasantville’de ana caddenin sonu aslında sadece başlangıcıdır. Bu kasabada yenilmek, rekabet, küresel ısınma ve işsizlik bulunmamaktadır. Bir aksilik olmamakta her şey olması gerektiği gibi devam etmektedir. Hiçbir şey beklenti dışında gerçekleşmez. Adeta bir senaryo vardır ve onun dışına çıkılamamaktadır. Bu senaryo, görünmeyen bir kurallar bütünüdür, beklenendir. Pleasantville olağan dışının bulunmadığı tekdüze bir yerdir ve yalnızca bir televizyon dizisidir. Fakat doksanlı yılların Amerika’sında yaşayan David ve Jennifer’in bir kumanda kavgası sonucu Pleasantville isimli kasabaya ışınlanması sonucu kasabanın kaderi değişmiştir. David ve Jennifer annesi ve babası boşanmış iki kardeştir. David boş zamanlarında *Pleasantville* adlı televizyon dizisini izleyen nispeten sosyal bir gençtir. Jennifer ise okulun popüler kızıdır. Bir Cuma akşamı Pleasantville turnuvası gerçekleşecektir, David her bölümü defalarca kez izlediği için bu turnuvaya katılmak, kazanmak ve ödül olan 1000 doları almak istemektedir. Cuma akşamı kız kardeşi Jennifer ise erkek arkadaşını MTV ödü törenini izlemek için çağırmıştır. Akşam olduğunda iki kardeş arasında kumanda kavgası çıkar ve kumanda parçalanır. Bu sırada esrarengiz bir televizyon tamircisi gelir ve onlara yeni bir kumanda verir. Bu yeni kumanda Jennifer ve David’in televizyon dizisi olan Pleasantville kasabasına ışınlanmalarına yol açar. Bir anda David Pleasantville’deki Bud’a, Jennifer’sa Pleasantville’deki Mary Sue’ya dönüşür. Her şey, kendileri de dâhil olmak üzere siyah beyazdır. Giysileri dizideki Mary Sue ve Bud’ın giysileridir. Anne babaları dizideki Mary Sue ve Bud’ın anne ve babalarıdır. David dizinin her bölümünü bildiği için kendisinin de Jennifer’ın da insanların konuşmalarına / davranışlarına nasıl karşılık vermeleri gerektiğini -senaryoya uygun nasıl davranılacağını- bilmektedir. Bud -yani David- senaryoya uygun davranmaya çalışsa da Mary Sue -yani Jennifer- Pleasantville’de senaryonun dışına çıkan davranışlar sergilemektedir. Bu senaryo dışı -kural dışı- davranışlar sonucunda da Pleasantville’in siyah beyaz hayatı yavaş yavaş renklenmiştir.

Bourdieu Kavramları Ekseninde Pleasantville Film Analizi

Bourdieu’ye göre toplumsal dayanışma, kural ve düzenlemelerden çok duyguya ve şerefe dayanan bir toplumsal düzendedir. Toplumsal düzenleme ve buyruklar bireylerin bilincinde mevcuttur (Swartz, 2018). Filmde, Pleasantville isimli siyah beyaz kasabada yazılı bir anayasa/kanunname bulunmadığı halde kasaba halkı sanki görünmeyen bir kurallar bütünü

varmışçasına buna uyararak hareket etmektedirler. Bu düzeni anlamak adına Bourdieu'nün "habitus" kavramından yararlanabiliriz. Swartz'ın "kültürel bilinçdışı" ile işaret ettiği habitus, dışsal yapıların içselleştirildiği ilk sosyalleşme deneyimlerinin ürünüdür. Bu ilk sosyalleşme deneyimleri ile neyin olanaklı neyin olanaksız olduğunu gösteren içselleştirilmiş yatkınlıklar gelişir. Habitus, bulunulan koşullarla uyum içinde olan eylemleri yeniden üretir. Habitus, "erdeme dönüşmüş zorunluluk"tur, bu zorunluluklar bilinçte içselleştirdiğimiz yatkınlıklardır (Swartz, 2018). Pleasantville siyah beyaz haliyle dışsal yapıların içselleştirildiği ilk sosyalleşme deneyimlerinin yaşandığı bunun sonucunda Pleasantville halkı için neyin olanaklı neyin olanaksız olduğunu sınırlarının çizildiği ve içselleştirilmiş yatkınlıkların oluştuğu bunlar haricinde bulunan hiçbir şeyin bilinmediği ve hatta düşünülmediği, sorgulanmadığı bir kasabadır. Pleasantville kasabasının dışında ne olduğu bilinmez, Pleasantville sınırının dışı yalnızca başlangıcıdır. Bu sınırların (olanaklı ve olanaksızın sınırları/Pleasantville sınırları) dışına çıkılmadan ilk sosyalleşmedeki pratikler/eylemler aynen tekrarlanmıştır. Bu yeniden üretilen eylemler erdeme dönüşmüş zorunluluktur yani "habitus"tur. Erdeme dönüşmüş zorunlulukların yani habitusun dışında neler yapılabileceği dahi bilinmemektedir. Değinilmesi gereken birinci nokta ilk sosyalleşmenin çocukluğun ilk yılları olarak algılanabileceğidir. Fakat film (Pleasantville) siyah beyaz haliyle çocuğun, büyümenin, yaşlanmanın, zamanın olmadığı tamamen izole bir kasabadır. Değinilmesi gereken ikinci bir nokta ise "Pleasantville sınırının dışı yalnızca başlangıcıdır" önermesidir, filmde Mary Sue'nun yani Jennifer'ın öğretmene ana caddenin sonunda ne olduğunu sorması üzerine öğretmenin "Ana caddenin sonu aslında başlangıcıdır" cevabı verdiği görülmektedir. Bourdieu'nün habitus kavramında da görülen benzer bir durumdur: Habitusun dışı farklı bir habitusun başlangıcıdır; bu farklı habitus da yeni yapısal koşullara uyarlanmanın ürünüdür. Bir birey ya da grubun, habitus sebebiyle olanaklı görünenin dışında bir istekduymasının nedeni, habitusun yeni yapısal koşullara uyarlanmasıdır, ilk sosyalleşmedeki formasyonunun eksik veya hatalı olması değil (Swartz, 2018).

Habitus her yeni durumla uyarlanma süreci geçirir; uyarlanma ilksel yatkınlıkları temelden değiştirmeyip yalnızca şekillendirir (Swartz, 2018). Bu şekillendirmeye örnek olması açısından filmde yaşanan bir sahneye gidilebilir: Bud -David- işe geç kaldığında Bill Johnson ne yapacağını bilemez ve o gelene kadar tezgâhı silinmekten aşınıncaya kadar silmeye devam eder. Bunun üzerine Bud "bundan sonra ben geç kalsam da gelmemiş

de olsam sen patatesleri pişirebilirsin” der. Bu, yatkınlıkların temelden değişmeyip şekillenmesine örnek teşkil eder. Filmdeki bu sahne aynı zamanda Bourdieu’nün “strateji” kavramıyla da benzerlik göstermektedir. Bourdieu, en ritüelleşmiş davranışların dahi stratejilere imkân verdiğini ve bunun sebebinin aktörlerin “stratejik doğaçlamacıların” zamanla oynama olanağı olduğunu vurgular (Swartz, 2018). Bud (David) bu sahnede engele karşı strateji geliştirmiş ve ilksel yatkınlığın yeni bir durumla karşılaştığında şekillenip uyarlanmasını sağlamıştır. Bununla ilgili olarak filmde bir örnek daha verilebilir. Bud’ın babasının Pleasantville’de Big Bob’ dansonraki en erdeme dönüşmüş zorunluluklara(habitus) uyan kişi olmasına rağmen eve gidip “ben geldim hayatım” dediğinde karısını bulamayınca arkadaşlarına koşmuş ve oluşan bu engele karşı bir strateji arayışına girmiştir. Bu iki örnekte önemli olan nokta “zaman” meselesidir. Bourdieu kuralın yerine stratejinin konmasıyla zamanın yeniden devreye sokulduğunu vurgular (Swartz, 2018). Pleasantville siyah beyaz haliyle zamanın, yaşlanmanın, çocukluğun olmadığı bir yerdir; insanlar belirli kalıp davranışlarla yaşar; tarihi yoktur; ezeli yoktur; yalnızca bir kalıp davranış senaryosu vardır ve buna uyulur. Sıra dışı hiçbir şey gözlenmez; her şey beklenen gibidir; kurala/senaryoya uygundur. Bu yüzden siyah beyaz haliyle Pleasantville halkının eylemleri hakikat dışıdır. Bundandır ki filmdeki nesnelere renklenmeye başladığında Betty Parker’ın bir arkadaşı renklenmiş arabanın “yeşil”inden “gerçek yeşil” olarak söz etmiştir. Zaten bu renklenmenin sebebi de zamanın, değişimin, yeniliğin, gerçekliğin devreye girmesidir. Filmde dikkat çeken önemli ve zaman hususuyla ilgili olan bir kısımda ilk renklenmiş nesnelere birinin saat oluşudur.

Bourdieu’ye göre failler, hayallerini kendilerine, habituslarına, içselleştirdikleri toplumsal yatkınlıklara uygun olup olmama işaretlerine göre şekillendirirler (Swartz, 2018). Habitus, bireysel olanın toplumsal olduğunu ortaya koyar; o, toplumsallaşmış bir özneliktir (Bourdieu, 2014). Filmde Bill Johnson tüm yıl içinde yalnızca Noel haftası her gün tekrarladığı eylemlerin dışında olan bir şey yapmaktadır: Noel haftası her sene farklı bir resim çizip dükkânın dışına asmaktadır. Ve sırf bu “aynı” farklılık için tüm yıl bir haftayı beklemektedir. Bill Johnson filmde artık farklı bir şeyler yapmak istediğini söylerken dahi ulaşılabilir olan kısıtlılıklar temelinde istemektedir. Bu sahne olanaklı olan ile olmayanın bilinip; umudun olanakla bir görülmesinin de bir tezahürüdür.

Habitus, aynı sınıftan insanlarda ortak olan ilk sosyalleşme deneyimleri barındırdığından benzersiz bir bütünleştirme sağlar. Habitus sınıfsal

durumların ürünüdür. Habitus, insana hangi sınıfa, hangi tabakaya ait olduğunu hissettirir. Geleneksel toplumlarda habitus, çok daha geniş ölçekte geçerli olup bütün bir toplumsal kültürü yeniden üretir (Swartz, 2018). Toplumsal bütünleşme “organik”e göre “mekanik”te, “cemiyet”e göre “cemaatte”, çağdaşa göre gelenekselde daha yoğundur. Pleasantville adlı siyah-beyaz kasaba farklılaşmamış geleneksel bir toplumu temsil eder; en başından beri ortak olan ilk deneyimlerin hâkimiyetinde olan Pleasantville halkı benzersiz bir bütünleşme içindedir. Ta ki dışa/dış etkiye kapalı Pleasantville’de 90’lı yılların David ve Jennifer’ı ışınlanıp onlara sorgulamayı, Pleasantville’in bir dışı olduğunu öğretilene dek. Cinsellik, bilim, sanat gibi unsurlar Pleasantville adlı kasabada öğrenilip yayıldıkça siyah beyaz olan kasaba insanları ve nesnelere yavaş yavaş renk almaya başlar. Renklenen kişiler bu değişime, keşfe, devrime ayak uyduranlardır. Değişime ayak uydurmayan siyah beyaz kalan kişiler renklilere karşı eylemlere, protestolara başlarlar. Pleasantville’de renkliler ve siyah beyazlar olmak üzere iki karşıt sınıf oluşur. Artık Pleasantville’de renklilerin habitusu farklı, siyah beyazların habitusu farklıdır. Bu renklilik ve renksizlik hali kişilere toplumsal konumunu göstermektedir. Siyah beyaz olan muhafazakâr ya da renkli olan bir devrimci olunabilir.

Bourdieu’ye göre insan eylemleri, uyaranlara o anda verilen karşılıklar toplamı değildir. Tepki; etki ve tepki arasındaki bağıntının tarihiyle yüküldür (Bourdieu, 2014). Pleasantville başlangıçta uyaranlara anında verilen belirli karşılıklardan ibarettir. Her şey ezbere ve sanki bir senaryoya uygun şekilde ilerler. Bunun sebebi uyaranın dahi olanaklar içerisinde uyarıda bulunmasıdır. Filmde olanakların dışına çıkılmaya başlanınca uyarıda bulunan kişilerin de tepkileri aldıkları uyarıya göre farklılaşmaya başlamıştır. Filmde değişimlerin, cinselliğin keşfi, bilimin keşfi, sanatın keşfi sırasıyla gitmesi manidardır. İnsanlık tarihine bir gönderme gibidir. Filmin ana fikri gerçek duygularımızla, bilimle, sanatla özgürce yaşanmasıdır; “Erdeme dönüşmüş zorunluluklar” sonucu oluşan pratiklerle değil.

Filmde siyah beyaz Pleasantville kasabasında yaşayanlar suda yaşadığı için suyu göremeyen balık gibidir. Burada balığın davranışlarını belirleyen, zorunluluklarının içselleştirilerek yeniden üretilmesini sağlayan bir üst yapıdır. Bu üst yapı -balığın göremediği su- “habitus”tur.

Sonuç Yerine: Pleasantville, İkincil Toplumsallaşma ve Değişim

Toplumsallaşma, toplumun normlarının gözetiminde, kişinin nasıl tutum

geliştirmesi gerektiğinin öğretildiği ve kişinin içerisinde bulunduğu toplumun beklentilerine uygun davranışlar göstermesi sürecidir (Coştu, 2009).

Toplumsallaşmanın ilk öğrenildiği yer ailedir. “Sosyal ben” ve sosyal varlık ailede kazanılır. Önce ailenin sonra toplumun aşılacak istediği yaşam tarzı, dil, din bu kurumlar aracılığıyla ilk toplumsallaşma deneyiminden itibaren öğrenilir. Durkheim’a göre sosyal varlık, kişinin eğitim aracılığıyla yaratılan ikinci tabiatıdır. Sosyal varlık; bağlı bulunulan mesleği, milleti, grubu açıklayan alışkanlıklar, duygular ve fikirlere. Bu alışkanlıklar, hisler, fikirler, her tür topluluk inancı sosyal varlığın unsurlarıdır. Durkheim bu unsurların her bireyde yeniden yaratılmasını eğitimin görevi olarak görmüştür. Eğitim, yetişmiş neslin yetişmemiş nesle etkisiyle gerçekleşir. Eğitimin konusu yetişmemiş neslin toplumun kendisinden istediği, beklediği fikri, ahlaki, bedeni halleri anlamasını sağlamaktır. Eğitim aracılığıyla genç nesil toplumsallaştırılır (Durkheim, Fauconnet, 1950). İlk sosyalleşme deneyimi, sosyalizasyon süreci öncelikle ailede sonrasında ise okul tarafından aşılacak eğilimlerle gelişir. Bu eğilimler, içinde bulunulan toplumun kültürünü yansıtır. Toplum kültürünü yansıtan bu eğilimler ise ailedeki ve okuldaki eğitim sonucu gerçekleşir. Bourdieu’nün kavramsallaştırdığı “kültürel sermaye”nin elde edilebilmesi de habitusun yarattığı ve doğuştan getirilen, aile ve okul tarafından aşılacak eğilimlerle ortaya çıkan davranışlar sonucudur (Palabıyık, 2011). Aileler, kendi öğrendiklerini çocuklarına aktararak sistemin yeniden üretilmesini ve kültürel sermayenin nesilden nesle aktarımını sağlarlar (Crossley, 2001, s. 87’den akt. Baran, 2013).

Mead’in “sosyal ben” ve “genelleştirilmiş öteki” kavramları toplumsallaşma konusunda önemlidir. “Sosyal ben” diğer insanların bireyden nasıl davranmasını beklediğinin farkında olması ile oluşarak eyleme yön verir. Mead’e göre kültür, özel toplumsal roller için uygun davranış biçimleri önerir fakat bireyin eylemini önceden belirlemez çünkü içinde bulunulan durumlar öncekilerle birebir aynı olmamaktadır. Toplumsal roller etkileşimle değişmektedir. Mead, çocuğun olgunlaşmasındaki son aşamanın (birlikte oyun aşaması), bireyin bütün toplumun tutumunu temsil eden “genelleştirilmiş öteki”nin rolünü aldığı ortaya çıktığını ileri sürer. Bu genelleştirilmiş öteki için aile, eğitim, sendika gibi gruplar örnek gösterilir. Genelleştirilmiş öteki, toplumsal grubun tutumlarının içselleştirilmesini ifade eder (Suğur, 2013). Dilin gelişim sürecinde çocuğa aktarılan ilk gerçeklik tanımını sağlayan ailesel ilişkiler yoluyla birincil

toplumsallaşma, başkalarıyla olan ilişkisi içinde çocukta ‘ben’ (self) kavramını geliştirir. Dil yetisi geliştikçe çocuk, oyun oynama ve diğer aktiviteler yoluyla genelleştirilmiş diğerinin rolünü benimsemeyi öğrenir. Bu rol içsel olarak kavramsallaştırıldığında, birincil toplumsallaşma son bularak ikincil toplumsallaşma süreci başlar (Hamilton, 1998). Berger ve Luckmann ise toplumsallaşmayı ikiye ayırır: 1. Asli Sosyalizasyon. 2. Tali Sosyalizasyon. Asli sosyalizasyonda bireyin yapması ya da yapmaması gereken kurallar birey doğmadan bulunmaktadır. Birey burada gerçekliği olduğu gibi alır. Tali sosyalizasyon ise, role-özü bilgilerin, dolaylı ya da dolaysız işbölümü temelli rollerin edinildiği süreçtir (Berger ve Luckmann, 2008, 202’den akt. Yücedağ, 2016).

Özetle toplumsallaşma bireyin öncelikle ailede sonrasında ise okulda aldığı eğitim aracılığıyla bulunduğu toplumun kültürünün, ideolojisinin aşılması sürecidir. Bu süreçte Durkheim’a göre “sosyal varlık” Mead’e göre “sosyal ben” oluşur. Toplumsallaşma sonucu kazanılan bu sosyal varlık ise kişiye bulunduğu toplumun kültürünün aktarılmasını sağlar; bu aktarım sonucunda oluşan yatkınlıklar; erdeme dönüşmüş zorunluluklar da Bourdieu’nün “habitus” kavramına karşılık gelmektedir. Bourdieu’nün “kültürel sermaye” kavramı ise ailedeki ve okuldaki eğitimin kişiye aşılma ve bunun sonucunda yaptığı davranışlardan doğar. Toplumsallaşma genel anlamda eğitim sonucu sosyal varlığın kazanılması sürecidir. Bu sürecin sonunda kişide temel ve zor değişen yargılar, eğilimler oluşur. Bu yargı ve eğilimler kişinin zihniyet dünyasını yansıtır. Kişinin zihniyet dünyasının Bourdieu’nün tabiriyle “habitus”unun değişebilmesi için ikincil bir toplumsallaşma yaşaması gerekmektedir. Mead’in kavramsallaştırmasıyla genelleştirilmiş ötekinin içselleştirildiği noktada ikincil toplumsallaşma süreci başlar. İkincil toplumsallaşma veya tali sosyalizasyon, değişebilmenin, var olan farklı bir habitusa geçişin yoludur. Mead’e göre birey toplumsallaşırken kendine özgü bir benlik geliştirmekte, aynı zamanda toplum yeniden üretilmektedir (Gecas, 2000’den akt. Coştu, 2009). Kişilere aktarılan kültürle, eğitim sonucu oluşan sosyalizasyon süreciyle toplum da yeniden üretilir. Ne zaman ki ikincil toplumsallaşma/tali sosyalizasyon gerçekleşir o durumda habitus dönüştürülür. Habitusun dışına çıkılamaz ancak habitus dönüştürülebilir. Çünkü habitusun dışı farklı bir habitusun başlangıcıdır. Bu farklı habitus da yeni yapısal koşullara uyarlanmanın ürünüdür. Bu uyarlanma ile “yeni” toplum yeniden üretilir.

Nietzsche’ye göre eğitim, “terbiye olmakla, emir altına girmekle, itaat etmekle ve dahası hizmetkârlıkla başlar ve bunu hedefler.” (Nietzsche,

1991). Eğitim sonucu gerçekleşen toplumsallaşma aile, okul vb. gibi kurumların toplumun beklentisi yönündeki eğilimleri aşılır. Toplumun aşıladığı kültürün her halükarda yeniden üretilmesi, habitusun dışının başka bir habitusun başlangıcı olması toplum normlarına daima uyulması gerektiğini vurgularken bunu yeniden üretir.

Durkheim'ın dediği gibi dünya bize gösterildiği ölçüde var olmaktadır. Gerçeklik, insanların onun hakkındaki bilgileri kadar değişkendir. Söz konusu gerçeklik hakkında bize açıklama getirecek bilginiz yoksa “gerçeklik” de yoktur (McCharty, 2002). İlk toplumsallaşmada/asli sosyalizasyonda edinilmeyen bilgiler ikinci toplumsallaşmada edinilir ve böylelikle kişinin zihnindeki toplumsal şema değişebilir. Pleasantville kasabasında görülen de budur. Doksanlardan iki insanın siyah-beyaz kasabaya gidip doksanların bilgilerini oradaki insanlara aktarması yeni bir öğrenim süreci yaratmış, bu sürecin sonunda da kişilerin yeni bilgilerle gördükleri gerçekleri yorumlama şekillerinin, erdeme dönüştürdükleri zorunluluklarının, habituslarının değişmesine yol açmıştır.

Filmde başlangıçta en uyum sağlayanlardan biri gibi görünse de; hatta istediği hayat Pleasantville kasabasındaki hayatmış gibi davransa da Bud yani David siyah-beyaz halkın renklenmesi ve toplumsal değişimin yaşanması sürecinde en etkili kişi olmuştur. Filmde toplumsal değişimin yaşanabilmesinde etkili olan unsur “eğitim”dir. Bilim, sanat, cinsellik fark etmeksizin toplumun bilmediği konuları öğrenmesi sonucu değişim başlar. David ve Jennifer doksanlı yılların ABD kültürünü, yaşam tarzını ve ideolojisini ellili yılların Pleasantville kasabasına aktararak büyük bir değişime sebep olmuşlardır.

Bu da var olan ilk sosyalizasyon süreci sonrası gerçekleşen değişimin, eğitim aracılığıyla oluşan yeni bir sosyalizasyon süreci sonucu etkin kılınabileceğini göstermektedir.

Filmde toplum tarafından kadına atfedilen görevler/roller eleştirilmiştir. Bunu Bud'ın babasının eve gelip “Hayatım ben geldim” dediğinde eşini evde bulamaması sonucu arkadaşlarının yanına gidip bunu anlatması diğer taraftan arkadaşlarından birinin eşinin ütü güümleğinin üzerinde unutmasını büyük bir sorun gibi anlatması filmdeki siyah- beyaz toplumda kadının rolünün yemek, temizlik ve ütü yapmak gibi görevlerden oluştuğunun göstergesidir. Mahkeme sahnesinde Bud, babasına annesini kastederek “Onu özlediğini biliyorum; belki özlediğin sadece yemek ve temizlik değildir” demiştir. Duvar boyama suçundan yargılanan Bud'ın

mahkeme sahnesinde Büyük Bob'a "Herkes renkli olmaya başladı çok yakında kadınlar çalışmaya başlayacak ve erkekler evde kalıp yemek yapacak" repliği üzerine Büyük Bob'ın öfkelenip "Bu asla olmayacak" cevabını vermesi de bu konuda önemlidir. Son siyah-beyaz olan Bob'ın da bu öfke sonucu renklenmesi, hislerin değişimdeki rolünü gösterirken aynı zamanda kadına atfedilen geleneksel toplumsal rollerin filmde eleştirildiğinin önemli göstergeleri olmuştur. Bu, toplumun gelenekselden moderne geçişinde yaşanan toplumsal cinsiyet rolleri değişimini yansıtır. Modern toplumun kadına atfettiği -geleneksel toplumdaki- yeni rollerin erkeklik krizine yol açtığı yansıtılarak bunun eleştirisi yapılmıştır.

Duvar boyama suçundan mahkeme öncesi hapiste tutulan Bud ve babası arasında geçen diyalog toplumsal alışkanlıkların değiştikten sonra geriye dönüşün zor olacağını göstermektedir. Bud'ın Babası: "N'oldu böyle bir an her şey yolundaydı ama birden... Yanlış giden ne?" Bud: "Hiçbir şey yanlış gitmedi insanlar değişti" BB: "Eskiye dönebilirler mi? B:"Bilemiyorum sanırım bu daha zor" BB: "Bu adil değil bi' şeylere alışıyorsun ve sonra..." Yeni öğrenimler ve tâli sosyalizasyon süreçleriyle değişim gerçekleşir. Öğrenilenlerin unutulması ve yaşanan değişim sonrası geriye dönülmesi mümkün olmamaktadır.

Bud'ın Pleasantville'den gerçek hayatına dönüşüyle başlangıçta Pleasantville'deki o tekdüze, sıradan ama mutlu bir yaşam olduğunu düşündüğü kasabaya imrenen David'in aslında olmasını istediği hayatın bu olmadığını, gerçek ve güzel olanın yaşamın renkleri -yani benliği oluşturan bizi biz yapan hisler, sanat, cinsellik, bilim- olduğunu replikleriyle yansıtmıştır. Film, siyah-beyazken değişimle renklenmiş kişi, mekân ve nesne sahneleriyle muhafazakâr toplumların bir eleştirisidir. Bu eleştiriye göre toplumlar dışı, değişime, modernleşmeye ve farklılıklara açık olmalıdır.

Pleasantville kasabasında yaşayanların davranış biçimlerinin asli sosyalizasyonlarıyla sınırlı olduğu, yeni kişilerin gelmesiyle tali sosyalizasyon yaşadıkları, bunun sonucunda da değiştikleri görülmüştür. Günümüzde bu değişim yalnızca yeni kişilerin somut olarak topluma girerek yeni bir şeyler öğretmesi sonucu değil medya aracılığıyla da yaşanabilmektedir. Aile ve okul dışında medya da eğitimi sağlayan unsurlardan olup değişime sebep olmaktadır. Toplumların değişimi eğitim aracılığıyla yeniden sosyalizasyon yoluyla gerçekleşirken bir "habitus"un dışı başka bir habitusun başlangıcı olmaktadır. Toplumlarda köklü

değişimler gözlenemezken değişimler ancak aynı kabın içinde gerçekleşen birer uyarlanma olabilmektedir.

Kaynakça

Bourdieu, P. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, İletişim Yayınları.

Coştu, Y. (2009). *Toplumsallaşma kavramı üzerine sosyolojik bir değerlendirme*.

Swartz, D. (2018). *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*, İletişim Yayınları.

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” ve “Alan” Üzerine, *1. Liberal Düşünce Dergisi*, (62), 1-21.

Hamilton, P. (1998). Bilgi Sosyolojisine Fenomenolojik Sosyolojik Yaklaşımlar. *Sosyoloji Dergisi*, (6) , 0-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosder/issue/40977/495012>

McCharty, E. D. (2002). *Bilgi Kültürü*, Chiviyazilari Yayınevi.

Yücedağ, İ. (2016). “Habitus”tan “Mutatlaştırma”ya Toplumsalın İnşası. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, (1), 137-160.

Durkheim, E., Fauconnet, F. (1950). *Terbiye ve Sosyoloji*, Çev: İ. Memduh Seydol, SinanMatbaası ve Neşriyat Evi.

Suğur, S. (2013). *Modern Sosyoloji Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2304.

Baran, A. G. (2013). *Pratik, kültür, sermaye, habitus ve alan teorileriyle Pierre Bourdieu sosyolojisi*. https://www.academia.edu/2200040/Pratik_K%C3%BCl%C3%BCr_Sermaye_Habitus_ve_Alan_Teorileriyle_Pierre_Bourdieu_Sosyolojisi

Suğur, S., Görgün-Baran, A. (2013). *Sosyolojide Yakın Dönem Gelişmeler*, 1-21.

Nietzsche, F. (1991). *Gelecekteki Felsefe*, İmge Yayınları.

Web Kaynakları

Bourdieu, P. (2021) SEL Yayıncılık, <https://www.selyayincilik.com/yazar/pierre-bourdieu-448> Erişim Tarihi: 14.10.2021.

Aydın İnsan ve Toplum Dergisi Yayın İlkeleri

Kapsam ve Hedef Kitle

Aydın İnsan ve Aydın Toplum Dergisi'nde, sosyal bilimlerin özellikle Psikoloji ve Sosyoloji odaklı tüm alanlarında ve alt alanlarında, araştırmaya dayanan, sahasına katkı sağlayacak nitelikte bilimsel makaleler veya daha önce yayımlanmış olan çalışmaları değerlendiren, bu konuda yeni ve dikkate değer görüşler ortaya koyan derleme makaleler yayınlamaktadır. Ayrıca, alanda yayımlanan bilimsel kitaplara ait makale formatındaki değerlendirme yazıları ile kitap eleştirileri ve alana katkısı olan makalelerin İngilizce veya Türkçe çevirileri de kapsam dahilindedir.

Dergide yayınlanacak eserlerin daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olması gerekir. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş ancak basılmamış bildirilerden üretilen makaleler, bu durum dipnotta açıkça belirtilmek koşuluyla kabul edilmektedir. Yayımlanan çalışmanın yayın hakkı dergiye aittir. Yazıları yayımlanan yazarlara telif ücreti ödenmez. Dergide yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlarını bağlar ve yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yayın Dili ve Yayın Sıklığı

Dergide Türkçe makalelerin yanı sıra İngilizce makaleler de yayımlanabilir. İnsan ve Toplum Araştırmaları Dergisi yılda 2 kez yayınlanan hakemli akademik ulusal bir dergidir.

Değerlendirme Süreci

Yazım ilkelerine uygun olmayan çalışmalar hakem değerlendirmesine gerek duymadan geri çevrilir. Bir yazının dergide yayımlanabilmesi için iki hakem tarafından olumlu görüş bildirilmiş olması gerekir. Hakemlerden birinin olumlu diğerinin olumsuz görüş bildirmesi durumunda editör tarafından üçüncü bir hakemin değerlendirmesine başvurulur.

Yazım Kuralları

Ana Başlık: İçerikle uyumlu, onu en iyi ifade eden bir başlık olmalı ve koyu harflerle yazılmalıdır. Makalenin başlığı sözcüklerin ilk harfi büyük olacak biçimde yazılmalı ve en fazla 10-12 sözcük arasında olmalıdır.

Yazar ad(lar)ı ve adres(ler)i: Yazar(lar)ın ad(lar)ı ve soyad(lar)ı koyu, adresler ise normal ve eğik karakterde harflerle yazılmalı; yazar(lar)ın varsa görev yaptığı kurum(lar), haberleşme ve e-posta adres(ler)i ilk sayfada dipnot ile belirtilmelidir.

Özet: Makalenin başında, konuyu kısa ve öz biçimde ifade eden ve en az 100, en fazla 150 sözcükten oluşan Türkçe "özet" ve İngilizce "abstract" bulunmalıdır. Özet içinde, yararlanılan kaynaklara, şekil ve çizelge numaralarına değinilmemeli; dipnot kullanılmamalıdır. Türkçe ve İngilizce özetleri altında bir satır boşluk

bırakılarak, en az 3, en çok 5 sözcükten oluşan anahtar sözcükler (*keywords*) verilmelidir. Türkçe makalenin İngilizce başlığı olmalı ve *abstract*'ın üstünde gösterilmelidir.

Ana Metin: 17x24 cm boyutunda, MS Word programı, *Times New Roman* yazı karakteri ile 12 punto ve 1,5 satır aralığıyla yazılmalıdır. Sayfa kenarlarında üst 3 cm., alt 3 cm., sol 3 cm., sağ 3 cm. boşluk bırakılmalı ve sayfalar numaralandırılmalıdır. Yazılar özet, abstract, şekil ve tablo yazıları da dahil 6.000 (altıbin) sözcüğü geçmemelidir. Metin içinde vurgulanması gereken kısımlar, koyu değil eğik harflerle ya da tek tırnak içinde yazılmalıdır. Metinde tırnak işareti + eğik harfler gibi çifte vurgulamalara asla yer verilmemelidir.

Bölüm Başlıkları: Makalede, düzenli bir bilgi aktarımı sağlamak üzere ara ve alt başlıklar kullanılabilir. Makaledeki tüm ara (normal) ve alt başlıklar (yatık) 12 punto ile sözcüklerin yalnız ilk harfleri büyük, koyu karakterde yazılmalı; alt başlıkların sonunda iki nokta üst üste konulmamalı ve bir satır sonra devam edilmelidir.

Tablolar ve Şekiller: Tabloların numarası ve başlığı bulunmalı, siyah- beyaz baskıya uygun hazırlanmalıdır. Tablo ve şekiller ayrı ayrı sıra sayısı verilerek numaralandırılmalıdır. Tablo çiziminde dikey çizgiler kullanılmamalıdır. Yatay çizgiler ise yalnızca tablo içindeki alt başlıkları birbirinden ayırmak için kullanılmalıdır. Tablo numarası üste, tam sola dayalı olarak dik (normal); tablo adı ise, her sözcüğün ilk harfi büyük olmak üzere eğik (*italik*) yazılmalıdır. Tablolar metin içinde bulunması gereken yerlerde olmalıdır.

Tablo 1: *Farklı yaklaşımların karşılaştırmalı analizi*

Şekil numaraları ve adları şeklin hemen altına ortalı şekilde yazılmalıdır. Şekil numarası eğik yazılmalı, nokta ile bitmeli, hemen ardından sadece ilk harf büyük olmak üzere şekil adı dik yazılmalıdır.

Görseller: *Derginin alanı kapsamında gerekirse ilave edilir*

Dipnot: Dipnot kaynak göstermek için kullanılmamalı, dipnot kullanımına yalnızca açıklayıcı ek bilgileri için başvurulmalı ve otomatik numaralandırma yoluna gidilmelidir. Dipnotlarda kaynak göstermek için, metin içi kaynak gösterme yöntemleri kullanılmalıdır.

Alıntı ve Göndermeler/Atıflar: Yazar doğrudan ya da dolaylı olarak yaptığı tüm alıntılara aşağıdaki örneklere göre göndermede bulunmalıdır. Burada belirtilmeyen durumlarda APA6 formatı kullanılmalıdır. Doğrudan alıntılar tırnak içinde verilmeli ve italik (eğik) yazı karakteri ile yazılmalıdır.

Metin içi alıntılarda göndermeler

Göndermeler için asla dipnot kullanılmamalıdır. Tüm göndermeler parantez içinde ve aşağıdaki biçimde yazılmalıdır.

Tek yazarlı çalışmaya yönelik genel göndermelerde;
(Carter, 2004).

Tek yazarlı çalışmanın alıntı yapılan belirli bir yerine göndermelerde;
(Bendix, 1997: 17).

İki yazarlı çalışmalara göndermelerde;
(Hacıbekiroğlu ve Sürmeli, 1994: 101).

İkiden fazla yazarlı yayınlarda, metin içinde sadece ilk yazarın soyadı ve ‘vd.’ yazılmalıdır;
(Akalin vd., 1994: 11).

Kaynakça kısmında ise, birden fazla yazarlı yayınlara diğer yazarları da belirtilmelidir.

Metin içinde, gönderme yapılan yazarın adı veriliyorsa, kaynağın sadece yayın tarihi yazılmalıdır:

Gazimihal (1991:6), bu konuda “.....”nu belirtir.

Yayın tarihi olmayan yapıtlarda ve yazmalarda yalnızca yazarların adı;
(Hobsbawm)

yazarı belirtilmeyen ansiklopedi vb. yapıtlarda ise kaynağın ismi, varsa cilt ve sayfa numarası yazılmalıdır.

(Meydan Larousse 6, 1994: 18)

İkinci kaynaktan yapılan alıntılar da aşağıdaki gibi yazılmalı ve kaynaklarda belirtilmelidir:

Lepecki’nin de ifade ettiği gibi “.....” (Akt. Korkmaz 2004: 176).

Kaynakça: Metnin sonunda, yazarların soyadına göre alfabetik olarak aşağıdaki örneklere göre yazılmalıdır. Kaynaklar, bir yazarın birden fazla yayını olması halinde, yayımlanış tarihine göre sıralanmalı; bir yazara ait aynı yılda basılmış yayınlar ise (2004a, 2004b) Şeklinde gösterilmelidir:

Kitapların gösterilmesi

Öztürkmen, A. (1994). *Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Carter, A. (2004). *Dans Tarihini Yeniden Düşünmek*, ev: Cansu Şipal, İstanbul: BGST Yayınları.

Makalelerin gösterilmesi

Sarisözen, M. (1970). Bağlama Metodu, *Folklor/Halkbilim* (1): 12-16.

Bakka, E. ve Felföldi, L. (2002). Whose Dances, Whose Authenticity? *Dance Research* (32): 3-18.

Kitap içi bölümlerin gösterilmesi

Lepecki, A. (2004). Concept and Presence: The Contemporary European Dance Scene. *Rethinking Dance History: A Reader*, ed. Alexandra Carter, London: Routledge, s: 176-190.

Şahin, M. (2013). Klinik Psikolog Olmak. *Klinik Psikoloji*, ed. Linden, W. ve Hewitt, P. L. Ankara: Nobel, s: 1-16.

Tezlerin gösterilmesi

Dehmen, B. (2005). Ulusal ve Küreselin Kesişme Noktasında Halk Danslarına Bir Yaklaşım: Dansın Sultanları, Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

İnternet kaynaklarının gösterilmesi

İnternet elde edilen verilerin kaynakları mutlaka gösterilmeli ve Kaynakça'da erişim adresi ve erişim tarihi belirtilerek verilmelidir. Erişim adresi olarak kaynağın yer aldığı web sayfasının (ana sayfa) adresi değil, kaynağın görüntülediği adres verilmelidir.

<http://www.tdkterim.gov.tr/bts/> (12.10.2014).

Aksu, G. (2011). Özgür Bir Beden, Özgür Bir Sanat Dalı, *Yazında ve Çeviride Beden*, Akşit Göktürk'ü Anma Toplantısı (15-17 Mart 2006) İstanbul Üniversitesi. <http://mimesis-dergi.org/2011/04/ozgur-bir-alan-ozgur-bir-sanat-dali/>. (12.10.2011).

Görüşmelerin gösterilmesi

Ural, U. (2014). Artvin halk dansları çalıştırıcısı Uğur Ural ile ÜFTAD ofisinde yapılan görüşme, İstanbul: 19 Temmuz.

İletişim Bilgileri:

AYDIN İNSAN ve TOPLUM DERGİSİ

İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Beşyol Mahallesi, İnönü Caddesi, No: 38

Sefaköy, Küçükçekmece/İstanbul

Tel: (212) 4441428 - 20402

Web Sayfası: <http://aitdergi.aydin.edu.tr>

E-posta: aitdergi@aydin.edu.tr

Author's Guide

Author's may send their articles which are prepared in accordance with the below stated publishing and editorial principles, together with the "article presentation form" via e-mail to the provided addresses.

Providing the permissions of the authors (the main author or the rightful publishing house) is obligatory for the translated texts and articles as well.

The articles which are sent to their authors for further improvement and/or proofreading following the preliminary reviews and referee evaluations, must be edited accordingly and delivered back to the journal in one month at the latest.

On the other hand, the articles which are found to be conflicting with this guideline, will be returned to their authors for further proofreading and will not be issued.

Publishing Principles

Aydin İnsan ve Toplum is a national, peer-reviewed journal printed twice a year by Istanbul Aydin University, Faculty of Arts and Sciences.

Aydin İnsan ve Toplum Journal publishes in all fields and sub-fields of social sciences especially Psychology and Sociology focused scientific articles which rely upon research and contribute to its field or collection articles which evaluate previously published works and offer new and noteworthy views in the related subject. In addition, evaluation articles from scientific books that are published in the related fields and book reviews together with the Turkish or English translations of related articles are also within the scope of the journal's publication.

The journal only accepts articles which are not published or accepted to be published previously. Articles which are created from the reports that are not published but presented in a scientific gathering can be accepted provided that the case is clearly stated in the footnote. No royalty fee is paid to the authors of the articles that are published in the journal. The scientific, ethic and legal responsibilities of the views and translations conveyed in the manuscripts which are published in the journal belong to their respective authors.

Evaluation Process

In result of the preliminary evaluation, the articles that are found to be conflicting with the editorial principles are rejected without further evaluation. Two positive referee reviews are required in order for an article to be published in the journal. In case an article receives a positive and a negative review from the two referees, the editor of the journal consults the evaluation of a third referee.

Publishing Language

In addition to Turkish, journal publishes articles in English language as well.

Editorial Principles

I. Main Title

Written in **bold** letters, the main title must be congruent with the text content expressing the treated subject in the best way. The main title must not exceed 10-12 words of which initials must be capitalized.

II. Author's Name(s) and Address(es)

The name(s) and surname(s) of the authors must be typed in **bold** whereas the addresses must be typed in italic letters. If there are any, the title(s) and the workplace(s) of the authors as well as their contact information must be indicated on the first page with a footnote.

III. Abstract

The article must include an abstract in both English and Turkish (özet) languages, which briefly and clearly summarizes the subject of the text and consists of at least 100 and at most 150 words. The abstract must not refer to the cited sources, figures and graphic numbers used in the text or contain footnotes. Authors must provide keywords consisting of at least 3 and at most 5 words leaving an empty line under the English and Turkish abstracts. The Turkish abstract must also have its title in Turkish.

IV. Main Text

The text must be written with Times New Roman font-type, 12-point font size leaving 1,5 space between lines and 3 cm margins on top, bottom and both sides of an 17x24 sized MS Word page. The pages must be numbered. The text must not exceed 6000 (six thousand) words including its Turkish and English abstracts, figures and table contents. The parts of the text which are to be emphasized must be written either in italics (not in **bold**) or shown in single quotation marks (''). The text must never contain double emphases using quotation marks and italics at the same time.

V. Sub-titles

The section and sub-titles may be preferred for delivering the information in an orderly way. All the section (regular) and sub (italics) titles must be written in 12- point size, **bold** characters, capitalizing only the initial letters of each word in the title. Sub-titles must not be followed by a colon (:) and the text must begin after an empty line.

VI. Tables and Figures

Tables must be prepared according to black and white printing with a title and number. Tables and figures must be numbered separately. Tables must not be drawn with vertical lines; horizontal lines, on the other hand, must only be used for categorizing the sub-titles within the table. The number of the table must be indicated above the table, on left side, in regular fonts; the title of the table must be written in italics capitalizing the initials of each word. Tables must be located in their proper places within the text.

» **Example: Tablo 1: Farklı yaklaşımların karşılaştırmalı analizi**

The numbers and the titles of the figures must be centered just below the figure. The number of the figure must be in italics followed by a full stop (.). Right after comes the title of the figure in regular fonts with only the initial letter capitalized.

VII. Visuals

The images, photographs or special drawings included within the text must be scanned in 300 ppi (300 pixels per inch) with a 10 cm short edge in JPEG format. In addition to the article and the “article presentation form”, all the visual materials used in the text must be e-mailed to the provided addresses in JPEG format. The online sourced images must also comply with 10 cm/300 ppi rule. Visuals must be titled according to the criteria specified for tables and figures (item VI) above. Technically problematic or low-quality images may be requested from the contributor again or may be completely removed from the article by the editorial board. Author(s) are responsible for the quality of the visual materials to be used in their articles.

The images and photographs must be prepared according to black and white printing. The titles and the numbers of the visuals must be centered and typed in italics. The type of the visual and its number must be typed in italics followed by a full stop (.) and the name of the image typed in regular fonts with capital initials:

» **Example:** Resim 10. Wassily Kandinsky, ‘Kompozisyon’ (Anna-Carola Krause, 2005: 91).

The pages containing figures, charts and images must not exceed 10, with only occupying one third of the text. If possible, authors may place the figures, charts and images where they are supposed to be providing that it will be prepared as ready to be published, if not they can write the numbers of the figures, charts and images leaving empty space in the text in the same size.

VIII. Footnotes

Footnotes must only be used for additional explanatory information with automatic numbering. Footnotes must not be used for citation or giving references.

IX. Citation and References

Authors must give references for all their direct or indirect quotes according to the examples given below. In case not specified here, authors must consult APA 6th edition referencing and citation style. Direct quotes must be given in italics using quotation marks (“”). Footnotes must never be used for giving references. All references must be written in parentheses and as indicated below.

- » Works by a single author: (Carter, 2004).
- » Specific passages in works by a single author: (Bendix, 1997: 17).
- » Works by two authors: (Hacıbekiroğlu and Sürmeli, 1994: 101).
- » Works by more than two authors: (Akalın et. al, 1994: 11). The other contributing authors must only be indicated in the bibliography section.
- » If the name of the author is mentioned within the text, only the publishing date of the source are provided: Gazimihal (1991: 6) states that “.....”.
- » Works with no publication dates, can be cited with the name of the author: (Hobsbawn)
- » Works with no author name, such as encyclopedias, can be cited with the name of the source and if available the volume and page numbers: (Meydan Larousse 6, 1994: 18)
- » The quotes that are taken from a secondary source are indicated as follows and must also be given in bibliography: As Lepecki also expresses “.....” (Korkmaz, 2004: 176).

X. Bibliography

The bibliography must be given at the end of the text in an alphabetical order as shown in the following examples. The sources must be sorted according to their publication dates in case an author has more than one publication. On the other hand, the publications that belong to the same year must be shown as (2004a, 2004b...).

Books

- » Öztürkmen, A. (1994). Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik, İstanbul: İletişim Yayınları.
- » Carter, A. (2004). Dans Tarihini Yeniden Düşünmek, çev: Cansu Şipal, İstanbul: BGST Yayınları.

Articles

- » Sarısözen, M. (1970). Bağlama Metodu, Folklor/Halkbilim (1): 12-16.
- » Bakka, E. ve Felföldi, L. (2002). Whose Dances, Whose Authenticity? Dance Research (32): 3-18.

Sections of a Book

- » Lepecki, A. (2004). Concept and Presence: The Contemporary European Dance Scene. Rethinking Dance History: A Reader, ed. Alexandra Carter, London: Routledge, s: 176-190.
- » Şahin, M. (2013). Klinik Psikolog Olmak. Klinik Psikoloji, ed. Linden, W. ve Hewitt, P. L. Ankara: Nobel, s: 1-16.

Thesis

- » Dehmen, B. (2005). Ulusal ve Küreselin Kesişme Noktasında Halk Danslarına Bir Yaklaşım: Dansın Sultanları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Online Sources

Online sources must be cited for the data obtained from internet as well. The full web address of the accessed web-page (not the home page) and the accessed date must be indicated in the bibliography for the online sources:

- » <http://www.tdkterim.gov.tr/bts/> (12.10.2014).
- » Aksu, G. (2011). Özgür Bir Beden, Özgür Bir Sanat Dalı, Yazında ve Çeviride Beden, Akşit Göktürk'ü Anma Toplantısı (15-17 Mart 2006) İstanbul Üniversitesi. <http://mimesis-dergi.org/2011/04/ozgur-bir-alan-ozgur-bir-sanat-dali/>. (12.10.2011).

Interviews

- » Ural, U. (2014). Artvin halk dansları çalıştırıcısı Uğur Ural ile ÜFTAD ofisinde yapılan görüşme, İstanbul: 19 Temmuz.
- Contact Information:

Contact Information:

AYDIN İNSAN ve TOPLUM DERGİSİ

Editorial Board

Istanbul Aydın University, Faculty of Arts and Sciences

Beşyol Mahallesi, İnönü Caddesi, Nu: 38

Sefaköy, Küçükçekmece/İstanbul

Tel: (212) 444 1 428

Web: <http://aitdergi.aydin.edu.tr>

E-mail: aitdergi@aydin.edu.tr